

T. C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
FARS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

MEVLÂNÂ MÜZESİNDEKİ 1177 NUMARALI MESNEVÎ NÜSHASI VE
VELED İZBUDAK TERCÜMESİ'NİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Musa SAMUR

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Yakup ŞAFAK

Mart 2018
KIRIKKALE

KABUL-ONAY

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Yakup ŞAFAK danışmanlığında **Musa SAMUR** tarafından hazırlanan “**Mevlânâ Müzesindeki 1177 Numaralı Mesnevî Nüshası ve Veled İzbudak Tercümesi’nin İncelenmesi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fars Dili ve Edebiyatı Bilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

KİŞİSEL KABUL

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**MEVLÂNÂ MÜZESİNDEKİ 1177 NUMARALI MESNEVÎ NÜSHASI VE VELED İZBUDAK TERCÜMESİ’NİN İNCELENMESİ**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ve kabul ederim.

.../.../ 2018

Musa SAMUR

İmza

ÖN SÖZ

Büyük İslâm mütefekkeri ve mutasavvıfı Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Mesnevî'si, XIII.yüzyılda yazılmasına rağmen hiçbir zaman değerini yitirmemiş edebî bir şaheserdir. Her geçen gün değeri artmaktadır. Bu değerli eser başta Mevlevîler olmak üzere tasavvufa gönül verenler tarafından çokça sevilen ve okunan bir eser olmuştur. Bu eseri okuyanlar az veya çok ondan feyz almıştır. Mevlânâ'nın kendinden sonra gelen nesli, canla ve başla çalışarak bu eserin hizmetçisi olmuşlardır.

Bizim tezimize konu olan Veled Çelebi İzbudak, Mevlânâ'nın on sekizinci kuşaktan torunudur. Kendisi dedelerinin izinden giderek Mesnevî terbiyesi altında yetişmiştir. Veled Çelebi muazzam bir eser olan Mesnevî'yi tercüme etmiştir. O, Arapça ve Farsça'ya tamamen hâkimdi. Bilhassa Türk dili üzerine de çalışmalar yapmıştır. Kendisi okuma, yazmaya, tercüme yapmaya, ders almaya ve ders vermeye son derece istekli biriydi. Diyebiliriz ki Veled Çelebi hiçbir anını boşa geçirmemiş, sürekli ilimle meşgul olmuştur. Onun en büyük emeli ilim yoluyla insanlığa hizmet etmek olmuştur. Osmanlı'nın son döneminde Makam-ı Mevlânâ'da postnişinlik de yapmıştır. Veled Çelebi Birinci Dünya Savaşında Mevlevîlerin lideri olarak Suriye-Filistin cephesinde bulunmuştur. Yakın tarihimizin mutlakiyet, meşrutiyet ve cumhuriyet gibi birbirini izleyen üç dönemi ni idrak etmiş, bu dönemlerdeki ilim ve edebiyat çalışmalarına katılarak haklı bir şöhret kazanmıştır.

Tercümenin hazırlama sürecine biraz değinirsek; Mesnevî hakkında birçok eser yazılmasına rağmen, bu eserin cumhuriyet döneminde yayınlanmış tam Türkçe tercümesi yoktu. Yıllarca Mesnevî ile uğraşan, ömrünü mensubu olduğu milletin yükselmesine vakfeden Veled Çelebi bir hayli emek sarfederek Mesnevî'yi tercüme etmiştir. Onun tercümesine esas aldığı 723 tarihli nüsha Mevlâna Müzesi Kütüphanesi'nde 1177 numara ile kayıtlıdır. Biz, tercümenin yanı sıra bu yazmanın mikrofilm üzerinde çalıştık.

Yayınlanan tercümede, eseri gözden geçiren Abdülbaki Gölpınarlı'nın Mevlânâ ve Mesnevî hakkında geniş bir yazısı vardır. Beyitler Nicholson neşrine göre rakamlandırılmıştır. Bu tercüme, 1942-1946 yılları arasında altı cilt halinde yayınlanmış ve onun yankıları büyük olmuştur. Bu eseri okuyup inceleyenler olumlu

ya da olumsuz düşüncelerini bildirmişlerdir. Bu tezde yakın kültür tarihimizin önemli çalışmalarından biri olan bu Mesnevî tercümesinin hazırlanış ve yayınlanma süreci ile tercüme esas olan 723 tarihli yazmanın Nicholson neşri karşısında durumu ve önemi aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Şu hususları arz etmeliyiz ki; çalışmamızda, genel olarak bibliyografya ve dipnotla ilgili kurallara uyulmuş; ancak sıkça kullandığımız Mesnevî tercümelerine yapılan atıflarda dipnot künyeleri, mütercimlerin adıyla verilmiş ve metinde kısaltma kullanılmıştır. Çalışmamızda yer alan Mesnevî beyitlerinin tercümesi, başka bir kaynak zikredilmedikçe, İzbudak çevirisine aittir. Bu eserde, Nicholson neşrine göre beyit numaraları verilmiş olduğundan alıntılarda ayrıca sayfa numarası zikredilmemiştir.

Yüksek lisans tezi olarak üzerinde çalıştığım bu eserin konusunu belirlemede ve çalışma esnasında hiçbir zaman yardımlarını esirgemeyen ve tezin her aşamasında daima şahsıma destek vererek yol gösteren Yrd. Dç. Dr. Yakup Şafak hocama ve kaynaklara ulaşmamda bana yardımcı olan Arş. Gör. Ahmet Özmen Beye teşekkürlerimi arz ederim. Umarım bu eserimiz Mesnevî üzerinde çalışma yapanlara yardımcı olur.

Musa SAMUR
KIRIKKALE- 2018

ÖZET

Samur, Musa, “Mevlânâ Müzesi’ndeki 1177 Numaralı Mesnevî Nüshası ve Veled Çelebi Tercümesi’nin incelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2018.

Bu çalışmanın konusunu Osmanlıdan Türkiye Cumhuriyetine geçiş döneminde yaşamış olan Veled Çelebi’nin yapmış olduğu Mesnevî tercümesi ve bu tercümeyle esas olan 723 tarihli yazma nüsha teşkil etmektedir.

Cumhuriyet Dönemi’nde yayınlanan ilk Mesnevî tercümesinin sahibi Veled Çelebi’dir. Bu tercüme incelenmiş, baş taraflarından belirli bir bölüm söz konusu yazma ile ve Reynold Alleyne Nicholson neşriyle karşılaştırılmıştır. Veled Çelebi’nin tercümesi, o dönemde büyük bir boşluğu doldurmuştur. Bu tercüme Abdülbâki Gölpınarlı tarafından gözden geçirilmiş ve ona bazı açıklamalar yazılmıştır. Bu konuda İzbudak ile Gölpınarlı arasındaki anlaşmazlığa da değinilmiştir.

Anahtar kelimeler: Mevlânâ, Mesnevî, Veled Çelebi İzbudak, Mesnevî Tercümeleeri

ABSTRACT

Samur Musa, Study of Mathnawi Copy and Veled İzbudak's translation Number 1177 at Mawlana Museum, Post Graduate Thesis, Kırıkkale 2018.

The subject of this study is made of Mathnawi translation by Veled Çelebi who lived through transition period from Ottoman Empire to Turkish Republic and the manuscript copy of that translation dating 723.

Veled Çelebi is the owner of the first Mathnawi translation published in The Republic Period. This translation was examined and a certain part from the beginning was compared with Reynold Alleyne Nicholson's writing.

Veled Çelebi's translation filled a huge gap in that period. This translation was reviewed by Abdalbaki Gölpınarlı and some explanations were added to the translation. At that point, the conflict between İzbudak and Gölpınarlı was mentioned.

Key Words : Mawlana, Mathnawi, Veled Çelebi İzbudak, Mathnawi Translations.

KISALTMALAR

age.	Adı geçen eser
b.	Bin (oğul)
bk.	Bakınız
bş.	Başlık
Bşh. Bld	Büyük Şehir Belediyesi
C	Cilt
çev.	Çeviren
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
edb.	Edebiyat
h.	Hicri (kameri)
haz.	Hazırlayan
hş.	Hicri şemsi
Hz.	Hazret-i
M.	Miladi
mlf.	Müellif
m.n.	Matbu nusha
m. ö.	Milattan önce
m.s.	Milattan sonra
N.	Nicholson
no.	Numara
nşr.	Neşreden
o.n.	Orijinal nüsha
öl.	Ölüm
s.	Sayfa
trc.	Tercüme eden
tsh.	Tashih eden
V.Ç.	Veled Çelebi
vd.	Ve devamı
yy.	Yüz yıl

İÇİNDEKİLER	
KABUL-ONAY	2
KİŞİSEL KABUL	3
ÖN SÖZ	IV
ÖZET	VI
ABSTRACT	VII
KISALTMALAR	VIII
İÇİNDEKİLER	X
GİRİŞ	1
MEVLÂNÂ'NIN HAYATI VE ESERLERİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	1
1. MEVLÂNÂ'NIN HAYATI	1
2. MEVLÂNÂ'NIN ESERLERİ	2
BİRİNCİ BÖLÜM	5
TERCÜMEYE ESAS OLAN FARŞÇA METNİN ÖZELLİKLERİ	5
1.1. KATALOG BİLGİLERİ	5
1.1.1. Cilt	5
1.1.2. Kağıt ve Ebat	5
1.1.3. Yazı Türü	5
1.1.4. Kayıtlar	6
1.1.5. Mühürler	11
1.2. 723 TARİHLİ YAZMADAKİ BAZI İMLÂ ÖZELLİKLERİ	11
1.2.1. Farşça kelimelerdeki د dal harfinin, ذ zal olarak yazılması:.....	11
1.2.2. Hâ-yı resmiyeden sonra çoğul eki	12
1.2.3. كه Ki'lerin Yazılması:	13
1.2.4. Ha-yı resmiye veya (ى) ile biten kelimelerden sonra ye:	13
1.2.5. به önedatı:	13
1.2.6. پ - ب - ج - چ - ک - گ - ز - ژ Harfleri:	14
1.2.7. ح Harfi:.....	14
1.2.8. Mişli geçmiş zaman 3. tekil şahıs:	14
1.3. BÖLÜM BAŞLIKLARI VE BEYİT SAYILARI	15
1.3.1. Değerlendirme	45
1.4. NICHOLSON'IN HAYATI VE MESNEVÎ'YE KATKISI	46
1.4.1. Reynold Alleyne Nicholson'ın Hayatı.....	46
1.4.2. Eserleri	47
1.4.3. Reynold Alleyne Nicholson'un Mesnevî'ye Katkısı	48

1.5. MESNEVÎ'NİN GİRİŞ KISMI VE İLK HİKAYESİNDEKİ NÜSHA FARKLILIKLARI	50
1.6. NICHOLSON NEŞRİNE GÖRE I. CİLTTEKİ FAZLA VEYA EKSİK BEYİTLER	57
İKİNCİ BÖLÜM	64
VELED İZBUDAK TERCÜMESİNİN ÖZELLİKLERİ	64
2.1.1. VELED İZBUDAK'IN HAYATI	64
2.1.2. Veled Çelebi'nin Eserleri.....	67
2.2. TERCÜMENİN HAZIRLANMA SÜRECİ	72
2.2.1 Aslı Tercümenin Hususiyetleri (Yazı, Dil, Üslûp, Şekil, Not vs.)	73
2.2.2. Dil ve Uslûbu	74
2.3. TERCÜMENİN REDAKSİYONU ve BU HUSUSTAKİ TARTIŞMALAR	74
2.4. BASILAN TERCÜMENİN HUSUSİYETLERİ	77
2.5. NEŞREDİLEN TERCÜMENİN YANKILARI	78
2.6. MESNEVÎ'NİN GİRİŞ KISMI VE İLK HİKÂYESİNİN DEĞERLENDİRMESİ	81
2.6.1. V.Çelebi'nin Asıl Tercümesi ile A. Gölpınarlı'nın Gözden Geçirdiği Matbû Tercümenin Karşılaştırılması	81
2.6.2. Değerlendirme	127
SONUÇ	137
KAYNAKÇA	139

GİRİŞ

MEVLÂNÂ'NIN HAYATI VE ESERLERİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1. MEVLÂNÂ'NIN HAYATI

Mevlânâ, bugünkü Afganistan'ın Belh şehrinde 30 Eylül 1207 (6 Rebiülevvel 604) tarihinde dünyaya geldi. Hazret-i Mevlânâ'nın ismi Muhammed ve lakapları Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'dir. Babasının isimleri Muhammed ve lâkapları Bahâeddin'dir. Dedesi Hüseyin'in lâkabı Celâleddin'dir.¹

Mevlânâ çocukluk çağında iken Belh şehrinde istikrar bozulduğundan babası bu şehirden ayrılmayı gerekli gördü. Belh şehrinde ayrılrken Mevlânâ'nın 5 yaşında olduğu belirtilmektedir. Belh'ten ayrılış tarihi olarak 1212 (609) yılı gösterilmektedir.²

Haccetmek niyetiyle hareket eden kabile, Nişabur ve Bağdat'a uğrayarak Hicaz'da Hac vazifelerini yerine getirerek Şam üzerinden Anadolu'ya intikal etti. Şam'dan Malatya'ya, sonra Erzincan'a buradan, dört yıl kaldıkları yakındaki Erzincan Akşehir'ine ve daha sonra yedi yıl ikâmet ettikleri Larende'ye (Karaman) vardı.³

Mevlânâ 1225 yılında Lala Şerefeddin'in kerimesi Gevher Hatun'la evlendi. Bu evliliğin akabinde 1226 yılında Sultan Veled ve daha sonra Alâaddin Çelebi dünyaya geldi. Mevlânâ'nın Karaman'da ikamet ettiği yıllarda annesi Mümine Hatun ile ağabeyi Alâaddin Muhammed vefat ettiler.⁴

Mevlânâ babasının ölümünden sonra (öl. 1231) onun yerine müderrislik yapmaya başladı. Bu sıralarda Konya'da, Seyyid Burhaneddin'e mürid olup 9 yıl hizmetinde bulundu. Yine bu dönemlerde Mevlânâ Şam'a gidip zahiri ilimlerde tahsil etti. Mevlânâ Arap dili ve edebiyatı, lügat, fıkıh, tefsir ve hadis gibi ilimler başta olmak üzere çeşitli ilimlerden de icâzet almıştır.⁵

Mevlânâ'nın hayatında Tebriz'li Şems'in özel bir yeri vardır. 1244 yılında Karşılaşmaları ve birbirlerine olan sevgileri etrafında çok şeyler anlatılmış ve yazılmıştır. Mevlânâ'nın Şems'e olan ilgisi, öğrencilerini ve müritlerini hoşnutsuz

¹ Adnan Karaismailoğlu, *Mesnevî*, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, I. cilt, Ankara, 2007, s. 18.

² Karaismailoğlu, *Mesnevî*, s. 21.

³ Karaismailoğlu, *Mesnevî*, s. 21-22.

⁴ Karaismailoğlu, *Mesnevî*, s. 22.

⁵ Reşat Öngören, "Mevlânâ", *DİA*, XXIX. Cilt, 2004, s. 442.

etti.⁶ Bilindiği üzere bu olaylar sonucunda Şems iki defa Konya'yı terk etti. Bir rivayete göre ikincisinde öldürülüp cesedi bir kuyuya atıldı.

Şems'ten sonra Mevlânâ önce Selaheddin Zerkûbu onun 1258'de vefatından sonra Hüsameddin Çelebi'yi arkadaş edindi. Müridlerin eğitimini ve idaresini üstlenmiş olan Hüsameddin Çelebi,⁷ Mevlânâ'dan tasavvufi hakikatleri öğretecek manzum bir eser yazmasını rica etti. O da sarığının arasından çıkardığı ilk 18 beyitin yazılı olduğu bir kağıdı Çelebi'ye uzatarak, bu bizim de gönlümüze doğmuştu diyerek kabul etti.

Mevlânâ'nın müritleri çoğunlukla halk tabakasındandı; her sanat ve meslekten insanlar semâ meclislerine katılıyordu. Bununla birlikte onun, dönemin yöneticileriyle yakından ilişkisi vardı. Ancak Mevlânâ bu ilişkiyi nasihat çerçevesinde sürdürmüştür.⁸

Mevlânâ, 17 Aralık 1273 (5 Cemâziyelâhir 672) günü akşama yakın yaratıcıya kavuşmuştur. Ertesi günü cenazesi görülmemiş muazzam bir kalabalık eşliğinde Konya'da defnedildi.⁹

2. MEVLÂNÂ'NIN ESERLERİ

Mevlânâ'nın şiirleri ve mektupları arasında Arapça olanlar bulunmakla beraber eserleri Farsça'dır.

1. Dîvân-ı Kebir: (Dîvân-ı Şems-i Tebrîzî). Gazel, rubâî ve terci-i bendlerden meydana gelen eser çok geniş bir hacme sahiptir. Yaklaşık 40.000 beyitten oluşmaktadır. Dîvân-ı Şems-i Tebrîzî adıyla anılmaktadır. Şiirlerin çoğunluğu Mevlânâ'nın Şems ile buluşmasından sonraki döneme aittir. Gazellerde mahlas olarak çoğunlukla Şems-i Tebrizi, bazen Hamuş kelimelerini kullanmıştır. Nadiren Selâhaddin (Selâhaddin Zerkub), Hüsâmeddin Çelebi isimlerine de rastlanır.¹⁰ Şiirlerinden zâhidâne olanlarını, şairliğinin ilk dönemde söylediği sanılmaktadır. Eserlerdeki rubâiler ayrı bir kitap olarak da derlenmiştir.

2. Mesnevî: Tasavvufî düşüncenin bütün konularını içermekte ve İslam kültürünün en önemli eserleri arasında sayılmaktadır. Diğer Mesnevîlerden ayırt edilebilmesi

⁶ Öngören, "*Mevlânâ*," s. 443.

⁷ Bk. Fahrettin Coşguner, "Mesnevî'de Çelebi Hüsameddin", *Mevlânâ Araştırmaları -3-*, editör: Adnan Karaismailoğlu, Akçay Yay., Ankara, 2009, s. 59-75.

⁸ Öngören, "*Mevlânâ*," s. 445.

⁹ Mehmet Önder, *Mevlânâ ve Mevlevîlik*, Aksoy Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 151-152.

¹⁰ Mevlânâ, *Kulliyât-ı Şems ya Divân-ı Kebir*, Bediüzzamân Furûzânfer, I-VIII, Tahran, 1336-1345 hş.; (Divân-ı Kebir adıyla), trc. Abdülbâki Gölpınarlı, I-VII, Ankara, 1992.

için Mesnevî-i Mevlevî, Mesnevî-i Ma'nevî ve Mesnevî-i Şerîf gibi isimlerle de anılan eser müellifi tarafından “Keşşâfü'l-Kur'ân”, “Fıkh-ı Ekber”, Saykalü'l-ervah” ve “Hüsâmînâme gibi isimlerle de adlandırılmıştır.

Dünyaca ünlü Mesnevî'sinde bilgilendirici, öğretici ve bir o kadar da düşündürücü bir yol izlemiştir. Dinî, tasavvufi bilgileri, yaşadığı yıllara kadar geçen anlayış ve tavırları konu edinmiştir.

Yaklaşık yirmi altı bin beyti ihtiva eden Mesnevî isimli eseri dünyada çok ilgi görmüştür. Asırlar boyu çok geniş bir sahada üzerinde şerh, tercüme, seçme, konulara göre tasnif ve sözlük çalışmaları yapılmıştır.

Mesnevî birçok kıymetli özelliğinin yanında XIII. yüzyıl Müslüman, Konya ve Anadolu ahalisinin hayatını da yansıtan ahlak ve kültür eseridir. Mesnevî'nin dayanak noktasının bir kısmı âyet ve hadislerdir. Mesnevî günümüze kadar yazılmış birçok esere ilham kaynağı olmuştur.

3. Fîhi mâ Fih: Mevlânâ'nın sağlığında oğlu Sultan Veled veya bir başka müridi tarafından kaydedilen sohbetlerinin derlenmesinden meydana gelmiştir.¹¹

4. Mecâlis-i Seb'a: Mevlânâ'nın vaazlarında yaptığı konuşmalarından oluşmaktadır. Bu konuşmalarda konuyla ilgili âyet ve hadislerin açıklamasının yanı sıra Senâi, Attâr gibi şairlerin şiirlerine, Mesnevî'de anlatılan bazı hikayelere ve Dîvân-ı Kebîr'den şiirlere de yer verilmiştir.¹² Eser, Feridun Nafiz Uzluk tarafından Üsküdar Selim Ağa Kütüphanesi'ndeki 788 h. (1386) m. tarihli nüshası esas alınarak iki defa neşredilmiştir. İlkinde bir giriş yazısı ile Türkçe tercümesi yer almaktadır.

5. Mektûbât: Mevlânâ'nın değişik sebeplerle çeşitli kimselere yazdığı mektuplardan oluşmaktadır. Bunların arasında yakınlarına, çocuklarına ve müridlerine gönderilenler bulunmakla beraber çoğu yöneticilere, ihtiyaç sahiplerini bildirmek maksadıyla kaleme alınmıştır.¹³ Eser, Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki bir nüshası (Nâfiz Paşa, nş. 1055) esas alınarak Feridun Nâfiz Uzluk tarafından yayımlanmıştır. (Mektûbat-ı Mevlânâ Celâleddin, İstanbul 1937), ardından bu matbu eserle Konya Mevlânâ Müzesi'ndeki (nr. 1102/52 nüshası karşılaştırılıp farklılıklar eserin sonuna eklenmiştir. Ancak bu neşirde birçok imla hatası vardır. Kitap, İran'da Feridun Nafiz

¹¹ Mevlânâ, *Fîhi ma Fih*, nşr. B. Furûzanfer, Tahran, 1348 hş.; trc. Abdülbâki Gölpınarlı, İstanbul, 1959.

¹² Mevlânâ, *Mecâlis-i Sebâ*, nşr. F. Nâfiz Uzluk, tsh. Ahmed Remzi Akyürek, trc. M. Hülisi, Bozkurt Basımevi, İstanbul, 1937; trc. Abdülbâki Gölpınarlı, Yeni Kitap Basımevi, Konya, 1965.

¹³ Mevlânâ, *Mektûbât*, nşr. F. Nâfiz Uzluk, (tsh. Ahmed Remzi Akyürek, Sebâ Basımevi, İstanbul, 1937, (Mektuplar adıyla), trc. Abdülbâki Gölpınarlı, İnkilâp Kitabevi, İstanbul, 1963.

Uzruk'un neşri esas alınıp hataların bir kısmı düzeltilerek Yûsuf-i Cemşidpûr ve Gulâm Hüseyin Emîn (Tahran 1335 hş.) tarafından bastırılmıştır.

Mevlânâ'ya nisbet edilen küçük ve büyük olmak üzere iki evrâd bulunmaktadır. Bazı dua ve sûrelerin belli tertip üzere bir araya getirilmesinden oluşan bu evrâdlar Evrâd-ı Kebîr ve Evrâd-ı Sagîr-i Hazret-i Mevlânâ adıyla bir arada basılmıştır.¹⁴

---

¹⁴ Öngören, "*Mevlânâ*," s. 446-447.

BİRİNCİ BÖLÜM

TERCÜMEYE ESAS OLAN FARŞÇA METNİN ÖZELLİKLERİ

Son dönem Mevlevîliğinin önde gelen isimlerinden Veled Çelebi İzbudak (öl. 1953) tarafından yapılan Mesnevî tercümesine esas olan h. 723 tarihli (Konya Mevlânâ Müzesi Kataloğu 1177 nolu yazmanın özellikleri şöyledir:

1.1. KATALOG BİLGİLERİ

1.1.1. Cilt

Kenarları cetveli, dört yanı köşebentli, üstte ve altta madalyonlu, şemseli, miklapsız, siyah Osmanlı cildi.¹⁵ Kenarlarındaki cetvel, köşebentler madalyonlar ve şemse, içi kabartmalıdır. Yaprak ve çiçek motiflerini ihtiva etmektedir ve basma tarzındadır. Abdülbâki Gölpinarlı, bu cildin hattat ve mücellit Necmettin Okyay tarafından yapılmış olduğunu söylemektedir.

1.1.2. Kağıt ve Ebat

30.8x23.5 (25x18.4) ebadında,¹⁶ kağıt filigransız, kalın aharlı, yumuşak, koyu samani Selçuklu kağıdıdır. Eser 320 yapraktır. Her sahifede 25 satır, Dört sütun üzerine yazılmış olup her satırda iki beyit vardır. Sahife kenarları ikişer surh cetvelle ayrılmıştır. Mısra aralarında 3 mm fasıllı ikişer surh cetvel mevcuttur.¹⁷

1.1.3. Yazı Türü

Yazı Selçuklu neshidir. Başlıklar surhla ve iri yazıyladır. Bazı dibacelerde Besmele kûfi, bazılarında sülüstür.¹⁸

¹⁵ Nihat M. Çetin, “cildi, meşin şirazeli, miklablı, muahhar bir cilt içinde diye tanımlamaktadır.” Bk. Matnawi'nin Konya Kütüphanesindeki Eski Yazmaları”, Şarkiyat. Mecmuası, IV, (1961) s.104.

¹⁶ Abdülbâki Gölpinarlı, “*Mevlânâ Müzesi Müzelik Yazma Kitaplar Kataloğu*”, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2003, s. 248-252, (Yz. No: 1177); aynı müellif, *Mesnevî ve Şerhi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989, I. Cilt, s. 18. Veled İzbudak, *Mesnevî*, Konya Bşh. Bld. Kültür Yayınları, 1990, I. Cilt, s. N. Mehmet Önder, ve diğerleri, *Mevlânâ Bibliyografisi*, II, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1973, s. 5.

¹⁷ Abdülbâki Gölpinarlı, *Mevlânâ Müzesi Müzelik Yazma Kitaplar Kataloğu*, Konya Ktp., No 1177, Abdülbâki Gölpinarlı, eseri 640 sayfa olarak tanımlamıştır. Bk. Aynı müellif, *Mesnevî ve Şerhi* I s. 18., Veled İzbudak adı geçen kaynakta (I, 37) şu bilgiyi vermektedir: 23,5x31 cm ebadında olup ilk sahifesinde bir zahriyesi vardır. Dört sahifeyi kaplayan başlangıç kısmı Selçuk tarzında müzehheptir.

¹⁸ Abdülbâki Gölpinarlı, *Mesnevî ve Şerhi*, I.cilt, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989, s. 18.

3b 4a'da sülüsle yazılan ilk iki satırı surhla, ondan sonraki satırlarda siyah mürekkeple onu takip eden iki satır gene müzehhep bir başlıkla başlıyor.

Bu müzehhep sahifede kûfi yazıyla ¹⁹ بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ yazılmış.

II. cilt 49b'de metin baştaki müzehhep kısımda kûfi yazıyla yazılmış.

III. cilt 94b'de gene kûfi yazıyla "Besmele" yazılmış.

IV. cilt 152b'de mukaddime bu sahifeye karşı sahifede surh ve siyah mürekkeple, kenarları altın yıldızla tahrirli olarak yazılı metin 153b'de müzehhep başlıktaki kûfi Besmeleyle başlıyor.

Son cilt, 252b'de yüzünde, müzehhep bir levhada, gene kûfi "Besmele" vardır.²⁰

1.1.4. Kayıtlar

Zahriye'de Veled Çelebi'nin zabıt kalemiyle yazdığı notlar vardır. Bu notların bazıları Mesnevî ile ilgilidir. Bazıları başka konularda ortada, üzerinde "Vakf-ı Kitab Hane-i Dergâh-ı Hazreti Mevlânâ Kuddise Sirruhu" a'lâ yazılı mühür vardır. Mührün sağ tarafında şu ibare bulunmaktadır: İbn-i Hazreti Mevlânâ eş-Şeyh Hüccetullah Mesnevîhân Muhammed Bahauddin Veled Çelebi el Mevlevî el Eserî (...)Kânellâhu le-hû âminâ (...)

2a'da vakıf kaydı vardır. Buraya da Mevlânâ Dergâhı Kütüphanesine vakfedilmiş kitaplardan olduğunu gösteren, içinde ta'lıyike ²¹ وقف كتابخانه حضرت مولانا قدس سره الاعلاد

Yazısı bulunan beyzi mühür vardır. Bu yaprağın b yüzünde 12 satırlık ve sülüsle yazılmış vakfiyye mevcuttur.²²

2b'de Ahmet Eflâki'ye ait 1 sayfalık metin bulunmaktadır.²³ Abdalbâki Gölpınarlı buradaki kayıtlar hakkında şu bilgileri vermektedir: "(1323). 23.5x31 ebadında olup ilk sahifesinde bir zahriyesi vardır. Dört sahifeyi kaplayan başlangıç kısmı Selçuk tarzında müzehheptir.²⁴ Diğer sahifelerin kenarları surhla cetvelenmiş, başlıklar da surhla yazılmıştır. Asli nüsha ile karşılaştırılmış ve kenarlarına nüsha farklılıkları işaret edilmiştir. Başlangıçtan evvelki iki sahifenin ilkinde vakfiyesi vardır. Bu vakfiyeye nazaran kitap h. 952 Cemaziye'l-evvelinin son günü Mevlânâ türbesine vakfedilmiştir. Şahitler arasında Sultan-ı Divanı diye şöhret bulan ve ana tarafından

¹⁹ "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla."

²⁰ Gölpınarlı, *Mevlânâ Müzesi Müzelik Yazma Kitapları Kataloğu*, s. 249-250.

²¹ Veled İzbudak, *Mesnevî*, Mili Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, I.cilt, s. 37.

²² Vakfiye için bk., A.Gölpınarlı, *Mevlânâ Müzesi Müzelik Yazma Kataloğu*, s. 248.

²³ Gölpınarlı, *Mevlânâ Müzesi Müzelik Yazma Kitapları Kataloğu*, s. 249.

²⁴ 1b ve 3a'da defterin mukaddimesi yer almaktadır.

Sultan Veled'in kızı Mutahhara Hatun'un soyundan gelen Divane Mehmet Çelebi'nin de el yazısı ve imzası var ki bu imza, Divane Mehmet Çelebi'nin menkıbelerinde kayıtlı vefat tarihini de tashih etmektedir. Bu sahifenin karşılığındaki sahifede de Eflâki Ahmet Dede'nin Mevlânâ'nın babası Sultan-el Ulema'nın "Maarif" adlı kitabından yazdığı bir bahis ve altında Eflaki'nin imzası vardır."²⁵

3a'da tezhipli madalyon ile bunun üzerinde ve altında, Vakf-ı Meşrut Sümme alâ Türbeli'l-Celaliye kaydı vardır.

5b'de tertipli bir başlık ve içinde kûfi yazıyla "Besmele" bulunmaktadır.

İlk beyit şöyledir:

بشنو این نی چون شکایت می کند از جداییها حکایت می کند²⁶

5b ve 6a'da bahsi geçen mühürler "Vakıf" kelimeleri görülmektedir. Metnin kenarlarında aynı müstensihin yazısıyla veya başkaları tarafından metinle ilgili notlar bulunmaktadır. Veled Çelebi'nin Zabit kalemıyla kenarlara yazdığı notlar da epey bir yekün teşkül etmektedir. Son beyit şöyledir:

صبر آورد آرزو را نه شتاب صبر کن و لله اعلم بالصواب²⁷

Aynı sayfada, sağdaki ferağ kaydı şöyledir:

تم المجلد الاول من مجلدات المثنوی المعنوی المولوی بعون الله وحسن

توفيقه فی رابع عشر من شهر ربیع الاول من سهوار

ثلاث و عشرين و سبعمایه علی يد البعد الفقير

المحتاج رحمة ربه القدير عثمان بن عبدالله

نورالله بنوره المويد

امين يارب العالمين

والحمد لله وحده

وسلم²⁸

51b'de 2. defter başlamaktadır. 2. defterin mukaddimesi 1. defterin tezhibinde "ve düzeninde 51b' de 2 defterin başında ilk defterin başındaki gibi tezhipli bir başlık vardır. Burada da kûfi yazıyla Besmele yer almaktadır. 2. defterin ilk beyti şöyledir:

مدتی این مثنوی تاخیر شد مهلتی بایست تا خون شیر شد²⁹

²⁵ Veled İzbudak, *Mesnevî*, s. 37.

²⁶ "Dinle, bu ney nasıl şikayet ediyor, ayrılıkları nasıl anlatıyor."

²⁷ "Maksada sabırla erişilir, aceleyle değil sabret doğrusunu Allah daha iyi bilir."

²⁸ Mevlânâ'nın Mesnevî-i Ma'nevî'nin I. cildi 723 senesi Rebi'ul evvel ayının 14'ünde "Veled" diye tanınan Mevlânâ oğlu Mevlânâ'nın Allah kabrini nurlandırın. Âmin Ey Allah'ım. Kâdir olan Allah'ın merhametine muhtaç, fakir kul Osman bin Abdullah tarafından, Allah'ın inayeti ve lütfuyla yazılmıştır. Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamd ve (Peygamberimize) salat ve selam olsun.

2. defter 94b’de son bulmaktadır. Sayfanın sol tarafında şu not vardır.

تمام شد روز شنبه / چهارم ماه ربیع الآخر / سنه ثلث و عشرين و سبعمئیه³⁰ ۷۲۳

Sağ tarafta (sonradan yazılmış)³¹ ۳۶۴۸ عدد ابیت جلد دوم:

2.defterin son beyti şöyledir:

قوم دیگر ناپذیرا تراش و خام ناقصان سرمدی تم اکلام³²

94b’de 3. defter başlamaktadır. 3 defterin mukaddimesi 1 ve 2. defterin tezhibinde ve düzeninde 94b’ de ve 94a’da yer almaktadır.

94b’de 3. defter başlamaktadır. 1 ve 2. defterin başındaki gibi tezhipli bir başlık vardır. Burada da kûfi yazıyla “Besmele” yer almaktadır. 3. defterin ilk beyti şöyledir:

ای ضیاء الحق حسام الدین بیار این سوم دفتر که سنت شد سه بار³³

3. defter 151a’da bitmektedir. Bu sayfada kırmızı cetvel içinde bu ciltteki beyit sayısı, diğer bir nüshanın beyit sayısı da eklenerek sonradan şöyle yazılmış.

3. defterin sonunda sol tarafta (sonradan yazılmış iki not):

عدد ابیات مجلد سوم چهار هزار و هشت صد و چهل بیت است:³⁴ ۴۸۴۰

در نسخه دیگر عدد ابیات مجلد سوم: ۴۷۵۵³⁵

3. defterin son beyti şöyledir:

گر تو خواهی باقی این گفت و گو ای اخی در دو تر چارم بجو³⁶

4. defter 152b’de başlamaktadır. 4. defterin mukaddimesi 1, 2 ve 3. defterin tezhibinde ve düzeninde 152b’ de ve 152a da yer almaktadır.

152b’de 1, 2 ve 3. defterin başındaki gibi tezhibli bir başlık vardır. Burada kûfi yazıyla “Besmele” yer almaktadır. 4. defterin ilk beyti şöyledir:

ای ضیا الحق حسام الدین توی که گذشت از مه به نورت مثنوی³⁷

4.defter 199b’de bitmektedir. Bu sayfanın sonunda şu notlar yazılmış. Sol tarafta

تمام شد روز پنجشنبه روز دهم ماه

جمادی الاول سنه ثلث و عشرين و سبعمئیه

²⁹ “Bu Mesnevî bir müddet gecikti. Kanın süt olması için bir zaman lazımdır.”

³⁰ 723 yılı Rebi-ül evvel ayının dördüncü cumaresi günü tamamlandı.

³¹ İkinci cildin beyit sayısı: 3648. Bizim saymamıza göre doğrusu 3842 olmalıdır.

³² Bir bölüğüse bu kerameti kabul etmeyip hemhalat bir halde ebedi nakıs olarak kaldı. Sözde burada bitti.

³³ “Ey Hak Ziyası Hüsameddin şu üçüncü defteri de meydana çıkar. Bir şeyin üç kere yapılması sünnettir”.

³⁴ Üçüncü cildin beyit sayısı 4840.

³⁵ Başka bir nüshaya göre üçüncü cildin beyit sayısı 4755.

³⁶ “Kardeşim gayrı bu hikâyenin arda kalan kısmını anlamak istersen dördüncü ciltte ara.

³⁷ “Ey Hak Ziyası Hüsameddin, sen öyle bir ersin ki Mesnevî senin nurunla ayı bile geçti, aydan bile parlak bir hale geldi”.

در تر به مطهر منور حضرت خداوندگار

قدسنه الله بسر ه العزيز³⁸

عدد ابیات مجلد چهارم ۳۸۶۰³⁹ (Sağ tarafta (sonradan yazılmış))

4. defterin son beyti şöyledir:

آینه نبود منافق باشد او این چنین آینه را هرگز مجو⁴⁰

200b'de diğer defter başlamaktadır. 5 defterin mukaddimesi 1, 2, 3 ve 4. defterin tezhibinde ve düzeninde, 200b ve 200a'da yer almaktadır.

200b'de diğer defterlerin başındaki gibi tezhibli bir başlık vardır. Burada sülüs yazıyla "Besmele" yer almaktadır. 5. defterin ilk beyti şöyledir:

شه حسام الدین که نور انجم است طالب آغاز سفر پنجم است⁴¹

تمام شد دفتر پنجم از دفترهای معنوی

Beşinci defterin sonunda ortada şu ibareler vardır:

در تر به مطهر حضرت خداوندگار قدسنالله سره روز پنجشنبه شانزدهم ماه رجب سنه ثلث و عشرين وسبعماية⁴²

5. defter 257b'de bitmektedir. Sağ tarafta cetvelin dışında kırmızı mürekkeple:

۴۲۴۰⁴³ ifadesi yazılıdır.

5. defter 257b'de bitmektedir. 5. defterin son beyti şöyledir:

ز آن نشد فاروق را زهری گزند که بد آن تریاق فار و قیس قند⁴⁴

257b'de kağıdın boş kalan kısmına yatay vaziyetle yaldızlı bir madalyon nakşedilmiştir.

Son cilt olan 6. defter 258a'da başlamaktadır. 258b'de mukaddime vardır. 258a'da Tezhipli bir başlık vardır. Burada da kûfî yazıyla "Besmele" yer almaktadır. 6. defterin ilk beyti şöyledir:

ای حیات دل حسام الدین بسی میل می جوشد به قسم سادسی⁴⁵

6. defterin sonunda 317b önce kırmızı mürekkeple Nicholson neşrine göre 6/4916. beytin hizasına şu ibare yazılmıştır:

³⁸ 723 yılı Cemaziye'l-evvel ayının 19'unda, perşembe günü Hz. Mevlânâ'nın mübarek türbesinde tamamlandı. Allah onun aziz sırrıyla bizi yüceltsin.

³⁹ Dördüncü cildin beyit sayısı: 3860

⁴⁰ "Ayna değildir, münafıktır. Kudretin yeterse böyle ayna arama sen!"

⁴¹ "Yıldızların nuru olan Şah Hüsameddin, beşinci cildin başlanmasını istiyor!"

⁴² Mesnevî-i Mânevî defterlerinden beşincisi 723 senesi, Recep ayının 16'sında Perşembe günü, Hz. Mevlânâ'nın mübarek türbesinde tamam oldu. Yüce Allah'a hamd olsun. (Allah onun sırrıyla yüceltsin).

⁴³ Beşinci cildin beyit sayısı kenardaki beyitler haricinde 4240

⁴⁴ "Faruki tiryak, on şeker kesilmişti de onun için zehir, Faruk'a bir zarar vermedi."

⁴⁵ "Ey gönüllerin hayatı Hüsameddin, nice zamandır altıncı cildin yazılmasına meyledip durmaktasın."

در دل من این سخن زآن میمنه است زانکه از دل جانب دل روزنه است⁴⁶

عدد ابیات مجلد ششم مثنوی تا این بیت: چهارم هزارم نه صد و هفتاد و شش بغیر از بیاینها⁴⁷ ۴۹۷۶

Sonra bu ibarenin üstü çizilerek siyah mürekkeple onun yanına şu ibare yazılmıştır:

عدد ابیات مجلد ششم مثنوی معنوی تا بیت "در دل من این سخن زآن میمنه ست" پنج هزار و دو بیت است.

بغیر از بیاینها: ۵۰۰۲⁴⁸

Mesnevî-i Ma'nevi'nin 6. cildindeki kayıtlar:

اللهم اغفر لمن طالع منه و دعالكاتبه⁴⁹

تم المثنویات المعنویات بعون الله و حسن توفیقه علی ید اقل عبادالله و احقر هم عثمان بن عبدالله عتیق سلطان

ولد نورنالله نبوره الموبد آمین یارب العالمین.⁵⁰

یوم الا ربعا وقت صلوات العصر خامس والعشرین من رمضان المبارک سنه ثلاث وعشرین و سبعمائه و

الحمدالله وحده وسلم⁵¹

فی مدینه قونییه حر سهالله تعلی فی مدرسه مولانا قدسناالله بسره العزیز⁵²

Ketebenin iki tarafında şu beyit bulunmaktadır.

الخط یبقی زماننا بعد کاتبه و کاتب الخط تحت التراب مدفون⁵³

Sayfanın alt tarafında vakıf mührü vardır.

318b'nin alt tarafında Veled Çelebi, zabıt kalemiyle şu notları yazmıştır: 18 Kanun-i

Evvel 1330, (m. 31.12.1914) Safer 1333

Okunabilen kısmı şöyledir: El fakir eş Şeyh Mesnevîhan Bahaeddin Veled

این نسخه شریفه را که عثمان دده عتیق حضرت سلطان ولد قدس سره الصمد در سال هفتصد و بیست و سه،

گاه در تربۀ شریفه گاه در مدرسه مولانا عظم الله ذکراه از نسخه مصححه ولدیۀ چند بار در حضور جناب

حسام الدین قدس سره تصحیح شد ، استتساخ کرده او باز تصحیح کرد [باز به نسخه شریفه که منسوب است

به ذات پاک خداوندگار تصحیح نمودند (و) این کتاب (بزیار) تصحیحات از نسخه مولف تسطیر کردند.⁵⁴

بیت به نسخه اصلیه پدر خویش سلطان ولد جناب عابد اکبر بنویسد وکاتب این نسخه ، درویش عثمان آن

اخطار را در آن نسخه دیده بدین نسخه خود نوشته است الله اعلم ولد چلبی]

⁴⁶ "Gönlümden kopup gelen o söz o kutlu yandandır. Çünkü gönülden gönüle pencere vardır".

⁴⁷ 6. cilt Mesnevî'nin beyit sayısı kenardaki beyitler hariç 4976 dır.

⁴⁸ Mesnevî Ma'nevi'nin 6. cildindeki ... beytine kadar sayısı 5002'dir. Kenarda asıl yazıyla cetvel içine yazılmış beyitler hariçtir.

⁴⁹ "Allah'ım ondan istifade edeni ve katibine duada bulunanı bağışla."

⁵⁰ Mesnevî Ma'neviler Allah'ın yardımı ve lütfuyla kulların en değersiz ve hakiri Sultan Veled'in azadlı kölesi Osman bin Abdullah Tarafından (Yazılması) tamam oldu. Allah onun nuruyla ebediyen

⁵¹ 723 senesi mübarek Ramazan ayının 25'inde Çarşamba günü akşam namazı...

⁵² Konya şehrinde (Yüce Allah onu muhafaza buyursun) Mevlânâ (Allah bizi onun aziz sırrıyla yüceltsin.) Medresesinde...

⁵³ Yazının kâtibi toprağın altına gider. Fakat yazısı kendinden sonra bâki kalır. Zamanımıza ulaşır.

⁵⁴ Bu nüsha-yı şerifeyi Sultan Veled'in azadlı kölesi Osman Dede 723 yılında, bazen Mevlânâ Türbesinde bazen de Mevlânâ Medresesinde Sultan Veled'in tahsis ettiği nüshadan yazmıştır. Bu nüsha birkaç kez Hüsamettin Çelebi'nin huzuruna da tashih edildi. O tekrar Mevlânâ'ya nisbet edilen asıl nüsha ile karşılaştırıldı. Mevlânâ'ya nisbet edilen asıl nüshayla büyük bir dikkatle karşılaştırılmış olan nüshadan biri Mevlânâ'nın mübarek türbesinde saklanmaktadır. Kesinlikle dışarı çıkarılmamaktadır.

و در حاشیه جلد چهارم (از نسخهٔ مولف رضی الله عنه را بر خط مبارک ایشان تصحیح گشت) می نوشتند و این عبد پوست نشین آستانهٔ مولانا الشیخ حجة الله المثنویخوان محمد بهادالدین ولد المولوی الاشری در هنگام حجر خود با چند اخوان کرام نسخهٔ معرزه را با چند نسخهٔ صحیحهٔ قدیمه که همهٔ شان در عصر پاک خداونداری یعنی در عصر هفتم نوشته شد مقابله و تصحیح کردم. یکی از آن نسخهٔ ، مقدسه نسخه ایست که با کمال امعان و اهتمام تام نوشته و به نسخه خداوندگاری مقابله شده است (اکنون) در تربیه مقدسه محفوظ و مکنونست و اصلا بخارج بدر نشود آنست والحمدالله علی التوفیق فی ۱۳۳۲ (m.1913) اوایل سال اثنا تلتین و ثلثمایه والفاء.

6. defterin (son cildin) son beyti şöyledir:

آن جان را ریزاند بحر جان تا سوی در پای بی خد و کران⁵⁶

1.1.5. Mühürler

Zahriyede müteaddid yerlerde «وقف کتابخانه درگه حضرت مولانا قدس سره الاعلا» mührü bulunmaktadır. Abdülbâki Gölpinarlı'ya göre bu mühür Mevlânâ Dergâhı Postnişinlerinden Said Hemdem Çelebi'ye (öl. 1275/1859) aittir. Mühürdeki ibare bu kitabın Mevlânâ dergâhına vakfedilen kitaplardan olduğunu beyan etmektedir.⁵⁷

Abdülbâki Gölpinarlı, yazma hakkında “Veled Çelebi tarafından dergâhtan çıkarılan bu nüsha, teşebbüsümüz sonucunda Maarif Vekaleti tarafından alınıp Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğünün 6.11.1955 tarih ve 600/ 423 numaralı emriyle Konya Mevlânâ Müzesine gönderilmiştir.”⁵⁸ demektedir.

1.2. 723 TARİHLİ YAZMADAKİ BAZI İMLÂ ÖZELLİKLERİ

1.2.1. Farsça kelimelerdeki د dal harfinin, ذ zal olarak yazılması:

Ahmet Ateş'in ifadesine göre: “ ذ z. Arapça da ث sesinin yumuşak karşılığından ibâret olan bu ses, bu günkü Farsça kelimelerde mevcut değildir. Yalnız hicri IX. miladi XV. yüzyıla kadar, uzun veya kısa bir sesliden sonra gelen ve bugün

⁵⁵ Müellif nüshasından istinsâh edilmiş bir nüshanın 4. cildin kenarında yazılı olan bir ibareyi bu nüshanın kâtibi Derviş Osman kendi nüshasında kaydetmiştir. Ben bir kış mevsiminde kendi odamda ihvanımızdan birkaç kişiyle bu değerli nüshayı birkaç eski sahih nüsha ile karşılaştırdım. Onların hepsi 7. yüzyılda yazılmıştır.

⁵⁶ “Can suyunu can denizine dök de uçsuz bucaksız bir denize kesil.”

⁵⁷ Gölpinarlı, *Mesnevî ve Şerhi*, I XIX; Bkz. İzbudak, *Mesnevî I*, s. XXVI: Nihat M. Çetin bu bilgiyi vermektedir. Mevlânâ Müzesi Kütüphanesinde 2008 numarada kayıtlı ve Alâ'i b. Muhibbi aş Şirazi tarafından 9 cumada 11 1955'te (16 Temmuz 1549) istinsah edilmiş bulunan bir Matnawi nüshasında, yukarıda adı geçen Otman b. Abdullah'ın istinsâh ettiği bir nüshadan kopya edildiğine dair kayıt vardır. Bkz. Mattawi'nin Konya Kütüphanesindeki Eski yazmalar, s. 104.

⁵⁸ Gölpinarlı, *Mesnevî ve Şerhi*, s. XXVI.

د d telâffuzu olunan ses, olunurdu: باذ bâz rüzgâr, بیذ biz söğüt, شد şoz oldu, کند konaz yapar, شنید şuniz işitti, دید diz gördü.

Farsça söz söyleyenler dal د yerine zal ذ koymazlar. Onun (dal'ın) evveli eğer sessiz ve و،و (û,â,î)'den gayri olursa, dal ذ dır, yoksa zal ذ'dir.⁵⁹

Nicholson'un bazı nüshalarında olduğu gibi Veled Çelebi nüshasında dönemin imlâ özelliklerine uygun olarak Farsça kelimelerde sesli bir harften önce gelen د'lar yazma eserde ذ olarak gösterilmiştir. Bu farklılık Nicholson'un neşrinde gösterilmediği gibi bizim tezimizde de gösterilmemiştir.

Örnekler: 1, 5, 9. beyitler

1. Beyit:

V.Ç.	از جداییها حکایت میکند ⁶⁰	بشنو این نی چون شکایت میکند
N.	از جداییها شکایت کند	بشنو از نی چون حکایت می کند

5. Beyit:

V.Ç.	جفت بد حالان و حوش حالان شدم ⁶¹	من بهر جمعیتی نالان شدم
N.	جفت بد حالان و حوش حالان شدم	من بهر جمعیتی نالان شدم

9. Beyit:

V.Ç.	هر که این آتش ندارد نیست باذ ⁶²	آتشست این بانگ نای و نیست باذ
N.	هر که این آتش ندارد نیست باد	آتشست این بانگ نای و نیست باد

11. Beyit:

V.Ç.	جوشش عشقست کاندنر می فتاد ⁶³	آتش عشقست کاندنر نی فتاد
N.	جوشش عشقست کاندنر می فتاد	آتش عشقست کاندنر نی فتاد

1.2.2. Hâ-yı resmîyeden sonra çoğul eki

Hâ-yı resmîyeler, kendisinden sonra ها- çoğul eki geldiğinde yazılmamıştır. Örnek:

11. Beyit:

پردهااش پردهای ما درید ⁶⁴	نی حریف هر که از یاری برید
--------------------------------------	----------------------------

13. Beyit:

قصهای عشق مجنون می کند ⁶⁵	نی حدیث راه پر خون می کند
--------------------------------------	---------------------------

⁵⁹ Ahmet Ateş, Abdülvehhab Tarzı, *Farsça Grameri*, Tercüman Yayınları, 1982, s. 7-8.

⁶⁰ "Dinle, bu ney nasıl şikâyet ediyor, ayrılıklardan bahsediyor nasıl anlatıyor."

⁶¹ "Ben her cemiyette ağladım, inledim. Fena hallilerle de eş oldum, iyi hallilerle de."

⁶² "Bu neyin sesi ateştir, hava değil; kimde bu ateş yoksa yok olsun."

⁶³ "Neye düşen aşk ateşidir. Meye düşen aşk coşkunuğudur."

⁶⁴ "Ney, dosttan ayrılan kişinin arkadaşı, haldaşdır. Onun perdeleri, perdelerimizi yırttı."

⁶⁵ "Ney kanla dolu olan yoldan bahsetmekte, Mecnun aşkının kıssalarını söylemektedir."

1.2.3. Ki'lerin Yazılması:

که Ki'ler çoğunlukla ha-yı resmiyeye (که şeklinde), bazende ye ile (کی şeklinde) yazılmıştır. که ve چه deki ha-yı resmiyeler bazen düşürülmüştür. Örnek:

12. Beyit:

همچو نی زهری و تریاقی که دید
همچو نی دمساز و مشتاقی که دید⁶⁶

۲۸. Beyit:

هر که او از همزبانی شد
بی زبان شد گرچه دراز ضد نوا⁶⁷

64. Beyit:

چونک آید او حکیم حاذقست
صادقش دان کوامین و صادقست⁶⁸

67. Beyit:

بوذ اندر منظره شه منظره
تا ببیند آنچه بنومدند سر⁶⁹

1.2.4. Ha-yı resmiye veya (ی) ile biten kelimelerden sonra ye:

Ha-yı resmiye veya (ی) ile biten kelimelerde ya-yı vahdet ve ya-yı muhatap yerine, hemze konulmuştur. Örnek:

182. Beyit:

بعد از آن بر خواست و عزم شاه کرد
شاه را زان شمه آگاه کرد⁷⁰

247. Beyit:

بوذ بقالی و او را طوطی
خوش نوای سبز و گویا طوطی⁷¹

1040. Beyit:

تا سحنهای کیان رد کرده
تا کیان را سر رو خود کرده⁷²

1.2.5. önedatı به:

B önedatı kelimelere bitişik olarak yazılmıştır. Örnek:

42. Beyit:

کوزه بوذش آب می نامد بدست
آب را چون یافت خود کوزه شکست⁷³

50. Beyit:

ای بسانا ورود استننا بگفت
جان او باجان استننا جفت⁷⁴

⁶⁶ “Ney gibi hem bir zehir, hem bir tiryak, ney gibi! hem bir hemdem, hem bir müştak kim gördü?”

⁶⁷ “Dildeşinden ayrı düşen, yüz türlü nağmesi olsa bile dilsizdir.”

⁶⁸ “O gelen hazık hekimdir. Onu doğru bil, çünkü o emin ve gerçek erenlerdendir.”

⁶⁹ “Rüyada kendine gösterdikleri zatı görmek için pencerede bekliyordu.”

⁷⁰ “Ondan sonra hekim, kalkıp padişahın huzuruna gitti. Padişahı bu meseleden haberdar etti.”

⁷¹ “Bir bakkal vardı. Onun bir de dudusu vardı. Yeşil güzel sesli ve söyler bir duduydu.”

⁷² “O vakit kimlerin sözlerini reddetmişsin. Kimleri kendine ulu eylemişsin. Görürsün.”

⁷³ “Birisinin ibriği varmış, fakat suyu elde edememiş. Suyu bulunca da ibrik kırılmış.”

⁷⁴ “Hey gidi hey, nice inşallah’ı diliyle söylemeyen vardır ki canı inşallah ile eş olmuştur.”

1.2.6. Harfleri: ژ - ز - گ - ک - چ - ج - ب - پ

چ çoğunlukla ج , genellikle ک şeklinde yazılmıştır. Örnek:

1. Beyit:

بشنو این نی چون شکایت می کند از جذابیها حکایت میکند⁷⁵

7. Beyit:

سر من از ناله من دور نیست لیک چشم و گوش را آن نور نیست⁷⁶

12. Beyit:

همچو نی زهری و تریاقی که دید همچو نی دمساز و مشتاقی که دید⁷⁷

19. Beyit:

بند بغسل باش آزاد ای پسر چند باشی بند سیم و بند زر⁷⁸

(پ - ژ yerine ب - ز kullanılmış.)

1.2.7. Harfi: ح

ح H harfinin altına genellikle . benzer bir işaret konmuştur.

1. Beyit:

بشنو این نی چون شکایت می کند از جذابیها حکایت میکند⁷⁹

5. Beyit:

من بهر جمعته نالان شدم جفت بد حالان و خوش حالان شدم⁸⁰

35. Beyit

بشنوید ای دوستان این داستان خود حقیقت نقد حال ماست آن⁸¹

1.2.8. Mişli geçmiş zaman 3. tekil şahıs:

Mişli geçmiş zamanın 3. tekil şahsında vezin gereği bazen (l) elif düşürülmüştür.

Örnek:

379. Beyit:

موش تا انبار ما حفره زده ست از فنش انبار ما ویران شد ست⁸²

510. Beyit:

این امانت زان امانت یافته ست کافتان عدل بر وی تافته ست⁸³

⁷⁵ “Dinle, bu ney nasıl şikayet ediyor, ayrılıkları nasıl anlatıyor.”

⁷⁶ “Benim esrarım feryadımdan uzak değildir. Ancak (her) gözde, kulakta o nur yok.”

⁷⁷ “Ney gibi hem bir zehir, hem bir tiryak, ney gibi hem bir hemdem, hem bir müştak kim gördü?”

⁷⁸ “Ey oğul! Bağı çöz, azat ol. Ne zamana kadar gümüş, altın esiri olacaksın?”

⁷⁹ “Dinle, bu ney nasıl şikayet ediyor, ayrılıkları nasıl anlatıyor.”

⁸⁰ “Ben her cemiyette ağladım, inledim. Fena hallilerle de eş oldum, iyi hallilerle de.”

⁸¹ “Ey dostlar! Bu hikayeyi dinleyiniz. Hakikatte o bizim bugünkü halimizdir.”

⁸² “Fare, ambarımızı deldikçe, hilesinden ambar harab olmuştur.”

1.3. BÖLÜM BAŞLIKLARI VE BEYİT SAYILARI

Nicholson (Defter/Beyit No)	Beyit Sayısı	(1177 nolu yazma) Yp. No.	Başlık
1/1	34	4b	(سر آغاز)
1/35	۲۰	۴b	حکایت عاشق شدن پادشاه بر کنیزکی
1/55	22	5a	ظاهر شدن عجز حکیمان
1/78	15	5a	از خداوند ولی التوفیق در خواست
1/93	9	5b	ملاقات پادشاه با آن ولی
1/101	42	5b	بردن پادشاه طبیب را
1/144	38	6a	خلوت طلبیدن آن ولی
1/182	5	6b	دریافتن آن ولی رنج
1/185	61	6b	حکایت فرستادن پادشاه رسولان
1/222	25	6b	بیان آنک کشتن و زهر دادن
1/247	78	7a	حکایت بقال و طوطی
1/324	14	7b	داستان آن پادشاه جهود
1/338	10	8a	آموختن وزیر مکر
1/348	16	8a	تلبیس وزیر بانصاری
1/363	8	8a	قبول کردن نصاری
1/371	38	8b	متابعت نصاری وزیر را
1/407	38	8b	قصه دیدن خلیفه لیلی را
1/437	9	9a	حسد کردن وزیر
1/446	4	9a	فهم کردن حاذقان
1/455	5	9a	پیغام شاه پنهان به وزیر
1/458	5	9a	بیان دوازده سبط از نصاری
1/463	37	9b	تخلیص وزیر در احکام انجیل
1/500	21	9b	بیان آنک این اختلاف
1/521	28	10a	بیان خسارت وزیر
1/549	16	10a	بر انگیزتن وزیر
1/565	13	10b	دفع گفتن وزیر

⁸³ “Toprak bu eminiği o eminlikten bulmuştur, çünkü adalet güneşi ona nur saçmıştır.”

1/578	13	10b	مکر کردن مریدان
1/591	4	10b	جواب گفتن وزیر
1/595	48	10b	لابه کردن مریدان
1/643	7	11a	نومید کردن وزیر مریدان را
1/650	12	11a	ولی عهد ساختن وزیر
1/662	7	11b	کشتن وزیر خویشتن را در خلوت
1/668	10	11b	طلب کردن امت عیسی علیه السلام
1/678	18	11b	در بیان آنک جمله پیغامبران
1/696	31	11b	جنگ کردن امرا
1/727	13	12a	تعظیم نعت مصطفی
1/739	30	12a	حکایت پادشاه جهود دیگر
1/769	18	12b	آتش کردن پادشاه
1/783	28	12b	آوردن آن پادشاه جهود
1/812	11	13a	کژ ماندن دهان
1/823	31	13a	عتاب کردن آن پادشاه
1/854	15	13b	قصه باد که
1/869	30	13b	طنز و انکار کردن پادشاه
1/900	4	14a	حکایت توکل و ترک جهد
1/904	4	14a	جواب گفتن شیر نخچیران را
1/908	4	14a	ترجیح نهادن نخچیران
1/912	13	14a	ترجیح نهادن شیر جهد
1/915	14	14a	ترجیح نهادن نخچیران توکل را
1/929	19	14b	باز ترجیح نهادن شیر جهد را
1/948	8	14b	باز ترجیح نهادن نخچیران توکل را
1/956	17	14b	نگریستن عزرائیل بشخصی
1/971	21	15a	باز ترجیح نهادن شیر جهد را
1/992	7	15a	مقرر شدن ترجیح جهد
1/999	1	15a	انکار کردن نخچیران
1/1000	5	15a	جواب گفتن خرگوش
1/1005	3	15a	اعتراض نخچیران بر سخن خرگوش
1/1008	19	15a	جواب گفتن خرگوش نخچیران را
1/1027	14	15b	ذکر دانش خرگوش
1/1041	3	15b	باز جستن نخچیران از خرگوش

1/1045	15	15b	منع کردن خرگوش
1/1055	31	15b	مکر کردن خرگوش
1/1082	12	16a	زیافت تاویل رکیک مگس
1/1091	16	16a	رنجیدن شیر از دیر آمدن خرگوش
1/1107	43	16b	هم در بیان مکر خرگوش
1/1150	7	17a	آمدن خرگوش نزدیک شیر
1/1157	24	17a	عذر گفتن خرگوش
1/1181	21	17a	جواب گفتن شیر خرگوش را
1/1202	20	17b	قصه هدهد و سلیمان
1/1221	6	17b	طعنه زدن زاغ بر دعوی هدهد
1/1227	7	17b	جواب گفتن هدهد طعنه زاغ را
1/1234	29	17b	قصه آدم علیه السلام و بستن قضا
1/1263	34	18a	پای کشیدن خرگوش از شیر
1/1297	7	18b	پرسیدن شیر بجد از سبب پا واپس کشیدن
1/1304	35	18b	نظر کردن شیر در چاه
1/1339	18	19a	مژده بردن خرگوش بنخچیران
1/1357	11	19a	جمع شدن نخچیران
1/1369	5	19a	پند دادن خرگوش نخچیران را
1/1373	18	19a	تفسیر رجعنا من الجهاد الاصغر
1/1390	24	19b	آمدن رسول قیصر روم
1/1415	13	19b	یافتن رسول امیر المؤمنین عمر را
1/1427	319	20a	بیدار شدن عمر از خواب
1/1446	34	20a	سوال کردن رسول قیصر روم
1/1470	29	20b	اضافت کردن آدم علیه السلام
1/1510	6	20a	تفسیر و هو معکم اینما کنتم
1/1515	17	21a	سؤال کردن رسول از عمر
1/1529	18	21a	در بیان آنک من اراد ان یجلس
1/1547	28	21a	قصه بازرگان که بهندستان
1/1575	12	21b	صفت اجنحه طیور عقول الهی
1/1587	16	21b	دیدن خواجه طوطیان هندستان را
1/1613	12	22a	تفسیر قول فریدالدین عطار
1/1615	34	22a	تعظیم کردن ساحران موسی را

1/1649	42	22b	باز گفتن بازرگان با طوطی
1/1691	71	23a	شنیدن طوطی حرکت طوطیان
1/1763	52	23b	تفسیر قول حکیم بهرچ از راه
1/1814	8	24a	رجوع به حکایت خواجه تاجر
1/1825	20	24a	بیرون انداختن خواجه طوطی مرده را
1/1845	4	24b	وداع کردن طوطی خواجه را
1/1850	29	24b	مضرت تعظیم خلق و انگشت‌نمای شدن
1/1878	28	25a	تفسیر ما شاء الله کان
1/1908	38	25a	داستان پیر چنگی
1/1951	62	25a	تفسیر این حدیث که ان لربکم
1/2012	23	25b	قصه سؤال کردن عایشه
1/2035	11	26b	تفسیر بیت حکیم آسمانهاست
1/2046	14	26b	در معنی این حدیث ک اغتتموا
1/2060	13	27a	پرسیدن صدیقه رضی‌الله عنها
1/2072	32	27a	بقیه قصه مطرب
1/2104	8	27b	در خواب گفتن هاتف مر عمر را
1/2113	42	27b	نالیدن استن حنانه
1/2154	7	28a	اظهار معجزه پیغمبر
1/2161	38	28a	تمامی قصه مطرب
1/2199	24	28b	گردانیدن عمر رضی‌الله عنه
1/2223	21	28b	تفسیر دعای آن دو فرشته
1/2244	8	29a	قصه خلیفه که در کرم
1/2252	12	29a	قصه اعرابی درویش
1/2264	19	29a	مغرور شدن مریدان محتاج
1/2283	5	29b	در بیان آنک نادر افتد که مریدی
1/2288	27	29b	صبر فرمودن اعرابی زن خود را
1/2315	27	30a	نصیحت کردن زن شوهر را
1/2342	23	30a	نصیحت کردن مرد زن را
1/2365	29	30b	در بیان آنک جنبیدن هر کسی
1/2394	39	31a	مراعات کردن زن شوهر را
1/2433	58	31a	در بیان این خبر که انهن

1/2438	9	31b	تسلیم کردن مرد خود را
1/2447	36	31b	در بیان آنک موسی و فراون
1/2482	27	32a	سبب حرمان اشقیا از دو جهان
1/2509	60	32a	حقیر دیدن دیده‌های حس صالح
1/2570	32	33a	در معنی این آیت مرج البحرین
1/2603	11	33a	در معنی آنک هر چه ولی کامل کند
1/2616	27	33b	مخلص ماجرای عرب و جفت او
1/2643	41	33b	دل نهادن مرد عرب بر التماس
1/2674	19	34a	تعیین کردن زن طریق طلب
1/2703	17	34b	هدیه بردن عرب سبوی آب باران
1/2720	24	34b	در نمد دوختن آن عرب
1/2744	8	35a	در بیان آنک چنانکه گدا عاشق کرمست
1/2752	12	35a	فرق میان آنک درویش است
1/2773	27	35a	پیش آمدن نقیبان و دربانان
1/2801	4	35b	در بیان آنک عاشق دنیا
1/2805	10	35b	مثل عرب اذا زنیة فازن بالحره
1/2815	20	35b	سپردن عرب سبو آب را
1/2835	18	36a	حکایت ماجرای نحوی و کشتیبان
1/2853	82	36a	قبول کردن خلیفه هدیه را
1/2934	25	37a	بیان صفت پیر
1/2919	22	37b	وصیت پیغامبر صلی الله علیه و سلم
1/2971	32	37b	حکایت قزوینی
1/3013	29	38a	قصه شیر و گرگو روباه
1/3041	14	38a	امتحان کردن شیر گرگ را
1/3056	21	38b	قصه آنک در یاری بکوفت
1/3077	25	38b	پشیمان شدن گوینده
1/3102	22	39a	ادب کردن شیرمر آن گرگ را
1/3124	26	39a	تهدید کردن نوح قوم را
1/3150	7	39b	بیان نشانیدن پادشاهان
1/3157	36	39b	آمدن مهمان پیش یوسف
1/3192	36	40a	گفتن مهمان یوسف
1/3228	70	40b	مرتد شدن کاتب وحی به

1/3298	23	41a	قصه باغور بطریک مثل
1/3321	23	41b	قصه هاروت و ماروت
1/3344	16	41b	باقی قصه هاروت و ماروت
1/3360	37	42a	به عیادت رفتن کر
1/3396	30	42a	اول کسی کی در مقابله نص قیاس آورد
1/3426	42	42b	در بیان آنک حال و مستی خود پنهان
1/3467	33	43a	قصه مری کردن رومیان و چینیان
1/3500	26	43b	پرسیدن پیغمبر صلی الله علیه و سلم مر زید
1/3526	58	43b	جواب گفتن زید
1/3584	24	44b	متهم کردن غلامان و خواجه تاشان
1/3608	49	44b	بقیه قصه زید
1/3656	13	45a	گفتن پیغامبر صلی الله علیه و سلم
1/3668	39	45a	رجوع به حکایت زید
1/3707	14	45b	آتش افتادن در شهر بایام عمر
1/3721	52	46a	خود انداختن خصم در روی امیر الم و منین
1/3773	14	46b	سوال کردن آن کافر از علی کرم
1/3787	56	46b	جواب گفتن امیر المؤمنین
1/3844	48	47a	گفتن پیغامبر صلی الله علیه و سلم در گوش
1/3893	30	47b	تعجب کردن آدم علیه السلام
1/3924	14	48a	بازگشتن به حکایت علی
1/3938	10	48a	افتادن رکابدار پیش امیر المؤمنین
1/3948	26	48b	بیان آنک فتح طلبیدن مصطفی
1/3975	26	48b	گفتن امیر المؤمنین علی
2/ 1	112	51b	(سر آغاز بخش)
2/112	25	52b	هلال پنداشتن آن شخص خیال را
2/135	6	52b	دزدیدن مارگیر ماری را
2/141	15	53a	التماس کردن همراه عیسی علیه السلام

2/156	15	53a	اندرز کردن صوفی خادم را
2/171	22	53a	مشورت کردن خدای تعالی
2/194	9	53b	بسته شدن تقریر معنی حکایت
2/203	40	53b	التزام کردن خادم
2/244	80	54a	گمان بردن کاروانیان
2/323	53	55a	یافتن پادشاه باز را
2/376	69	55b	حکایت شیخ احمد
2/445	12	56a	ترسانیدن شخصی زاهدی را
2/457	47	56b	تمامی زنده شدن استخوان ها
2/503	11	56b	خاریدن روستایی شیر را
2/514	71	57a	فروختن صوفیان بهیمة مسافر را
2/585	29	57b	تعریف کردن منادیان
2/614	125	58a	شکایت کردن اهل زندان
2/739	39	59a	مثل
2/776	68	59b	ملامت کردن مردم
2/841	21	60b	امتحان پادشاه به آن دو غلام
2/864	41	60b	براه کردن شاه یکی را
2/905	140	61a	قسم غلام در صدق
2/1047	146	62b	حسد کردن حشم بر غلام
2/1131	35	64a	کلوخ انداختن تشنه
2/1192	159	64a	فرمودن والی آن مرد را
2/1386	44	66a	آمدن دوستان به بیمارستان
2/1430	16	66b	فهم کردن مریدان
2/1447	15	66b	رجوع به حکایت ذالنون
2/1462	48	66b	امتحان کردن خواجه لقمان
2/1510	51	67a	ظاهر شدن فضل و زیرکی
2/1561	40	67b	تتمه حسد آن حشم
2/1601	32	68a	عکس تعظیم پیغام سلیمان
2/1633	85	68b	انکار فلسفی بر قران
2/1720	30	69b	انکار موسی علیه السلام
2/1749	22	69b	عتاب کردن حق تعالی
2/1772	44	70a	وحی آمدن بموسی را
2/1816	62	70b	پرسیدن موسی علیه السلام

2/1878	54	71a	رنجانیدن امیری خفته‌ای را
2/1932	61	71b	اعتماد کردن آن شخص
2/1993	17	72a	گفتن نابینایی سایل
2/2010	25	72b	تتمه حکایت خرس
2/2036	28	72b	گفتن موسی علیه السلام
2/2064	31	73a	ترک کردن آن ناصح
2/2095	8	73b	تملق کردن دیوانه جالینوس را
2/2103	22	73b	سبب پریدن و چرخیدن
2/2124	17	73b	تتمه اعتماد آن مغرور
2/2140	15	74a	رفتن مصطفی علیه السلام
2/2156	11	74a	وحی کردن حق تعالی به موسی
2/2167	48	74b	تنها کردن باغبان صوفی
2/2211	6	74b	رجعت به قصه مریض
2/2218	9	75a	گفتن شخصی ابا یزید را
2/2227	24	75a	حکایت
2/2252	83	75a	دانستن پیغامبر علیه السلام
2/2334	5	76a	عذر گفتن دلفک
2/2338	16	76a	به حیلت در سخن آوردن
2/2354	33	76b	حمله بردن سگ
2/2377	13	76b	خواندن محتسب مست خراب
2/2400	56	76b	دوم بار در سخن کشیدن
2/2456	96	77b	تتمه نصیحت رسول علیه السلام
2/2551	52	78b	وصیت کردن پیغامبر علیه السلام
2/2604	8	79a	بیدار کردن ابلیس معاویه را
2/2612	5	79a	از خر افکندن ابلیس معاویه را
2/2617	35	79a	باز جواب گفتن ابلیس
2/2652	20	79b	باز تقریر کردن معاویه با ابلیس
2/2672	29	80a	باز جواب گفتن ابلیس
2/2700	6	80a	عنف کردن معاویه با ابلیس
2/2706	8	80a	نالیدن معاویه به حضرت حق تعالی
2/2714	16	80b	باز تقریر کردن ابلیس تلبیس
2/2730	15	80b	باز الحاح کردن معاویه ابلیس را
2/2744	12	80b	شکایت قاضی از آفت قدا

2/2756	9	81a	به اقرار آوردن معاویه ابلیس را
2/2764	6	81a	راست گفتن ابلیس
2/2771	9	81a	فضیلت حسرت خوردن
2/2780	6	81a	تتمه اقرار ابلیس
2/2786	6	81a	جواب گفتن معاویه
2/2793	32	81b	فوت شدن دزد
2/2825	23	81b	قصه منافقان و مسجد
2/2848	40	82a	فریفتن منافقان پیغامبر را
2/2888	23	82b	اندیشیدن یکی از صحابه
2/2911	12	82b	قصه آن شخص کی اشتر
2/2923	24	83a	متردد شدن در میان
2/2946	26	83a	امتحان هر چیزی
2/2973	44	83b	شرح فایده حکایت آن شخص
2/3016	11	84a	بیان آنک در هر نفسی
2/3027	19	84a	حکایت هندو کی با یار خود
2/3046	14	84a	قصد کردن غزان بکشتن
2/3059	29	84b	بیان حال خودپرستان
2/3088	28	84b	شکایت گفتن پیرمردی به طبیب
2/3116	39	85a	قصه جوحی و آن کودک
2/3155	8	85b	ترسیدن کودک از آن شخص
2/3163	13	85b	قصه تیراندازی و ترسیدن
2/3176	34	85b	قصه اعرابی و ریگ درجوال
2/3210	30	86a	کرامات ابراهیم ادهم
2/3240	63	86b	آغاز منور شدن عارف
2/3303	39	87a	طعن زدن بیگانه
2/3336	38	87b	بقیه قصه ابراهیم ادهم
2/3364	34	88a	دعوی کردن آن شخص
2/3398	26	88a	بقیه طعن زدن آن مرید
2/3424	12	88b	گفتن عایشه رضی الله عنها
2/3436	42	88b	کشیدن موش مهار شتر را
2/3468	28	89a	کرامات آن درویش
2/3506	20	89b	تشنیع صوفیان بر پیش شیخ
2/3526	47	89b	عذر گفتن فقیر به شیخ

2/3573	29	90a	بیان دعوی که عین آن
2/3602	5	90b	سجده کردن یحیی علیه السلام
2/3607	5	90b	اشکال آوردن برین قصه
2/3612	13	90b	جواب اشکال
2/3625	12	90b	سخن گفتن به زبان حال
2/3636	5	91a	پذیرا آمدن سخن باطل
2/3641	18	91a	جستن آن درخت
2/3659	22	91a	شرح کردن شیخ
2/3671	32	91b	منازعت چهار کس
2/3713	53	91b	برخاستن مخالفت و عداوت
2/3766	22	92a	قصه بط بچگان
2/3787	22	92b	حیران شدن حاجیان
3/1	77	94b	(بخش)
3/69	36	95a	قصه خورندگان پیل بچه
3/105	33	95b	بقیه قصه متعرضان پیل بچگان
3/138	34	96a	بازگشتن به حکایت پیل
3/172	8	96a	بیان آنک خطای محبان
3/180	10	96b	امر حق تعالی به موسی علیه السلام
3/189	49	96b	بیان آنک الله گفتن نیازمند
3/236	46	97a	فریفتن روستایی شهری را
3/282	16	97b	قصه اهل سبا و طاعی کردن
3/298	66	97b	جمع آمدن اهل آفت
3/364	48	98b	باقی قصه اهل سبا
3/412	20	99a	باقی داستان رفتن خواجه به دعوت
3/342	42	99a	دعوت باز بطان را
3/474	23	99b	قصه اهل ضروان
3/497	34	100a	روان شدن خواجه به سوی ده
3/532	35	100a	رفتن خواجه و قومش
3/567	31	100b	نواختن مجنون آن سگ را
3/598	126	101a	رسیدن خواجه و قومش بدل
3/721	11	102a	افتادن شغال در خم رنگ
3/732	14	102b	چرب کردن مرد لافی
3/747	19	102b	ایمن بودن بلعم باعور

3/766	12	103a	دعوی طأوسی کردن آن شغال
3/779	6	103a	تشبیه فرعون و دعوی الوهیت
3/790	40	103a	تفسیر ولتعرفنهم فی لحن القول
3/796	40	103a	قصه هاروت و ماروت
3/840	16	103b	قصه خواب دیدن فرعون
3/855	3	104a	به میدان خواندن بنی اسرائیل را
3/858	14	104a	حکایت
3/872	6	104a	بازگشتن فرعون از میدان
3/878	10	104a	جمع آمدن عمران به مادر موسی
3/888	8	104b	وصیت کردن عمران را
3/896	6	104b	ترسیدن فرعون از آن بانگ
3/902	18	104b	پیدا شدن ستاره موسی علیه السلام
3/938	10	105a	خواندن فرعون زنان نوزاده را
3/948	11	105a	بوجود آمدن موسی
3/959	17	105a	وحی آمدن به مادر موسی
3/976	91	105b	حکایت مارگیر
3/1067	9	106a	تهدید کردن فرعون موسی را
3//1076	6	106a	جواب موسی فرعون را
3/1082	5	106a	پاسخ فرعون موسی را
3/1087	4	106b	جواب موسی فرعون را
3/1091	8	106b	جواب فرعون موسی را
3/1099	59	106b	مهلت دادن موسی علیه السلام
3/1157	18	107b	فرستادن فرعون به مداین
3/1174	9	107b	خواندن آن دو ساحر پدر را
3/1183	14	107b	جواب گفتن ساحر مرده
3/1197	47	108a	تشبیه کردن قرآن مجید را
3/1245	14	108b	جمع آمدن ساحران
3/1259	103	108b	اختلاف کردن در چگونگی و شکل پیل
3/1362	14	109b	توفیق میان این دو حدیث
3/1376	10	110a	مثل در بیان آنک حیرت
3/1386	20	110a	حکایت
3/1406	44	110a	داستان مشغول شدن عاشقی

3/1450	35	110b	حکایت مرد کی در عهد
3/1485	5	111a	دویدن گاو در خانه آن
3/1490	20	111a	عذر گفتن نظم کننده
3/1510	12	111b	بیان آنک علم را دو پر است
3/1521	17	111b	مثال رنجور شدن آدمی
3/1539	7	112a	بیان آنک عقول خلق متفاوتست
3/1546	9	112a	در وهم افکندن کودکان اوستاد را
3/1555	7	112a	بیمار شدن فرعون
3/1562	15	112a	رنجور شدن اوستاد
3/1577	9	112b	در جامه خواب افتادن استاد
3/1586	4	112b	دوم بار وهم افکندن
3/1590	9	112b	خلاص یافتن کودکان
3/1598	12	112b	رفتن مادران کودکان
3/1610	4	113a	در بیان آنک تن روح را
3/1614	10	113a	حکایت آن درویش
3/1624	11	113a	دیدن زرگر عاقبت کار را
3/1634	16	113a	بقیه قصه آن زاهد کوهی
3/1650	22	113b	تشبیه بند و دام قضا
3/1672	6	113b	مضطرب شدن فقیر نذر کرده
3/1678	29	113b	متهم کردن آن شیخ را
3/1705	16	114a	کرامات شیخ اقطع
3/1721	24	114a	سبب جرات ساحران
3/1746	18	114b	حکایت استر پیش شتر
3/1763	9	114b	اجتماع اجزای خر عزیز علیه
3/1772	27	115a	جزع ناکردن شیخی
3/1799	36	115a	عذر گفتن شیخ بهر
3/1835	7	115b	قصه خواندن ضریر
3/1842	13	115b	صبرکردن لقمان
3/1855	23	116a	بقیه حکایت نابینا و مصحف
3/1878	6	116a	صفت بعضی اولیا
3/1884	40	116a	سؤال کردن بهلول
3/1924	17	116b	قصه دقوی و کراماتش
3/1940	21	117a	بازگشتن به قصه دقوی

3/1962	11	117a	سر طلب کردن موسی خضر را
3/1973	12	117a	بازگشتن به قصه دقوقی
3/1985	6	117b	نمودن مثال هفت شمع
3/1991	10	117b	شدن آن هفت شمع
3/2001	2	117b	نمودن آن شمعها
3/2003	6	117b	باز شدن آن شمعها
3/2009	37	117b	مخفی بودن آن درختان
3/2046	6	118a	یک درخت شدن
3/2054	31	118a	هفت مرد شدن
3/2084	38	118b	پیش رفتن دقوقی
3/2122	18	119b	پیش رفتن دقوقی به امامت
3/2140	26	119b	اقتدا کردن قوم
3/2166	9	119b	بیان اشارت سلام
3/2176	26	119b	شنیدن دقوقی در میان نماز
3/2202	6	120a	تصورات مرد حازم
3/2208	73	120a	دعا و شفاعت دقوقی
3/2281	25	120b	انکار کردن آن جماعت
3/2306	8	121a	باز شرح کردن حکایت
3/2315	60	121a	رفتن هر دو خصم نزد داود
3/2376	12	122a	شنیدن داود
3/2389	7	122a	حکم کردن داود علیه السلام
3/2396	19	122a	تضرع آن شخص
3/2415	4	122b	در خلوت رفتن داود
3/2419	6	122b	حکم کردن داود
3/2425	16	122b	حکم کردن داود بر صاحب
3/2442	12	122b	عزم کردن داود علیه السلام
3/2455	17	123a	گواهی دادن دست
3/2472	14	123a	بیرون رفتن به سوی آن
3/2486	18	123a	قصاص فرمودن داود علیه السلام
3/2504	66	123b	در بیان آنک نفس آدمی
3/2570	30	123b	گریختن عیسی علیه السلام
3/2600	28	124b	قصه اهل سبا و حماقت
3/2626	28	125a	شرح آن کور دوربین

3/2657	12	125a	وصف خرمی اهل سبا
3/2669	40	125b	آمدن پیغامبران بنصیحت
3/2705	23	125b	معجزه خواستن قوم
3/2733	5	126a	متهم داشتن قوم
3/2738	16	126a	حکایت خرگوشان
3/2754	31	126b	جواب گفتن انبیا
3/2785	10	126b	بیان آنک هر کس را
3/2795	4	127a	مثلها زدن قوم نوح
3/2798	7	127a	حکایت آن دزد
3/2806	35	127a	جواب آن مثل کی منکران
3/2841	21	127b	معنی حزم و مثال مرد
3/2862	23	127b	وخامت کار آن مرغ
3/2885	26	128a	حکایت نذر کردن سگان
3/2900	10	128a	منع کردن منکران انبیا را
3/2909	8	128a	جواب انبیا علیهم السلام
3/2916	5	128a	مکرر کردن کافران
3/2922	26	128b	باز جواب انبیا علیهم السلام
3/2948	6	128b	مکرر کردن اعتراض
3/2955	26	128b	باز جواب انبیا علیهم السلام
3/2973	15	129a	حکمت آفریدن دوزخ
3/2998	16	129a	بیان آنک حق تعالی
3/3014	16	129b	قصه عشق صوفی
3/3030	26	129b	مخصوص بودن یعقوب
3/3055	24	130a	حکایت امیر و غلامش
3/3077	16	130a	نومید شدن انبیا
3/3093	11	130b	بیان آنک ایمان مقلد
3/3104	6	130b	بیان آنک رسول علیه السلام
3/3110	20	130b	حکایت مندیله در تنور
3/3130	32	131a	قصه فریاد رسیدن رسول
3/3163	14	131b	مشک آن غلام
3/3177	27	131b	دیدن خواجه غلام خود را
3/3204	16	132a	بیان آنک حق تعالی هرچه آفرید
3/3220	20	132a	آمدن آن زن کافر

3/3238	17	132b	ربودن عقاب موزه
3/3255	10	132b	وجه عبرت گرفتن
3/3266	20	132b	استدعاء آن مرد
3/3286	17	133a	وحی آمدن از حق تعالی
3/3300	8	133a	قانع شدن آن طالب به تعلیم
3/3311	18	133a	جواب خروس سگ را
3/3330	14	133b	خجل گشتن خروس
3/3343	24	133b	خبر کردن خروس از مرگ
3/3367	16	134a	دویدن آن شخص به سوی موسی
3/3373	7	134a	دعا کردن موسی
3/3390	9	134a	اجابت کردن حق تعالی
3/3399	20	134a	حکایت آن زنی
3/3419	11	134b	بجنگ در آمدن حمزه رضی الله
3/3429	64	134b	جواب حمزه مر خلق را
3/3494	23	135b	حیله دفع مغبون شدن
3/3517	18	135b	وفات یافتن بلال
3/3535	10	135b	حکمت ویران شدن
3/3545	21	136a	تشبیه دنیا کی بظاهر
3/3566	17	136a	بیان آنک هر چه غفلت
3/3584	19	136b	تشبیه نص با قیاس
3/3602	16	136b	آداب المستمعین والمریدین
3/3618	17	137a	شناختن هر حیوانی بوی عدو خود را
3/3635	23	137a	فرق میان دانستن
3/3658	10	137b	جمع و تفریق میان
3/3669	17	137b	مسئله فنا و بقای درویش
3/3686	14	137b	قصه وکیل صدر جهان
3/3700	68	138a	پیدا شدن روح القدس
3/3768	21	138b	گفتن روح القدس
3/3789	19	138b	عزم کردن آن وکیل
3/3808	4	139a	پرسیدن معشوقی از عاشق
3/3812	18	139a	منع کردن دوستان او را
3/3830	30	139a	لابالی گفتن ناصح

3/3860	12	139b	رو نهادن آن بنده
3/3872	12	139b	در آمدن آن عاشق
3/3884	32	139b	جواب گفتن عاشق
3/3916	6	140a	رسیدن آن عاشق به معشوق
3/3922	9	140a	صفت آن مسجد کی عاشق کش بود
3/3931	7	140b	مهمان آمدن در آن مسجد
3/3938	8	140b	ملامت کردن اهل مسجد
3/3946	14	140b	جواب گفتن عاشق
3/3960	31	140b	بیان آنک عشق جالینوس برین
3/3983	43	141a	ملامت کردن اهل مسجد
3/4036	43	141b	گفتن شیطان قریش را
3/34069	10	142a	مکرر کردن عاذلان پند را
3/4078	71	142a	جواب گفتن مهمان ایشان را
3/4159	37	143a	تمثیل گریختن مومن و بی صبری
3/4196	7	143b	تمثیل صابر شدن
3/4204	9	143b	عذر گفتن کدبانو با نخود
3/4212	15	143b	باقی قصه مهمان آن
3/4227	17	144a	ذکر خیال بد اندیشیدن
3/4244	6	144a	در تفسیر این خبر مصطفی علیه السلام
3/4250	8	144a	بیان آنک رفتن انبیا
3/4258	10	144b	تشبیه صورت اولیا و صورت
3/4268	14	144b	در تفسیر یا جبال اوبی
3/4282	10	144b	جواب طعنه زننده
3/4292	29	144b	مثل زدن در رمیدن کره اسپ
3/4321	5	145a	بقیه ذکر مهمان مسجد
3/4326	19	145a	تفسیر این آیت واجلب
3/4345	31	145b	رسیدن بانگ طلسمی
3/4377	44	145b	ملاقات آن عاشق با صدر جهان
3/4421	14	146a	جذب هر عنصری جنس خود را
3/4435	27	146b	منجذب شدن جان نیز
3/4462	11	146b	فسخ عزایم و نقضها جهت
3/4473	14	147a	نظر کردن پیغامبر علیه السلام

3/4486	17	147a	تفسیر این آیت کی ان تستفتحو
3/4503	9	147a	سر آنک بی مراد بازگشتن
3/4512	15	147b	تفسیر این خبر کی مصطفی علیہ السلام
3/4528	6	147b	آگاہ شدن مصطفی
3/4535	26	147b	فہم کردن رسول
3/4561	40	148a	بیان آنک طاعی
3/4601	33	148b	جذب معشوق عاشق را
3/4624	22	148b	داد خواستن پشه از باد
3/4646	18	149a	امر کردن سلیمان علیہ السلام
3/4664	30	149a	نواختن معشوق عاشق بیهوش را
3/4694	54	149b	با خویش آمدن عاشق بیهوش
3/4749	30	150a	حکایت عاشقی دراز هجری
3/4780	31	150b	یافتن عاشق معشوق را
4/1	39	153a	(سر آغاز)
4/40	41	154a	تمامی حکایت آن عاشق
4/81	32	154b	حکایت آن واعظ کی
4/113	7	154b	سؤال کردن از عیسی علیہ السلام
4/120	40	155a	قصد خیانت کردن عاشق
4/158	28	155a	قصه آن صوفی کی زن را
4/186	13	155b	معشوق را زیر چادر پنهان کردن
4/198	17	155b	گفتن زن کی او در بند
4/215	23	156a	غرض از سمیع و بصیر
4/238	32	156a	مثال دنیا چون گولخن
4/257	32	156b	قصه آن دباغ
4/289	18	156b	معالجه کردن برادر دباغ
4/306	14	157a	عذر خواستن آن عاشق
4/320	32	157a	رد کردن معشوق
4/353	35	157b	گفتن جهودی علی را کرم
4/388	18	158a	قصه مسجد اقصی
4/406	61	158a	شرح انما الممنون اخوة
4/467	21	159a	بقیہ قصه بنای مسجد اقصی
4/487	33	159a	قصه آغاز خلافت عثمان

4/521	17	159b	در بیان آنک حکما گویند
4/538	25	159b	تفسیر این حدیث مثل امتی
4/563	35	160a	قصه هدیه فرستادن بلقیس
4/598	16	160b	کرامات و نور شیخ عبدالله مغربی
4/614	11	160b	بازگردانیدن سلیمان علیه السلام
4/625	28	161a	قصه عطاری کی سنگ
4/653	25	161a	دلداری کردن و نواختن سلیمان
4/678	11	161b	دیدن درویش جماعت مشایخ را
4/689	29	161b	نیت کردن او کی این زر را
4/718	8	162a	تحریر سلیمان علیه السلام
4/726	10	162a	سبب هجرت ابراهیم ادهم
4/745	36	162b	حکایت آن مرد تشنه
4/781	31	163a	تهدید فرستادن سلیمان علیه السلام
4/812	17	163a	پیدا کردن سلیمان علیه السلام
4/829	16	163b	باقی قصه ابراهیم ادهم
4/845	14	163b	بقیه قصه اهل سبا
4/859	44	164a	آزاد شدن بلقیس
4/903	12	164b	چاره کردن سلیمان علیه السلام
4/915	21	165a	قصه یاری خواستن حلیمه
4/936	47	165a	حکایت آن پیر عرب
4/983	50	165b	خبر یافتن جد مصطفی
4/1033	8	166a	نشان خواستن عبدالمطلب
4/1041	4	166a	بقیه قصه دعوت رحمت بلقیس را
4/1045	68	166a	مثل قانع شدن آدمی به دنیا
4/1113	42	167a	بقیه قصه عمارت کردن سلیمان
4/1156	10	167b	قصه شاعر و صله دادن
4/1166	74	۱۶۷b	باز آمدن آن شاعر
4/1240	23	168b	مانستن بدرایی این وزیر
4/1264	24	168b	نشستن دیو بر مقام سلیمان
4/1284	15	169a	در آمدن سلیمان علیه السلام
4/1301	58	169a	آموختن پیشه گورکنی
4/1358	15	170a	قصه صوفی کی در میان گلستان
4/1373	64	170a	قصه رستن خروب

4/1436	16	170b	بیان آنک حصول علم
4/1453	37	171a	تفسیر یا ایها المزمّل
4/1490	7	171b	در بیان آنک ترک الجواب
4/1497	30	171b	در تفسیر این حدیث مصطفی علیه السلام
4/1527	6	172a	در تفسیر این آیت و اما الذین
4/1534	29	172a	چالیش عقل با نفس
4/1562	29	172a	نبشتن آن غلام قصه شکایت
4/1578	14	172b	حکایت آن فقیه با دستار بزرگ
4/1592	48	172b	نصیحت دنیا اهل دنیا را
4/1641	29	173a	بیان آنک عارف را
4/1670	25	173b	تفسیر او جس فی نفسه
4/1695	22	174a	زجر مدعی از دعوی
4/1717	22	174a	بقیه قصه نوشتن آن غلام
4/1739	55	174b	حکایت آن مداح
4/1794	8	175a	در یافتن طبیبان
4/1802	32	175a	مژده دادن ابو یزید
4/1834	15	175b	قول رسول صلی الله علیه و سلم
4/1856	35	176a	نقصان اجرای جان و دل
4/1891	6	176a	آشفتن آن غلام از نارسیدن
4/1897	28	176a	کژ وزیدن باد بر
4/1925	10	176a	شنیدن ابوالحسن رضی الله عنه
4/1935	12	176a	رقعه دیگر نوشتن آن غلام ستودن پیغامبر
4/1969	22	177a	قصه آنک کسی که با آن یکی مشورت
4/1992	23	177b	امیر کردن رسول علیه السلام
4/2030	51	177b	اعتراض کردن معترضی
4/2081	21	178b	جواب گفتن رسول
4/2102	52	178b	قصه سبحانی ما اعظم شانی
4/2154	6	179a	بیان سبب فصاحت
4/2159	28	179a	بیان رسول علیه السلام
4/2188	14	179b	علامت عاقل و نیم عاقل

4/2202	11	179b	قصه آن آنگیر و صیادان
4/2213	18	180a	باز گونه خواندن
4/2221	14	180a	شخصی به وقت استنجا می گفت
4/2238	18	180a	رفتن آن ماهی
4/2245	21	180b	قصه آن مرغ گرفته
4/2266	21	180b	چاره اندیشیدن آن ماهی
4/2287	14	181a	بیان آنک عهد کردن
4/2301	37	181a	در بیان آنک وهم قلب
4/2341	13	181b	در بیان آنک عمارت
4/2354	8	181b	جواب گفتن موسی
42362	22	182a	نفی کردن موسی
4/2384	57	182a	بیان آنک هر حس مدرکی را
4/2441	28	182b	حمله بردن این جهانیان
4/2469	18	183a	بیان آنک آدمی
4/2486	16	183b	باز گفتن موسی علیه السلام
4/2503	6	183b	بیان آنک در توبه بازست
4/2509	18	183b	گفتن موسی علیه السلام فرعون را
4/2528	12	184a	شرح کردن موسی علیه السلام
4/2540	22	184a	تفسیر کنت کنزا مخفیا
4/2562	15	184a	غره شدن آدمی به ذکاوت
4/2577	8	184b	بیان این خبر کی کلموا الناس
4/2585	12	184b	قوله صلی علیه وسلم
4/2597	31	184b	مشورت فرعون
4/2628	28	185a	قصه باز پادشاه و کمپیر زن
4/2657	66	185b	قصه آن زن کی طفل
4/2723	14	186a	مشورت کردن فرعون
4/2757	36	186a	تزییف سخن هامان
4/2774	5	186b	نومید شدن موسی
4/2779	32	186b	منازعت امیران عرب
4/2811	22	187a	در بیان آنک شناسای قدرت
4/2833	49	187b	جواب دهری کی منکر
4/2881	40	188a	تفسیر این آیت کی وما خلقنا
4/2921	12	188b	وحی کردن حق

4/2933	41	188b	خشم کردن پادشاه
4/2944	27	189a	گفتن خلیل مر جبرئیل را
4/3001	29	189b	مطالبه کردن موسی
4/3030	21	189b	بیان آنک روح حیوانی
4/3061	32	190a	مثال دیگر هم درین معنی
4/3085	28	190b	حکایت آن پادشاه زاده
4/3113	16	191a	عروس آوردن پادشاه
4/3129	31	191a	اختیار کردن پادشاه دختر
4/3160	29	191b	مستجاب شدن دعای پادشاه
4/3189	51	191b	در بیان آنک شاه زاده
4/3242	17	192b	حکایت آن زاهد
4/3259	12	192b	بیان آنک مجموع عالم
4/3271	29	193a	قصه فرزندان عزیر علیه السلام
4/3300	11	193a	در تفسیر این حدیث
4/3311	37	193b	در بیان آنک عقل جزوی
4/3348	29	194a	بیان آنک یا ایها الذین
4/3377	30	194a	قصه شکایت استر با شتر
4/3407	24	194b	تصدیق کردن استر
4/3431	63	195a	لابه کردن قبطی سبطی را
4/3489	50	195b	در خواستن قبطی دعای خیر
4/3544	32	196a	حکایت آن زن پلیدکار
4/3575	60	196b	بقیه قصه موسی علیه السلام
4/3637	31	197a	اطوار و منازل آدمی
4/3668	43	197b	بیان آنک خلق دوزخ
4/3711	10	198a	رفتن ذوالقرنین
4/3721	34	198b	موری بر کاغذ نیشتن قلم دید
4/3755	101	198b	نمودن جبرئیل علیه السلام خود را
5/1	30	201b	(سر آغاز)
5/31	33	201b	تفسیر خذ اربعة من الطیر
5/44	34	202a	در سبب ورود این حدیث
5/97	21	202b	در حجره گشادن مصطفی
5/118	50	202b	سبب رجوع کردن آن مهمان
5/168	15	203b	نواختن مصطفی

5/184	17	203b	بیان آنک نماز و روزه
5/200	17	203b	پاک کردن آب همه
5/216	19	204a	استعانت آب از حق
5/236	6	204a	گواهی دادن فعل
5/242	19	204a	در بیان آنک نور خود را
5/261	26	204b	عرضه کردن مصطفی
5/288	15	205a	بیان آنک نور که غذای جانست
5/302	3	205a	انکار اهل تن
5/305	12	205a	مناجات
5/317	12	205a	تمثیل لوح محفوظ
5/319	17	205b	تمثیل روشهای مختلف
5/346	8	205b	تفسیر یاحسره
5/354	42	206a	سبب آنک فرجی را
5/390	28	206b	صفت طاوس و طبعاو
5/420	39	206b	در بیان آنک لطف حق را
5/459	21	207a	تفاوت عقول در اصل
5/477	21	207b	حکایت آن اعرابی
5/498	8	207b	در بیان آنک هیچ چشم بدی
5/506	30	208a	تفسیر و ان یکاد الذین
5/536	21	208a	حکایت آن حکیم کی دید
5/557	17	208b	در بیان آنک صفا و سادگی
5/586	12	208b	در بیان قول رسول
5/614	16	209a	در تفسیر قول رسول
5/620	21	209a	در بیان آنک عقل و روح
5/641	7	209b	جواب گفتن طاوس آن سایل را
5/648	24	209b	بیان آنک هنرها و زیرکیها
5/672	43	210a	در صفت آن بی خودان
5/719	46	210b	در بیان آنک ما سوی الله
5/765	15	211a	سبب کشتن خلیل علیه السلام
5/780	43	211a	مناجات
5/823	10	211b	قال النبی علیه السلام
5/833	12	212a	قصه محبوس شدن آن آهو
5/845	63	212a	حکایت محمد خوارزمشاه

5/908	27	213a	بقیہ قصہ آہو و آخر خران
5/932	7	213a	تفسیر انی اری سبع بقرات
5/940	23	213a	بیان آنک کشتن خلیل علیہ السلام
5/962	12	213b	تفسیر خلقنا الانسان
5/974	52	213b	تفسیر اسفل سافلین
5/1026	14	214a	مثال عالم هست نیست نما
5/1051	22	214b	(در تفسیر قول مصطفی)
5/1073	11	214b	(تفسیر و هو معکم)
5/1084	21	214b	(در تفسیر قول مصطفی)
5/1105	14	214b	(در معنی این بیت)
5/1119	31	214b	قصہ آنک دعوی پیغامبری
5/1150	22	215a	سبب عداوت عام و بیگانه
5/1171	26	215a	در بیان آنک مرد بدکار
5/1197	29	215b	مناجات
5/1226	16	216a	پرسیدن آن مدعی نبوت
5/1242	30	216a	داستان آن عاشق
5/1294	6	216b	یکی پرسید از عالمی عارفی
5/1271	62	216b	مریدی در آمد به خدمت شیخ
5/1133	95	217b	داستان آن کنیزک کی
5/1430	15	218b	مثل تلقین شیخ مریدان را
5/1445	28	219a	صاحب دلی دید سگ حامله
5/1473	64	219b	قصہ اهل ضروان و حسد
5/1537	19	220a	بیان آنک عطای حق و قدرت
5/1556	25	220b	در ابتدای خلقت جسم آدم
5/1571	27	220b	فرستادن میکائیل را علیہ السلام
5/1608	12	221a	قصہ یونس علیہ السلام
5/1620	27	221a	فرستادن اسرافیل را علیہ السلام
5/1649	34	221b	فرستادن عزرائیل
5/1683	27	222a	بیان آنک مخلوقی کی
5/1710	33	222b	جواب آمدن کی آنک
5/1743	16	223a	در بیان وخامت چرب
5/1760	13	223a	جواب آن مغفل کی گفته است

5/1772	86	223b	فیما یرجی من رحمة الله تعالی
5/1857	35	224a	حکایت ایاز و حجره داشتن او
5/1892	26	224b	بیان آنک آنچه بیان کرده می‌شود
5/1918	9	225a	حکمت نظر کردن در چارق و پوستین
5/1927	47	225a	خلق الجان من مارچ من
5/1974	25	225a	در معنی این کی ارنی
5/1999	21	226a	بیان اتحاد عاشق و معشوق
5/2020	30	226a	معشوقی از عاشق پرسید
5/2050	30	227a	آمدن آن امیر تمام با سرهنگان
5/2080	14	227a	بازگشتن نامان
5/2094	15	227b	حواله کردن پادشاه قبول
5/2109	25	227b	فرمودن شاه ایاز را
5/2134	16	228a	تعجیل فرمودن پادشاه ایاز را
5/2150	30	228b	حکایت در تقریر این سخن
5/2163	63	228b	در بیان کسی کی سخنی گوید
5/2227	14	229a	بیان توبه نصوح
5/2242	31	229b	در بیان آنک دعای واصل
5/2273	14	230a	نوبت جستن رسیدن
5/2287	30	230a	یافته شدن گوهر
5/2317	9	230b	خواندن شهزاده نصوح را
5/2326	13	230b	حکایت در بیان آنک
5/2339	22	231a	تشبیه کردن قطب
5/2361	14	231a	حکایت دیدن خر هیزم‌فروش
5/2382	6	231b	محاوره و مجاوبه
5/2388	4	231b	جواب گفتن خر روباه را
5/2393	4	232a	جواب گفتن روبه خر را
5/2396	5	232a	جواب گفتن خر روباه را
5/2401	8	232a	در تقریر معنی توکل
5/2419	6	232a	جواب دادن روبه خر را
5/2425	15	232b	جواب گفتن خر روباه را
5/2440	44	232b	مثل آوردن شتر در بیان
5/2484	12	233a	فرق میان دعوت شیخ

5/2497	19	233a	حکایت آن مخنث و
5/2516	22	233b	غالب شدن حیلۀ روباه
5/2538	26	234a	حکایت آن شخص کی
5/2564	27	234b	بردن روبه خر را پیش شیر
5/2591	29	234b	بیان آنک نقض عهد و توبه
5/2600	20	235a	(دوم بار آمدن روبه)
5/2620	20	235a	جواب گفتن خر روباه را
5/2640	27	235b	جواب گفتن روبه خر را
5/2667	18	235b	حکایت شیخ محمد سررزی
5/2676	48	236a	آمدن شیخ بعد از چندین سال
5/2734	15	236b	در معنی لولاک
5/2749	23	236b	رفتن شیخ در خانۀ
5/2772	14	237a	گریان شدن آن امیر
5/2786	13	237a	اشارت آمدن از غیب
5/2799	12	237b	دانستن شیخ ضمیر سایل را
5/2812	5	237b	سبب دانستن ضمیرهای خلق
5/2817	15	237b	غالب شدن مکر روبه بر استعصام
5/2831	9	238a	در بیان فضیلت احتما و جوع
5/2834	7	238a	مثل
5/2841	14	238a	حکایت مریدی کی شیخ
5/2855	16	238a	حکایت آن گاو کی
5/2870	17	238b	صید کردن شیر آن خر را
5/2890	25	239a	حکایت آن راهب
5/2912	25	239a	سوال کردن مسلمان
5/2937	25	239b	مثل شیطان بر در رحمان
5/2963	49	239b	جواب گفتن مؤمن سنی
5/3022	28	240b	درک وجدانی چون اختیار و اضطرار
5/3058	19	241a	حکایت هم در بیان تقریر اختیار
5/3111	20	241b	معنی ما شاء الله کان یعنی خواست
5/3131	34	242a	و همچنین جف القلم
5/3165	45	242b	حکایت آن درویش کی
5/3210	41	243a	باز جواب گفتن آن کافر

5/3251	34	243b	پرسیدن پادشاه قاصدا ایاز را
5/3286	39	244a	گفتن خویشاوندان مجنون را
5/3325	26	244b	حکایت جوحی کی چادر پوشید
5/3351	5	245a	فرمودن شاه به ایاز بار دگر
5/3356	13	245a	حکایت کافری کی گفتندش
5/3367	42	245a	حکایت آن مذن زشت آواز
5/3409	30	245b	حکایت آن زن کی گفت شوهر را
5/3439	45	246a	حکایت آن امیر کی غلام را
5/3472	22	247b	حکایت ضیاء دلوق کی سخت
5/3495	12	247b	رفتن امیر خشم‌آلود
5/3507	28	248a	حکایت مات کردن دلوق
5/3535	18	248a	انداختن مصطفی علیه‌السلام
5/3553	10	248b	جواب گفتن امیر
5/3563	20	248b	دوم بار دست و پای امیر را
5/3583	8	249a	باز جواب گفتن امیر
5/3591	44	249a	تفسیر این آیت که و ان
5/3635	9	249b	دگر بار استدعاء شاه از ایاز
5/3644	3	250b	تمثیل تن آدمی به مهمان‌خانه
5/3647	29	250a	حکایت آن مهمان
5/3676	32	250a	تمثیل فکر هر روزینه
5/3708	8	250b	نواختن سلطان ایاز را
5/3716	21	250b	وصیت کردن پدر دختر را
5/3737	31	251a	وصف ضعیف دلی و سستی
5/3773	12	251b	نصیحت کردن مبارزان او را
5/3780	35	251b	حکایت عیاضی رحمه‌الله
5/3815	16	252a	حکایت آن مجاهد
5/3831	17	252a	صفت کردن مرد غماز و نمودن
5/3848	54	252b	ایثار کردن صاحب موصل
5/3902	28	253a	پشیمان شدن آن سرلشکر
5/3930	12	253b	حجت منکران آخرت
5/3942	5	253b	آمدن خلیفه نزد آن خوب
5/3947	18	254b	خنده گرفتن آن کنیزک را
5/3960	30	254a	فاش کردن کنیزک راز را

5/3995	20	254b	عزم کردن شاه چون واقف شد
5/4025	10	255b	بیان آنک نحن قسمنا
5/4035	19	255a	دادن شاه گوهر را
5/4054	22	255a	رسیدن گوهر از دست
5/4075	13	255b	تشنیع زدن امرا بر ایاز
5/4088	30	255b	قصد شاه به کشتن امرا
5/4120	33	256a	تفسیر گفتن ساحران فرعون را
5/4153	85	256b	مجرم دانستن ایاز خود را
6/1	128	268b	(سر آغاز)
6/129	56	259b	سؤال سایل از مرغی
6/183	3	260a	نکو هیدن ناموسهای پوسیده را
6/210	40	261	مناجات و پناه بستن
6/249	38	262b	حکایت غلام هندو
6/284	32	262b	صبر فرمودن خواجه مادر دختر را
6/322	34	263a	در بیان آنک این غرور
6/353	4	263b	در عموم تاویل این آیت
6/357	30	263b	قصه‌ای هم در تقریر این
6/385	16	264a	وا نمودن پادشاه به امرا
6/401	34	264a	مدافعه امرا آن حجت را
6/435	32	264b	حکایت آن صیادی
6/467	11	265a	حکایت آن شخص
6/478	76	265a	مناظره مرغ با صیاد
6/543	16	266a	حکایت آن پاسبان کی خاموش کرد
6/557	36	266a	حواله کردن مرغ گرفتاری خود را
6/593	50	266a	حکایت آن عاشق
6/643	27	267a	استدعاء امیر ترک
6/670	16	267b	در آمدن ضریر در خانه
6/686	17	268a	امتحان کردن مصطفی
6/703	20	268a	حکایت آن مطرب
6/723	54	268b	تفسیر قوله علیه‌السلام
6/777	16	269a	تشبیه مغفلی کی عمر ضایع کند
6/793	12	269b	نکته گفتن آن شاعر
6/806	48	269b	تمثیل مرد حریص نابیننده

6/846	42	270a	داستان آن مرد
6/888	65	270b	قصه احد احد احد گفتن بلال
6/953	36	271b	باز گردانیدن صدیق
6/984	45	272a	وصیت کردن مصطفی علیه السلام
6/1034	41	272b	خندیدن جهود و پنداشتن
6/1075	36	273a	معاتبه مصطفی علیه السلام
6/1111	3	273a	قصه هلال کی بنده مخلص
6/1131	4	273b	مثل
6/1118	17	273b	حکایت هم در تقریر
6/1131	19	273b	مثل
6/1150	24	274a	رنجور شدن این هلال
6/1173	13	274a	در آمدن مصطفی علیه السلام
6/1186	34	274b	در بیان آنک مصطفی علیه السلام
6/1222	15	275a	داستان آن عجوزه کی روی
6/1237	18	275a	داستان آن درویش
6/1242	8	275a	صفت آن عجوز
6/1250	18	275a	قصه درویشی کی از آن خانه
6/1268	25	275b	رجوع به داستان آن کمپیر
6/1288	28	275b	حکایت آن رنجور
6/1321	63	276a	رجوع به قصه رنجور
6/1383	67	276b	قصه سلطان محمود و غلام هندو
6/1450	33	276b	لیس للماضین هم الموت
6/1483	24	277b	بار دیگر رجوع کردن
6/1507	27	277b	رفتن صوفی بسوی آن
6/1534	35	277b	رجوع به قصه قاضی
6/1568	37	278b	طیره شدن قاضی از سیلی
6/1577	27	278b	جواب دادن قاضی صوفی را
6/1604	9	279a	سوال کردن آن صوفی قاضی را
6/1617	32	279a	جواب گفتن آن قاضی صوفی را
6/1645	5	279b	باز سال کردن صوفی از آن قاضی
6/1650	32	279b	جواب گفتن قاضی
6/1656	17	279b	قال النبی علیه السلام ان
6/1973	20	280a	دعوی کردن ترک

6/1693	24	280a	مضاحک گفتن درزی و ترک را
6/1717	3	280b	گفتن درزی ترک را
6/1720	18	280b	بیان آنک بی‌کاران و افسانه‌جویان
6/1739/	8	281a	باز مکرر کردن صوفی سال را
6/1747	11	281a	جواب دادن قاضی صوفی را
6/1758	22	281a	حکایت در تقریر آنک صبر
6/1780	54	281b	مثل
6/1834	74	282a	قصه فقیر روزی طلب
6/1908	31	282b	قصه آن گنج نامه
6/1939	9	283b	تمامی قصه آن فقیر
6/1948	11	283a	فاش شدن خبر این گنج
6/1959	16	283b	نومید شدن آن پادشاه
6/1975	69	283b	باز دادن شاه گنج
6/2044	12	284a	حکایت مرید شیخ
6/2056	12	284b	پرسیدن وارد از حرم شیخ
6/2068	47	284b	جواب گفتن مرید و زجر کردن
6/2115	11	285a	واگشتن مرید از وثاق شیخ
6/2126	27	285a	یافتن مرید مراد را
6/2153	38	285b	حکمت در انی جاعل
6/2191	52	286a	معجزه هود علیه‌السلام
6/2257	31	286b	رجوع کردن به قصه قبه و گنج
6/2288	59	287a	انابت آن طالب گنج
6/2347	29	287b	آواز دادن هاتف مر طالب گنج را
6/2376	80	288a	حکایت داستان آن سه مسافر
6/2457	8	289a	حکایت اشتر و گاو و فچ
6/2415	21	289a	مثل
6/2486	24	289a	جواب گفتن مسلمان
6/2510	122	290b	منادی کردن سید ملک ترمذ
6/2632	32	291a	حکایت تعلق موش
6/2665	21	291a	تدبیر کردن موش به چغز
6/2686	29	291b	مبالغه کردن موش
6/2714	101	292a	لابه کردن موش مر
6/2816	105	293a	حکایت شب دزدان

6/2922	19	294a	قصه آنک گاو بحری
6/2942	33	294b	رجوع کردن به قصه طلب کردن
6/2974	40	295a	قصه عبدالغوث و ربودن
6/3013	15	295a	داستان آن مرد
6/3029	77	295a	آمدن جعفر رضی الله عنه
6/3116	18	296b	رجوع کردن به حکایت
6/3124	97	296b	با خبر آن غریب
6/3220	28	297b	مثل دوبین همچو آن غریب
6/3248	97	298a	توزیع کردن پای مرد
6/3345	55	299a	دیدن سلطان خوارزمشاه
6/3400	118	300a	ماخذة یوسف صدیق صلوات الله علیه
6/3518	15	301a	رجوع کردن به قصه آن
6/3523	50	301b	گفتن خواجه در خواب
6/3583	17	302b	حکایت آن پادشاه و وصیت کردن
6/3596	34	302b	بیان استمداد عارف
6/3630	69	302b	روان شدن پادشاه
6/3699	61	303b	رفتن پسران سلطان
6/3760	42	304a	دیدن آن سه پسر
6/3799	44	304b	حکایت صدر جهان بخارا
6/3847	42	305b	حکایت آن دو برادر
6/3884	3	306a	در تفسیر این خبر
6/3887	5	306a	بحث کردن آن سه شه
6/3892	22	306a	مقاله برادر بزرگین
6/3914	66	306b	ذکر آن پادشاه
6/3980	6	307a	روان شدن شامزادگان
6/3986	42	307a	حکایت امرء القیس
6/4054	121	308a	بعد مکت ایشان متواری
6/4175	32	309b	بیان مجاهد کی دست
6/4206	11	310a	حکایت آن شخص
6/4217	21	310a	سبب تاخیر اجابت دعای مؤمن
6/4238	16	310b	رجوع کردن به قصه آن شخص
6/4255	19	310b	رسیدن آن شخص
6/4274	57	311a	بیان این خبر کی

6/4331	5	311b	مثل
6/4336	25	311b	باز گشتن آن شخص
6/4386	63	312b	مکرر کردن برادران پند دادن
6/4449	28	313a	مفتون شدن قاضی بر زن جوحی
6/4475	46	313b	رفتن قاضی به خانه
6/4520	26	314a	آمدن نایب قاضی میان بازار
6/4538	14	314a	در تفسیر این حدیث
6/4552	36	314b	باز آمدن زن
6/4589	18	315a	باز آمدن به شرح
6/4608	26	315a	در بیان آنک دوزخ گوید
6/4634	125	315b	متوفی شدن بزرگین
6/4759	38	316b	وسوسه‌ای کی پادشاهزاده را
6/4797	18	317a	خطاب حق تعالی بعزرائیل
6/4815	16	317b	کرامات شیخ شیبیان
6/4831	34	317b	رجوع کردن به قصه پروردن
6/4865	26	318a	رجوع کردن بدان
6/4877	26	318a	وصیت کردن آن شخص
6/4903	14	319b	مثل

1.3.1. Değerlendirme

1177 nolu Mesnevî nüshasında bazı sayfaların mikrofilimi fazladan tekrar çekilmiş. Bunlar 87, 160 ve 221. sayfalardır.

Sonuç olarak, 6 defterde toplam 987 hikaye başlığı bulunmaktadır.

1. Defterde 182 başlık bulunmaktadır.
2. Defterde 115 başlık bulunmaktadır.
3. Defterde 229 başlık bulunmaktadır.
4. Defterde 143 başlık bulunmaktadır.
5. Defterde 176 başlık bulunmaktadır.
6. Defterde 142 başlık bulunmaktadır.

Yine 6 defterde toplam 25.825 beyit bulunmaktadır.

1. Defterde 4041 beyit bulunmaktadır.

2. Defterde 3842 beyit bulunmaktadır.⁸⁴
3. Defterde 4840 beyit bulunmaktadır.
4. Defterde 3860 beyit bulunmaktadır.
5. Defterde 4240 beyit bulunmaktadır.
6. Defterde 5002 beyit bulunmaktadır.⁸⁵

Nicholson'da ise toplam 936 hikaye başlığı bulunmaktadır.

1. Defterde 176 başlık bulunmaktadır.
2. Defterde 115 başlık bulunmaktadır.
3. Defterde 188 başlık bulunmaktadır.
4. Defterde 138 başlık bulunmaktadır.
5. Defterde 178 başlık bulunmaktadır.
6. Defterde 141 başlık bulunmaktadır.

Nicholson'da toplam 25632 beyit bulunmaktadır.

1. Defterde 4003 beyit bulunmaktadır.
2. Defterde 3810 beyit bulunmaktadır.
3. Defterde 4810 beyit bulunmaktadır.
4. Defterde 3855 beyit bulunmaktadır.
5. Defterde 4238 beyit bulunmaktadır.
6. Defterde 4916 beyit bulunmaktadır.

Gerek yazmada verilen rakamlara, gerekse bizim 2. defterdeki saymamız da İzbudak kenarına yıldız konulan beyit sayısı 66'dır. I. 38, II. 6, III. 18, IV. 2, V ve VI. ciltte Veled Çelebi'nin esas aldığı KMMK 1177 numaralı nüshada 419 beyit fazla bulunmaktadır.

1.4. NICHOLSON'UN HAYATI VE MESNEVÎ'YE KATKISI

1.4.1. Reynold Alleyne Nicholson'ın Hayatı

Çalışmamızın gerek metin kısmında gerekse tercümelemin karşılaştırılmasında Nicholson neşrinden istifade ettiğimiz için, bu zatın hayatı ve eserleri üzerinde kısaca bilgi vermek uygun görülmüştür. Akademisyenlerin bulunduğu bir ailenin çocuğu

---

⁸⁴ Yazma nüshada 2. defterin beyit sayısı 3648 olarak verilmiştir. Ancak bizim tespitlerimize göre beyit sayısı 3842'dir.

⁸⁵ Yazma nüshada defterin ilk sayımı, 4976 beyit olarak verilmiş, ikinci sayımda rakam, 5002 olarak düzeltilmiştir.

olan R. A. Nicholson, 18 Ağustos 1868 yılında İngiltere de Keighley-Yorkshire’de doğdu. Mensub olduğu aileden ilim adamları yetişmiştir.⁸⁶

İlk öğrenimini Edinburg’da tamamlamış, yüksek öğrenimine Aberdeen Üniversitesi’nde başlayıp, Cambridge Üniversitesi’nde devam etmiştir. Doğu dillerine duyduğu ilgi, İran Edebiyatı uzmanı Edward G. Browne ile tanışmasıyla daha da artmıştır.⁸⁷

1893 yılında Trinity Koleji’nde öğretim görevlisi olmuş, 1901 yılında Londra Üniversitesi Farsça Kürsüsünde çalışmaya devam etmiştir. Bir yıl sonra da, Cambridge Üniversitesi Farsça Kürsüsünden Arapça Kürsüsüne geçen E. G. Browne’nin yerine Farsça Kürsüsüne tayin edilmiştir. 1926 yılına kadar bu görevini sürdürmüş, aynı yıl Browne’nin yerine Arapça Kürsüsüne geçmiş ve bu bölümde profesör olmuştur. Ailesinden kalan zengin kütüphanesini, Browne’dan kalan Farsça ve Arapça eserlerle daha da zenginleştirmiştir.⁸⁸

Nicholson, tasavvufu, uzmanlık alanı seçen ilk İngiliz şarkiyatçıdır. E. J. W. Gibb Memorial Trust Vakfı’nın kurucu üyelerindendi. Ömrünün 50 yıldan fazlasını tasavvuf tarihini araştırmaya vermiştir. Nicholson’un bu çalışmalarının katkısıyla Cambridge Üniversitesi, İslâmi Araştırmalar konusunda, önemli bir ölçüde İslâmi araştırmalar bölümüne ve bir kütüphaneye sahip olmuştur. Öğrencisi Ebu’l-Alâ Afifi (öl.1966), onun sûfi yaratılışı ve duygusal olmasının, çalışmalarında başarı sağlamasında önemli bir etken olduğunu söylemiştir.⁸⁹

1944’te Tahran Üniversitesi tarafından Nicholson’a fahri doktor unvanı verilmiştir. 27 Ağustos 1945’te Chester’de vefat etmiştir⁹⁰.

1.4.2. Eserleri

1. The Mystics of Islam: London 1914, Eser Mehmet Dağ ve Ethem Ruhi Fiğlalı tarafından “İslâm Sûfileri” adıyla yayınlanmıştır, (Ank. 1978)
2. Studies in Islamic Mystics: Bazı Mutasavvıfların Hayatı ve Fikirleri, London, 1921.
3. Studies in Islamic Poetry: (İslâm Şiiri Alanında Çalışmalar), (London 1921)

⁸⁶ İsmail Güleç, “R. A. Nicholson’un Mesnevî Tercüme ve Şerhi Üzerine”, *Divân İlmî Araştırmalar*, S. 20, 2006, s. 227-240. Bk. Nicholson, Reynold A., “The Matnavî of Jalâlu’d-din Rûmî’ye Önsöz”, Çev. Ekrem Yıldız, Mevlânâ Araştırmaları -II-, 2008, s. 251, 252, 255, 257.

⁸⁷ Süleyman Derin, “Reynold Alleyne Nicholson”, *DİA*, XXXIII. Cilt, 2007, s. 76.

⁸⁸ Derin, “*Reynold Alleyne Nicholson*,” s. 76.

⁸⁹ Derin, *İngiliz Oryantalizmi ve Tasavvuf*, İstanbul 2006, s. 210.

⁹⁰ Derin, *İngiliz Oryantalizmi ve Tasavvuf*, s. 76.

4. The Idea of Personality in Sufism: Tasavvuf Felsefesi ve Psikolojisinin Hristiyanlıkla Mukayesesi üzerine bir eserdir. (London 1921)

5. The Mathnawi of Jalaluddin Rumi (Celaeddin Rumî'nin Mesnevî'si I-VIII, London (1925-1940) Nicholson'un en önemli çalışmalarından biridir. Mesnevî'nin tenkitli neşrini, İngilizce'ye tercümesini ve şerhini içerir.

6. Rumi Poet and Mystic: (Oxford 1966), Eser Ayten Lermioğlu tarafından Türkçeye çevrilmiş ve Mevlânâ Celâleddin-î Rumî adıyla yayınlanmıştır. (İstanbul t.s.z.)

Nicholson'un diğer önemli telif, tercüme ve neşirleri şunlardır: Selected Poems from the Diwân-i Shamsi Tabriz, Cambridge, 1898; The Tadhkiratu'l-Awliyâ, I-II, London, 1905-1907, A Literary History of the Arabs, London, 1907, 1977, The Don and the Dervish, London, 1911. (Hâfız, Attâr, Sadî, Mevlâna ve İbnü'l- Fârız'dan seçilmiş şiirlerin tercümesidir); The Kashf al-Mahjûb The Oldest Persian Text on Sufism, London 1911; The Terjumân al- Ashwûg London, 1911 (İbnü'l-Arabî'ye ait eserin neşir ve tercümesidir); The Kitâb al- Luma, London, 1914; The Secrets of the Self, London, 1920.(Muhammed İkbâl'in Esrâr-ı Hodî adlı eserinin tercümesidir); The Farsnâme of İbnü'l-Balkhi, London, 1921. (Guy le Strange ile birlikte); The Tales of Mystic Meaning, London 1931; A Persian Lyrics, London, 1931. İran şairlerinden seçme şiirlerin tercümesidir); A Persian Forerunner of Dante, Towyn-on-Sea 1994. (Hakim Senâî'nin Seyrû'l- 'ibad ile'l-me'ad adlı eserinin özet manzum tercümesidir). Nicholson'un ayrıca Journal of the Royal Asiatic Society, Museon, Islamica, Quet, Search gibi ilmi dergilerde makaleleri yayımlanmıştır.⁹¹

1.4.3. Reynold Alleyne Nicholson'un Mesnevî'ye Katkısı

Mesnevî, yazılmaya başlandığı andan itibaren gerek aydınlar, gerekse halk arasında büyük ilgiye mazhar olmuş bir eserdir. Mevlânâ, insan ve toplumu ilgilendiren hemen her konuda doğrudan veya dolaylı olarak görüş beyan etmiş; onun fikirlerindeki derinlik, orijinallik, üslûbundaki akıcılık, sadelik ve samimiyet insanları daima cezbetmiştir.⁹²

⁹¹ Derin, *İngiliz Oryantalizmi ve Tasavvuf*, s. 77.

⁹² Yakup Şafak, "Cumhuriyet Döneminde Yayınlanmış İlk Mesnevî Tercümesi", *Yedi İklim*, S. 334, s. 102-108.

Bu sebeple bugün gerek dünya kütüphanelerinde, gerekse şahıslarda yüzlerce Mesnevî yazması bulunmaktadır. Bu yazmalar içinde Selçuklu dönemine ait birçok nüsha da katologlarda görülmektedir. Bunun yanı sıra Mesnevî'nin metni Türkiye'de, İran'da, Hindistan'da çeşitli defalar basılmıştır.

Dünyada ilk defa Mesnevî metnini bilimsel metotlarla (1925-1940 yıllarında) neşretmiş olan Nicholson, çalışmasının ön sözünde diyor ki:

“Mesnevî çoğunlukla doğuda hurufat veya taş baskı şeklinde basıldı. Bu baskıların bazıları türünün iyi örnekleridir. En iyi metin, kanaatime göre XVII. yüzyılın erken dönemlerinde yaşayan Ankaralı İsmail Rusûhi'nin Türkçe tercüme ve şerhi ile birlikte Farsça metni içeren altı ciltlik eserindedir. Ancak bunun nüshalarını elde etmek oldukça zordur. Bulak ve Tahran baskıları da çoğu öğrencinin ulaşacağı imkandan uzaktır. Bundan başka doğu baskıları birbirinden büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Hatta standart bir metin gibi olanlar dahi önemli ölçüde tahrif edilmiş ve bunlara ekleme yapılmıştır. Mesala Bulak metninin I ve II. defterindeki yaklaşık 140 beyit ve Tahran metnindeki 800 beyit en eski yazmalarda yoktur. (...) Mevlâna'nın şiir söyleyişi, Sâdi ve Hâfız gibilerin şiir söylemeleriyle karşılaştırıldığında sağlam değildir. (...) (O yüzden) erken dönem müstensihlerinin bu şiir metnini değiştirmeye başladıklarının çok sayıda ayrıntılı delilleri vardır. (...) Bir çok yerde Mesnevî metni, ilk müstensihler tarafından keyfi değil, ancak belli bir amaçla ve belirli bir tarzda değiştirilmiştir. (...)

Doğu baskılarındaki önemli, ancak daha az önemde olan başka bir eksiklik de muğlak olmalarıdır. (Bazı ibareler) Mesnevî üzerinde çalışanlardan, zekâ ve anlayış istemektedir. Onların da imlâ, cümle yapısı, izâfetlerin hazfedilmesi, harekelerin konulmaması, ك'nin گ'den ayırt edilmemesi gibi şüphelerle, anlamın müphem hale gelmemesini bekleme hakları vardır. (...) Anlamın açık olduğu yerlerde bu tür belirsizlikler sorun olmaz. Ancak Mesnevî'de anlam, çoğunlukla basitlikten öte bir şeydir. Ben öğrencilerin gereksiz şekilde kafalarını karıştırmayacak bir metin sağlamaya gayret ettim. Her bir defterdeki beyitler başlangıçtan sona kadar numaralandırılmıştır. Böylece artık herhangi bir beyit veya pasaja bakmak kolaylaşacaktır.”⁹³

⁹³ Nicholson, The Mathnawi of Jalalu'ddin Rûmi'ye Ön söz; çev. Ekrem Yıldız, Mevlânâ Araştırmaları II, s. 251.

Nicholson arz edilen gerekçelerle Mesnevî metninin edisyon kritiğini yapmaya 1920'lerde karar vermiş, 8 ciltlik çalışmasının ilk cildini 1925 yılında neşretmiştir. Onun Birinci Defter için kısaltmalarla kullandığı yazma nüshalar şunlardır:

A= 718 tarihli, B=744, C=XIII-XIV. yy, L=843. Ayrıca 1268 tarihli Bulak baskısını Bul. kısaltmasıyla karşılaştırmalara dahil etmiş; Ankaravî'den ise daha çok tercüme ve şerh kısımlarında yararlanmış. Daha sonra İstanbul Üniversitesi Şarkiyat Profesörü Helmut Ritter'in tavsiye ve yardımıyla XIII ve XIV.asırlara ait 4 yazmayı daha elde etmiş, Üçüncü Defter'den itibaren bunları karşılaştırmaya almıştır. Söz konusu yazmalar şunlardır: G=677, H=687, K=768, N=680.

Nicholson, daha önce yayınlanmış kısma ait nüsha farklılıklarını da III.ciltten itibaren liste halinde vermiştir. Zikredilen nüshalardan başka o, İkinci Defter'de D=706 ve Altıncı Defter'de P=674 nüshalarından yararlanmış. (A ve C British Museum'da; B ve D Münih Kütüphanesi'nde; G, H Konya Mevlânâ Müzesi'nde; K ve P Kahire'de, L Nicholson şahsi kitaplığında; N İstanbul Süleymaniye Nafiz Paşa'da bulunmaktadır.)

Şu hususu da belirtmek gerekir ki Nicholson Mevlânâ Müzesindeki 677 tarihli nüshayı bulduktan sonra, çalışmasını bu yazma üzerine bina etmiştir. Bu kıymetli yazmanın tıpkıbasımı Türkiye ve İran'da yapılmış; Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu ve Prof. Dr. Derya Örs tarafından matbaa harfleriyle metni yayınlanmıştır. Aynı yazma önemine binaen A. Gölpınarlı, Adnan Karaismailoğlu, H. Kırlangıç-D. Örs tarafından da tercüme edilmiştir.

Sonuç olarak Nicholson'un Şarkiyatla ilgili yaptığı en önemli çalışmalarından biri, Mesnevî'nin edisyon kritiği, tercümesi ve şerhidir. Nitekim İranlı büyük âlim Mevlânâ uzmanı B. Furüzanfer, Mesnevî Şerhi'nin önsözünde bu çalışmanın değerini takdir etmektedir.⁹⁴

1.5. MESNEVÎ'NİN GİRİŞ KISMI VE İLK HİKAYESİNDEKİ NÜSHA FARKLILIKLARI

Çalışmamıza konu olan 1177 nolu yazmanın metin açısından durumunu bir nebze aydınlatmak için Mesnevî'nin giriş bölümünü ve ilk hikayesini Nicholson neşri ile karşılaştırdık. Elde ettiğimiz benzerlik ve farklılık şu şekildedir

Birinci defterin dibacesi Nicholson neşrindeki C ve L nüshasında bulunmamaktadır.

⁹⁴ Yakup, Şafak, "Pejûhişi der Ebyât-ı İlhâkî be Mesnevî", Mîrâs-i Pârs, S.18, s.39-40, Tahran, 1394, hş (2015).

Diğer nüshalarda vardır. İzbudak'ın tercüme ettiği Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi'ndeki 1177 numaralı nüsha ile Nicholson neşrindeki dibaceleri karşılaştırdığımızda birkaç farklılık görülmektedir. Şöyleki 2. satırın sonu ve 3. satırın başındaki وبرهان الله الاظهر ibaresi, İzbudak nüshasında yoktur. Aynı şekilde 8. satırdaki ويهدى به كثيرا ibaresi ve yeri 10. satırda olan, ancak dipnotta gösterilmiş bulunan تنزيل من رب لعالمين ibaresi, İzbudak nüshasında metnin içerisinde yer almaktadır.

14. satırda Nicholson metnindeki النوربين الربيين ibaresi yerine, İzbudak nüshasında القدسيين kelimesi vardır.

Nicholson neşrinde dibacenin sonu وصل الله على خير خلقه محمد وآله الطيبين الطاهرين cümlesi ile bitmektedir. İzbudak metninde ise dibacenin sonu şu şekildedir:

و الصلوة على رسول الله صلى الله عليه وسلم و على آله واصحابه اجمعيت الطاهرين

Aşağıda birinci defterde 1-246. beyitlerde görülen nüsha farklılıklarını göstermek için önce İzbudak metnindeki beyitler verilmiş, altı çizili ve Nicholson Neşrine göre farklı kelimeler, altı çizilerek ayırt edilmiştir. Sonra Nicholson neşrindeki nüshalardan İzbudak metni ile uyumlu olanlar parantez içinde zikredilmiştir. Daha sonra Nicholson'un tercih ettiği beyitler verilmiştir.

1. Beyit:

KMM 1177 no'lu yazma ⁹⁵ از جداییها حکایت می کند ⁹⁶ بشنونی اینی چون شکایت می کند

(Nich. Kullandığı G,H,K ve N nüshalarında böyledir)

Nicholson tercih ettiği ⁹⁷ از جداییها شکایت می کند ⁹⁸ بشنو از نی چون حکایت می کند
şekil

2. Beyit:

V.Ç. ⁹⁹ در نفیرم مرد و زن نالیده اند ¹⁰⁰ کز نیستان تا مرا ببریده اند

(B,G,H,K ve N'de böyledir)

Nich. ¹⁰¹ از نفیرم مرد و زن نالیده اند ¹⁰² کز نیستان تا مرا ببریده اند

22. Beyit:

V.Ç. ¹⁰³ او از حرص و عیب کلی پاک شد ¹⁰⁴ هرکرا جامه ز عشقی پاک شد

(Bul.,G ve H'de böyledir)

Nich. ¹⁰⁵ او از حرص و جمله عیبی پاک شد ¹⁰⁶ هرکرا جامه ز عشقی پاک شد

⁹⁵ “Dinle, bu ney nasıl şikâyet ediyor, ayrılıkları nasıl anlatıyor.”

⁹⁶ “Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadımdan erkek, kadın.. herkes ağlayıp inledi.”

⁹⁷ “Bir aşk yüzünden elbisesi yırtılan, hırstan, ayıptan adamakıllı temizlendi.”

حکایت عاشق شدن پادشاه بر کنیزک و خریدن پادشاه او را و رنجور شدن کنیزک و تدبیر شاه در معالجه

او^{۹۸} V.Ç.

(Bul. ve L böyledir)

Nich. حکایت عاشق شدن پادشاهی بر کنیزک و خریدن پادشاه کنیزک را

36. Beyit:

V.Ç. ^{۹۹} ملک دنیا داشت او هم ملک دین^{۹۹} بود شاهی در زمانی پیش از این

(Sadece 1177 numaralı yazmada böyledir)

Nich. ملک دنیا بودش و هم ملک دین بود شاهی در زمانی پیش از این

38. Beyit:

V.Ç. شد غلام آن کنیزک پادشاه^{۱۰۰} یک کنیزک دید شه بر شاه راه

(G ve N'de böyledir)

Nich. شد غلام آن کنیزک جان شاه یک کنیزک دید شه بر شاه راه

53. Beyit:

V.Ç. روغن بادام خشکی می نمود^{۱۰۱} از قضا سرکنگبین صفرا فرود

(C haricindeki nüshaların hepsi böyledir)

Nich. روغن بادام خشکی می فرود از قضا سرکنگبین صفرا نمود

ظاهر شدن عجز حکیمان از معالجه کنیزک بر پادشاه و روی آوردن پادشاه بدرگاه خداوند در جواب دیدن

پادشاه ولیی را^{۱۰۲} V.Ç.

(Buna en yakın nüsha G'dir)

ظاهر شدن عجز حکیمان از معالجه کنیزک بر پادشاه و روی آوردن پادشاه بدرگاه خدا و خواب دیدن شاه

ولیی را Nich.

58. Beyit:

من چه گویم چون تو می دانی نهان^{۱۰۳} کای کمینه بخششت ان ملک جهان

V.Ç.

(Sadece KMM 1177'de böyledir)

Nich. من چه گویم چون تو می دانی نهان کای کمینه بخششت ملک جهان

74. Beyit:

V.Ç. پیش آن مهمان غیب خویش رفت^{۱۰۴} شه بجای حاجبان در پیش رفت

(L ve N böyledir)

⁹⁸ "Padişahın bir halayığa âşık olup satın alması, halayığın hastalanması, onu iyi etmek için tedbiri"

⁹⁹ "Bundan evvelki bir zamanda bir padişah vardı. O hem dünya, hem din saltanatına malikti."

¹⁰⁰ "Ana caddede bir halayık gördü, o halayığın kölesi oldu."

¹⁰¹ "Kazara sirkengübin safrayı artırdı. Badem yağı da kuruluk tesirini göstermeğe başladı."

¹⁰² "Halayığın tedavisinde hekimlerin âciz kalmalarını padişahın anlaması, Tanrı tapusuna yüz tutması ve bir uluyu rüyada görmesi."

¹⁰³ "En az bahşişi dünya mülkü olan Tanrım! Ben ne söyleyeyim? Zaten sen gizlileri bilirsin."

¹⁰⁴ "Padişah bizzat mabeyncilerin yanına koştu, o gaipten gelen konuğun huzuruna vardı."

78. Beyit:
- Nich. پیش آن مهمان غیب خویش رفت   شه بجای حاجیان فا پیش رفت
- V.Ç. بی ادب محروم گشت از لطف رب^{۱۰۵}   از خدا جویم توفیق ادب
- (A,L,G,H,K ve N'de böyledir)
- Nich. بی ادب محروم شد از بطف رب   از خدا جویم توفیق ادب
80. Beyit:
- V.Ç. بی شیری و بیع و بی گفت و شنید^{۱۰۶}   مایده از آسمان در می رسید
- (Sadece G böyledir)
- Nich. بی صداع و بی فروخت و بی خرید   مایده از آسمان در می رسید
- ملاقات پادشاه با آن ولی که در خوابش نموده بودند^{۱۰۷}
- (L ve N'de böyledir. G'de sadece farklıdır نمودند)
- Nich. ملاقات پادشاه با آن طبیب الهی که در خوابش بشارت داده بودند بملاقات
96. Beyit:
- V.Ç. معنی الصبر مفتاح الفرج^{۱۰۸}   گفت ای نور حق و دفع حرج
- (G ve N'de böyledir)
- Nich. معنی الصبر مفتاح الفرج   گفت ای هدیه حق و دفع حرج
105. Beyit:
- V.Ç. بود هوش جمله از کوری برون^{۱۰۹}   بی خبر بودند از حال درون
- (Sadece MMK 1177'de böyledir)
- Nich. أستعید بالله مما بفترون   بی خبر بودند از حال درون
119. Beyit:
- V.Ç. شمس جان یا قی کش امس نیست^{۱۱۰}   خود غریبی در جهان چون شمس نیست
- (G,L ve N'de böyledir)
- Nich. شمس جان باقیست او را امس نیست   خود غربی در جهان چون شمس نیست
121. Beyit:
- V.Ç. نبودش در ذهن و در خارج نظیر^{۱۱۱}   لیک شمسی که از و شد هست اثر
- (G'de de böyledir)
- Nich. نبودش در ذهن و در خارج نظیر   شمس حان کو خارج آمد از اثر

¹⁰⁵ “Tanrı’dan edebe muvaffak olmayı dileyelim. Edebi olmayan kimse Tanrı’nın lütfundan mahrumdur.”

¹⁰⁶ “Alışverişsiz, dedikodusuz Tanrı sofrası gökten iniyordu.”

¹⁰⁷ “Padişahın, kendisine rüyada gösterilen velî ile görüşmesi.”

¹⁰⁸ “Ey vuslatı, her sualin cevabı! Senin yüzünden nişliğin anahtarındır. Sözünün manası.”

¹⁰⁹ “Onlar, iç ahvalinden haberdar değildirler. Körlüklerinden hepsinin aklı dışarıda.”

¹¹⁰ “Zaten cihanda güneş gibi misli bulunmaz bir şey yoktur. Baki olan can güneşi öyle bir güneştir ki, asla gurub etmez.”

¹¹¹ “Ama kendisinden esir var olan güneş, öyle bir güneştir ki ona zihinde de dışarda da benzer olmaz.”

124. Beyit:

V.Ç. شرح رمزی کردن از انعم، او^{۱۱۲}

واجب آید چونک آمد نام او

(Bul.'da böyledir)

Nich. شرح رمزی گفتن از انعم او

واجب آید چونک آمد نام او

137. Beyit:

V.Ç. آشکارا به که پنهان ذکر دین^{۱۱۳}

گفت مکشوف و برهند گوی این

(G'de böyledir. B ve L'de metne bu beyitte ilave edilmiştir)

Nich. باز گو دفعم مده ای بو الفوضول

گفت مکشوف و برمنه و بی غلول

159. Beyit:

از مقام و خواجهکان و شهر و باش^{۱۱۴}

با حکیم او رازها می گفت فاش

V.Ç.

(1. mısra sadece MMK 1177'de böyledir. 2. mısra ise C, G, H, K ve N böyledir)

Nich. از مقام و خواجهکان و شهر و تاش

با حکیم او قصها می گفت فاش

169. Beyit:

V.Ç. اصل آن درد و بلا را باز یافت^{۱۱۵}

چون ز رنجور آن طیب این راز یافت

(Sadece MMK 1177'de böyledir)

Nich. اصل آن درد و بلا را باز یافت.

چون ز رنجور آن حکیم این راز یافت

170. Beyit:

V.Ç. او سر پل گفت و کوی غاتفر^{۱۱۶}

گفت کوی او کدامست در گذار

(B ve L haricindekiler böyledir)

Nich. او سر پل گفت و کوی غاتفر

گفت کوی او کدام اندر گذر

171. Beyit:

V.Ç. در علاجت سحرها خواهم نمود^{۱۱۷}

گفت دانستم که رنجیت چیست زود

(Sadece MMK 1177'de böyledir)

Nich. در خلاصت سحرها خواهم نمود

گفت دانستم که رنجت چیست زود

175. Beyit:

V.Ç. آن مرادت زودتر حاصل شود^{۱۱۸}

جونک اسرار نهران در دل شود

¹¹² "Onun adı anılınca insanlardan bir remzi anlatmak vacip oldu."

¹¹³ "O, bunu apaçık söyle ki dini açık olarak anmak, gizli anmaktan iyidir."

¹¹⁴ "Kız, bütün sırlarını hekime açıkça söylemekte, kendi durağından, efendilerinden, şehrinde ve şehrinin dışından bahsetmekteydi."

¹¹⁵ "O hekim, hastadan bu sırrı elde edip o dertle belânın aslına erişince:"

¹¹⁶ "Onun semti hangi mahallede" diye sordu. Kız "Köprü başında, Gatfer Mahallesinde" dedi.

¹¹⁷ "Hekim, "Hastalığının ne olduğunu hemen anladım. Seni tedavi hususunda sihirler göstereceğim, dedi."

¹¹⁸ "Sırların gönülde gizli kalırsa o muradın çabucak hâsıl olur, dedi."

B, Bul'da böyledir.

Nich. آن مرادت زودتر حاصل شود گورخانه راز تو چون دل شود

177. Beyit:

V.Ç. سر او سر سبزی بستان شود^{۱۱۹} دانه چون اندر زمین پنهان شود

1. mısra L, Bul ve G'de böyledir.

2. mısra A, L, Bul; G, H'de böyledir.

Nich. سر آن سر سبزی بستان شود دانه چون در زمین پنهان شود

181. Beyit:

V.Ç. وعده نااهل شد رنج روان^{۱۲۰} وعده اهل کرم گنج روان

Bul; G, K'de böyledir.

Nich. وعده نااهل شد رنج روان وعده اهل کرم نقد روان

V.Ç. در یافتن آن ولی رنج کنیزک را و عرض داشتن رنج را پیش پادشاه^{۱۲۱}

(Sadece 1177'de böyledir.)

Nich. در یافتن آن ولی رنج را و عرض کردن رنج او را پیش پادشاه

V.Ç. حکایت فرستادن پادشاه رسولان بسمرقنت باوردن زرگر^{۱۲۲}

(G, H, ve N'de böyledir; ancak onlarda da حکایت kelimesi yoktur.)

Nich. فرستادن شاه رسولان سمرقند باوردن زرنگ

185. Beyit:

V.Ç. پس فرستاد آن طرف یک در رسول حاذقان و کافتان بس عدول^{۱۲۳}

(Bul.'da böyledir)

Nich. شه فرستادن آن طرف یک دو رسول حاذقان و کافتان بس عدول

186. Beyit:

V.Ç. پیش آن زرگرز شاهنشاه بشیر^{۱۲۴} تا سمرقند آمدند آن دو امیر

(A'nın dışındakiler böyledir)

Nich. از برای زرگر شنگ فضول تا سمرقند آمدند آن دو رسول

196. Beyit:

V.Ç. تا بسوزد بر سر شمع طراز^{۱۲۵} سوی شاهنشاه بردش خوش بناز

¹¹⁹ "Tohum toprak içinde gizlenince, onun gizlenmesi, bahçenin yeşillenmesiyle neticelenir."

¹²⁰ "Kerem ehlinin vaatleri akıp duran, eseri daima görünen hazinedir. Ehil olmayanların kerem sahibi bulunmayanların vaatleriye gönül azabıdır."

¹²¹ "O velinin, halayığın hastalığını anlaması ve padişaha arz etmesi."

¹²² "Padişahın, kuyumcuğu getirmek üzere Semerkand'a elçiler yollaması"

¹²³ "O tarafa ehliyetli, kıyafetli, âdil bir iki kişiyi elçi olarak gönderdi."

¹²⁴ "O iki bey, kuyumcuğa padişahın muştucu olarak Semerkand'a kadar geldiler."

¹²⁵ "Güzellik mumunun başı ucunda yanıp yakılması için onu, padişahın yanına izzet ve ikramla ilettili."

(Sadece MMK 1177'de böyledir.)

Nich. تا بسوزد بر سر شمع طراز سوی شاهنشاه بردندش بناز

210. Beyit:

V.Ç. سر بریدندم برای پوستین^{۱۲۶} ای من آن روباه صحرا کز کمین

(B'de böyledir)

Nich. سر بریدندش برای پوستین ای من آن روباه صحرا کز کمین

217. Beyit:

V.Ç. چونک مرده سوی ما آینده نیست^{۱۲۷} ز آنک عشق مردگان پاینده نیست

Sadece 1177'de böyle

Nich. ز آنک مرده سوی ما آینده نیست ز آنک عشق مردگان پاینده نیست

1/221'den sonraki başlık 1177'de kenara kırmızı kalemle eklenmiştir.

V.Ç. بیان آنکه کشتن و زهر دادن مرد زرگر با شارن الهی بود نه بهوای نفس و تامل فاسد

Nich. بین آنکه کشتن و زهر دادن مرد زرگر با شارن الهی بود نه بهوای نفس و تامل فاسد^{۱۲۸}

222. Beyit:

V.Ç. کشتن آن مرد بر دست حکیم نی پی او امید بود و نی زبیم^{۱۲۹}

(C nüshasının dışındakiler böyledir.)

Nich. کشتن این مرد بر دست حکیم بی پی او امید بود و نی زبیم

244. Beyit:

V.Ç. طفل می لرزد ز نیش و احتجام^{۱۳۰} مادر مشفق در آن غم شادکام

(Sadece 1177'de böyledir.)

Nich. بچه می لرزد از آن نیش حجام مادر مشفق در آن غم شاد کام

245. Beyit:

V.Ç. نیم جان بستاند و صد جان دهد^{۱۳۱} آنج در و همت نیاید آن دهد

(L,G ve K'de böyledir.)

Nich. نیم جان بستاند و صد جان دهد آنک در و همت نیاید آن دهد

Sonuç olarak Sultan Veled'in azatlı kölesi Osman b. Abdullah tarafından 723 tarihinde istinsâh edilmiş olan değerli nüsha, yine Mevlânâ Müzesinde bulunan ve Sultan Veled'in müridlerinden olan Muhammed b. Abdullah tarafından 677 yılında istinsâh edilmiş olan nüshaya oldukça yakın görünmektedir.

¹²⁶ "Ah, ben o sahra tilkisiyim ki postum için beni tuzağa düşürüp tuttular, başımı kestiler."

¹²⁷ "Çünkü ölümlerin aşkı ebedi değildir, çünkü ölü, tekrar bize gelmez."

¹²⁸ "Kuyumcuyu öldürme ve zehirlemenin Tanrı emriyle olup padişahın isteğiyle olmadığı."

¹²⁹ "O, adamın hekimin eliyle öldürülmesi, ne ümit içindi, ne korkudan dolayı."

¹³⁰ "Çocuk hacamatçının neşterinden titrer durur, esirgeyen ana ise onun gamından sevinçlidir."

¹³¹ "Yarı can alır, yüz can bağışlar. Senin vehmine gelmeyen o şey yok mu? onu verir."

Bu nüsha diğer nüshalarda görülmeyen bazı farklılıklar taşımaktadır. Bunların Sultan Veled'in daha sonraki tasarrufları olduğunu, kuvvetle tahmin ediyoruz.

1.6. NICHOLSON NEŞRİNE GÖRE I. CİLTTEKİ FAZLA VEYA EKSİK BEYİTLER

İlerde ayrıntılı olarak anlatacağımız üzere¹³² Konya Mevlânâ dergâhı son postnişinlerinden, aynı zamanda dil ve edebiyat âlimi olan Veled Çelebi İzbudak (ö.1953), Mevlânâ Müzesi Kütüphanesinde 1177 numarası ile kayıtlı 723/1323 tarihli yazma nüshayı Türkçe'ye çevirmiş; eser Mesnevî adıyla 1942-46 yıllarında 6 cilt halinde Maarif Vekâleti tarafından neşredilmiştir. Veled Çelebi'nin tercümesi yayınlanmadan önce Bakanlık tarafından Abdülbâki Gölpınarlı'ya kontrol ettirilmiştir. Gölpınarlı, esere değerli bir giriş ve her cildin sonuna açıklamalar bölümü eklemiştir. Ancak o tercüme metnine de müdahalelerde bulunmuş; hatta bir ara tercüme sahiplenmiş, bu durum rahatsızlıklara ve çekişmelere sebep olmuştur. Tercüme Nicholson'ın metnine göre numaralandırılmış; orada bulunmayan beyitler, yıldız işaretiyle ayırt edilmiştir. 1177 nolu Mesnevî nüshasının 1. defterinde 4041 beyit vardır. Ayrıca önsözde "Aslı nüsha ile karşılaştırılmış ve kenarlarına nüsha farkları işaret edilmiş" denilmektedir.

İzbudak çevirisinin 1. cildinde yıldız ile işaretlenmiş ilave beyit sayısı 38'dir.

Eserde ilave beyitler hakkında zikredilenler dışında bir bilgi verilmemiştir.

Nicholson'ın 5 nüshaya (daha sonra 9 nüshaya) dayanarak kurduğu 1. defterde 4003 beyit vardır. G,H,K,A,B ve C nüshaları arasında fazla bir fark olmadığı anlaşılmaktadır. Keza 677 tarihli Konya (G) nüshasında da 4003 beyit bulunmaktadır. İzbudak tercümesinde 4041, Ankaravî şerhinde 4052, Bulak basımında 4116 ve 843 tarihli L nüshasında 4128 beyit mevcuttur.

Tercüme esas olan nüsha halen yazma halinde bulunup yayın sahasına çıkmamıştır. Nicholson, Mesnevî'ye ilave edilen beyitleri, başlangıçta imkânları sınırlı olduğu halde maharetle ayıklamış, onları metne almayarak dipnotlarda göstermiştir. Bu konuda 843 tarihli yazma ile Bulak baskısındaki ilave beyitlerin, genel olarak eski yazmalarda bulunmaması da nâşiri ihtiyatla hareket etmeye sevk etmiş olmalıdır. Nicholson çalışmasında kullandığı Mesnevî nüshalarında A, B, C; G, H, K, N'nin beyitleri arasında bariz bir farklılık vermiyor. A, B, C ve A, B, D'de

¹³² Bkz. Bu çalışma, s. 73 vd. Bu konudaki değerlendirmeler, Şu Makaleden özetlenerek alınmıştır: Şafak, "Cumhuriyet Döneminde Yayınlanmış İlk Mesnevî Tercümesi", s. 102-108.

yaklaşık 7800 beyit var. Bundan metinlere pek ilave yapılmadığı anlaşılıyor. Ancak L’de önemli miktarda ilave beyit bulunmaktadır. 1. defterde L’de, A ve C’de bulunmayan 123 beyit vardır. Bunlar da 4’ü B’de; yaklaşık 50’si Bulak baskısında vardır. Nâşir ikinci grup yazmalar içinde K’da az sayıda ilaveler bulunduğunu zikretmektedir. Ayrıca matbu metinlerdeki ilave kayıtlar hakkında şunları söylüyor: “Doğudaki matbu nüshalar arasında büyük ölçüde farklılıklar görülmektedir. Hatta standart bir metin gibi olanlar önemli ölçüde tahrif edilmiş ve ilaveler yapılmıştır. Mesela Tahran baskısının I ve II. defterinde yaklaşık 800 beyit ve 1268 tarihli Bulak (Mısır) baskısında 140 beyit, en eski yazmalarda yoktur.”¹³³

XVI-XVII. yüzyılın değerli alimlerinden İsmail Rusûh-i Ankaravî’nin ünlü Mesnevî şerhinin birinci defterinde 4052 beyit vardır. Yani Nicholson’un kurduğu metne göre 49 beyit fazladır. Bunlardan 41’i Bulak basımında, 30’u L nüshasında, 28’i İzbudak tercümesinde, 8’i B nüshasında, 3’ü A nüshasında, 3’ü de 677 tarihli G nüshasında mevcuttur; C nüshasında hiçbiri yoktur. Ancak mezkûr beyitlerden sekizi G, altısı C, ikisi A, ikisi B nüshalarının kenarlarına not edilmiştir.

Nicholson neşrine göre birinci defterde, yer almayıp dipnotlarda gösterilmiş olan ilâve beyitler ve bunların 1177 nolu yazmadaki durumu şöyledir: (1177’de metnin kenarında yer alan ilâve beyitler ayrıca belirtilmiştir. Beyit rakamları Nicholson neşrine göre verilmiştir.)

184-a (1177 nolu yazma eser, sayfa 9):

چونک سلطان از حکیم ان را شنید پند او را از دل و از جان گزید^{۱۳۴}

Bu beyit Nicholson’da dipnotta vardır ve aynı şekildedir:

249-a (Yazma eser sayfa 9)

خواجه روزی سوی خانه رفته بود بر دکان طوطی نگهبانی نمود^{۱۳۵}

Bu beyit Veled Çelebi’nin nüshasında sayfanın kenarındadır.

Bu beyit Nicholson’da dipnotta vardır ve şöyledir:

خواجه روزی سوی خانه رفته بود در دکان طوطی نگهبانی نمود

249-b (Yazma eser sayfa 9)

گریه بر جست ناگه بر دکان بهرموشی طوطیک از بیم جان^{۱۳۶}

Bu beyit Veled Çelebi’nin yazma eserinde sayfanın kenarındadır; Nicholson’da ise dipnottadır ve aynı şekildedir.

¹³³ Nicholson, The Mathnawi of Jalalu’ddin Rûmi’ye Ön söz, s. 259.

¹³⁴ “Padişah, hekimden bu sözü duyunca nasihatını, candan gönülden kabul etti.”

¹³⁵ “Efendisi bir gün evine gitmişti. Dudu dükkânı gözetliyordu.”

¹³⁶ “Bu beyit Veled Çelebi’nin yazma eserin de sayfanın kenarındadır.”

306-a (Yazma eser sayfa 10)

ای خنک جانی که در عشق مأل   بذل کرد او خان و مان و ملک و مال^{۱۳۷}

Bu beyit Nicholson da dip notta vardır ve aynı şekildedir:

360-a (Yazma eser sayfa 10)

چون و زیر این مکر را بر شه شمرد   از دلش اندیشه را کلی ببرد^{۱۳۸}

Bu beyit Nicholson'da dip notta vardır ve şöyledir:

چون وزیر آن مکر را بر شه شمرد   از دلش اندیشه را کلی ببرد

386-a (Yazma eser sayfa 11)

چون عنایتت بود با ما مقیم   کی بود بیمی از آن دزد لئیم^{۱۳۹}

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve şöyledir:

گر عنایتت بود با ما مقیم   کی بود بیمی از آن دزد لئیم

397-a (Yazma eser sayfa 10)

چونک نور صبدم سر بر زند   کر کس زرین گردون پر زند^{۱۴۰}

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

454-a (Yazma eser sayfa 11)

آخر الامر از برای آن مراد   تا دهد چون خاک ایشانرا بیاد^{۱۴۱}

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

742-a (Yazma eser sayfa 14)

دانک هر چه این کند زان گون ستم   ز اولیت جوید خدایی بیش و کم^{۱۴۲}

Bu beyit Nicholson'da dipnotta yoktur.

774-a (Yazma eser sayfa 15)

سنگ و آهن در درون دارند نار   آب را بر نارشان نبود گذار^{۱۴۳}

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

774-b (Yazma eser sayfa 15)

ز آب جو نار برون کشته شود   در درون سنگ و آهن کی رود^{۱۴۴}

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve şöyledir:

آب چون نار برون را می کند   در درون سنگ و آهن کی رود

774-c (Yazma eser sayfa 15)

¹³⁷ “Ne mutludur ve ne kutludur o can ki mana aşkıyla evini, barkını mülkünü malını bağışlamıştır.”

¹³⁸ “Vezir, bu hikayeyi padişaha sayıp dökünce padişahın gönlünden endişeyi tamamıyla giderdi.”

¹³⁹ “İnayetlerin bizimle oldukça o bayağı hırsızdan bize nice ve ne vakit korku olabilir?”

¹⁴⁰ “Sabah vaktinin nuru baş kaldırıp feleğin altın gerkesi kanat çırpınca”

¹⁴¹ “Nihayet muradına hasıl olması, Hristiyanların toprağını yele vermesi için”

¹⁴² “Bil ki o çeşit sitem ve zulümlerin bu, ne yaparsa Allah günahını ortaksız eksiksiz ilk zalimden sonra arar.”

¹⁴³ “Taş ve demir, ateşi içlerinde tutarlar, su onların ateşine işleyemez, tesir edemez.”

¹⁴⁴ “İrmak suyundan harici ateş söner. Fakat taş ve demirin içine su nasıl girer?”

آب خم و کوزه گر فانی شود

آب چشمه تا ابد و باقی بود^{۱۴۵}

Bu beyit Nicholson'da dip notta vardır ve aynı şekildedir.

774-d (Yazma eser sayfa 15)

فرع هر دو کفر ترسا و جهود

آهن و سنگست اصل نارو دود

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve şöyledir:

قطر هاشان کفر ترسا و جهود^{۱۴۶}

سنگ و آهن چشمه نارند و دود

964-a (Yazma eser sayfa 17)

غربتی شد از دیارش بس عزیز^{۱۴۷}

کان مسلمان را نگاه پر ستیز

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

965-a (Yazma eser sayfa 17)

فهم کژ کرد و نمود او را خیال^{۱۴۸}

گفتنش ای شاه جهان بی مثال

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

1062-a (Yazma eser sayfa 18)

کو بحق پیوست از خود شد جدا^{۱۴۹}

هشت آن ریگ ای پسر مرد خدا

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

1062-b (Yazma eser sayfa 18)

طالبانرا زآن حیاتست و نمو^{۱۵۰}

آب عذب دین همی جوشد ازو

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

1062-c (Yazma eser sayfa 18)

کآب عمر ترا خورد او هر زمان^{۱۵۱}

غیر مرد حق چو ریگ خشک دان

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir

1062-d (Yazma eser sayfa 18)

تا ازو گردی تو بینا و علیم^{۱۵۲}

طالب حکمت شواز مرد حکیم

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

1081-a (Yazma eser sayfa 18)

که همین پنداشت خود را هست کس^{۱۵۳}

ماند احوالت بر آن طرفه مگس

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

¹⁴⁵ “Küpün ve testinin suyu fanidir. Lakin pınarın suyu daima taze ve bâkidir.”

¹⁴⁶ “Ateş ve dumanın aslı demir ve taştır. Hristiyan ve Yahudi küfrü, ikisinin fer'idir.

¹⁴⁷ “O Müslümana ne sebeple hışımla baktın? Ey Allah elçisi, bana anlat.”

¹⁴⁸ “Azrail, cevaben dedi ki: Ey cihanın zevalsız padişahı! O ters anladı: ona hayal göründü.”

¹⁴⁹ “Ey oğul! O kum, Allah'ın eridir. O er kendinden ayrılmış Hakka ulaşmıştır.”

¹⁵⁰ “Ondan, dinin tatlı suyu kaynayıp durdurmaktadır. İstekliler o sudan hayat bulurlar, gelişirler ve yetişirler.”

¹⁵¹ “Tanrı erinden başkasının kuru kumsal bil ki o kumsal her zaman senin ömür suyunu içer, mahveder.”

¹⁵² “Hakim olan hikmet iste ki onunla görücü, bilici olasın.”

¹⁵³ “Senin ahvalin o tuhaf sineğe benzer ki o kendini bir adam sanırdı.”

1081-b (Yazma eser sayfa 18)

از خود او سر مست کشته بی شراب ذره خود را بدیده آفتاب^{۱۵۴}

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

1081-c (Yazma eser sayfa 18)

وصف بازانرا شنیده در بیان گفته من عنقای و قتم در زمان^{۱۵۵}

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

1332-a (Yazma eserler sayfa 21)

نکویی را داند بدی از بدی در بدی از نیکویی غافل شدی^{۱۵۶}

Bu beyit 1177 nolu yazmada sayfanın kenarındadır.

Nicholson'da ve dipnotta yoktur.

1389-a (Yazma eser sayfa 22)

در بیان این شنو یک قصه تا بری از سر گفتم حصه^{۱۵۷}

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

1514-a (Yazma eser sayfa 22)

از عمر چون آن رسول آن را شنید روشنی در دلش آمد بدید^{۱۵۸}

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

1514-b (Yazma eser sayfa 23)

محو شد پیشش سوال و هم جواب گشت فارغ از خطا و از صواب^{۱۵۹}

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

1514-c (Yazma eser sayfa 23)

اصل را در یافت بگذشت از فروغ بهر حکمت کرد در پرسش شروع^{۱۶۰}

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

1955-a (Yazma eser sayfa 29)

جان ناری یافت از وی انطفا مرده پوشید از بقای او قبا^{۱۶۱}

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

2059-a (Yazma eser sayfa 29)

پس سوالش کرد صدیقه ز صدق با خشوع و با ادب از جوش عشق^{۱۶۲}

¹⁵⁴ "İçmeden kendi kendine sarhoş olmuş, zerresini güneş görmüş."

¹⁵⁵ "Doğan kuşlarının övüldüğünü işitmiş; şüphe yok ki ben vaktin arkasındayım demiş."

¹⁵⁶ "İyiliği kötülükten ayırt edemedin, kötülükten de gafil oldun; iyilikten de."

¹⁵⁷ "Bunun hakkında sen bir hikâye dinle de sözünden hisse al."

¹⁵⁸ "Ömer'den bu sözleri işitince elçinin gönlünde bir parlaklık belirdi."

¹⁵⁹ "Sual de mahv oldu cevap da... Hatadan da kurtuldu, doğrudan da"

¹⁶⁰ "Aslı anladı, ferilerden geçti. Ancak bir hikmete erişip, faydalanmak için sormaya başladı."

¹⁶¹ "Ateşli can, onun yüzünden söndü. Ölü, onun aydınlığından kaftan giyindi."

¹⁶² "Sıdika'nın aşkı coşup edebe riayetle Peygambere sordu."

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

2115-a (Yazma eser sayfa 30)

ای شده با سر تو همراه بخت^{۱۶۳} پس رسولش گفت ای نیکو دراخت

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

2470-a (Yazma eser sayfa 34)

عاقبت با آب ضد چون می شود^{۱۶۴} اصل روغن ز آب افزون می شود

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

2521-a (Yazma eser sayfa 35)

بر صدق آمد ضرر نی بر گهر^{۱۶۵} کس نیابد بر دل ایشان ظفر

Bu beyit Nicholson metninde 2517 numara ile yer almaktadır ve aynı şekildedir.

2529-a (Yazma eser sayfa 35)

چو شیدند این از او حمله به تگ^{۱۶۶} می دويدند از پی اشتر چو سگ

Bu beyit 1177 nolu nüshada sayfanın kenarındadır.

Bu beyit Nicholson da dip notta vardır. Şöyledir;

در پی اشتر دويدند همچو سگ چون شنيدند این ازو جمله بتگ

2530-a (Yazma eser sayfa 35)

می گر یزد جانب رب المنن^{۱۶۷} همچو روح پاک کو از تگ تن

Bu beyit 1177 nolu nüshada nüshasında sayfa'nın kenarındadır.

Bu beyit Nichoson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

2584-a (Yazma eser sayfa 38)

آن جهان بخشش و آن بخر داد^{۱۶۸} پس نقیبا نرا بقر مود آن قباد

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

3335-a (Yazma eser sayfa 44)

گه گلستان میکند گاهیش خار^{۱۶۹} گه بیمینش می برد گاهی یسار

Bu beyit 1177 nolu nüshada sayfanın kenarındadır.

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

3375-a (Yazma eser sayfa 44)

آن زیان مخض را پنداست سود^{۱۷۰} خود گماتش از خری معکوس بود

¹⁶³ “Bunun üzerine Peygamber ona dedi ki: Ey iyi ağaç, ey sırrı bahta açık olan”

¹⁶⁴ “Yağın aslı sudandır ve su ile artar. Sonunda nasıl olur da suya zıddolur?”

¹⁶⁵ “Onların gönüllerine kimse müzaffer olamaz. Sadece zarar olur, inciye gelmez.”

¹⁶⁶ “Bu sözü duyunca hepsi birden köpek gibi onun ardından seğırtmeğe başladılar.”

¹⁶⁷ “Temiz ruh gibi ten ayıbından, nimet ve ihsan sahibi Allah'a kaçıp gitmekteydi.”

¹⁶⁸ “O ulu padişah, o ihsan dünyası, o adalet denizi, adamlardan birisine”

¹⁶⁹ “Can o nefesi bazen sağa götürmektedir, bazen sola... bazen gül bahçesi haline koymaktadır, bazen diken haline”

¹⁷⁰ “Sağır eşekliğinden tamamıyla aksini sandı, ziyanın ta kendisi olan o kişi kâr zannetti.”

Bu beyit Nicholson metninde ve dipnotta yoktur.

3626-a (Yazma eser sayfa 47)

گر سماى نور بى باریده نیست هم زمین تار بى بالیده نیست^{۱۷۱}

Bu beyit 1177 nolu yazmada, beyit arasına kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Bu beyit Nicholson metninde ve dipnotta yoktur.

3626-b (Yazma eser sayfa 47)

لیک یک در صد بود ایمان بغیب نیک دان و بگذار از تر دید رایب^{۱۷۲}

Bu beyit Nicholson metninde ve dipnotta yoktur.

3772-a (Yazma eser sayfa 49)

پس بگفت آن نو مسلمن ولی از سر هستی و لذت با علی^{۱۷۳}

Bu beyit Nicholson'da dipnotta vardır ve aynı şekildedir.

¹⁷¹ “Gerçi bir şeyin hakikatini izhâr etmek esasen kemaldır ve canları kuruntudan kurtarır.”

¹⁷² “Fakat gayba imanın, görünen şeye inanmaya nispetle bire yüz ifadesi vardır. Bunu iyice bil de şüphe ve tereddütten kurtul!”

¹⁷³ “Bunun üzerine o yeni Müslüman veli sarhoşluk ve lezzetle”

İKİNCİ BÖLÜM

VELED İZBUDAK TERCÜMESİNİN ÖZELLİKLERİ

2.1.1. VELED İZBUDAK'IN HAYATI

Türk ilinin, Türk dilinin yetiştirdiği değerli insanlardan birisi olup bereketli, uzun ömrünü özellikle Türk dilinin arınmasına, Türk sözlerinin yazılmasına, Türkçe sözlüğün meydana getirilmesine harcamıştır.¹⁷⁴

Veled Çelebi, 14 Rebiülevvel 1284/16 Temmuz 1867 tarihinde Konya'nın Durakfakı Mahallesi Çelebi Sokağı'nda dünyaya geldi. Tam adı Muhammed Bahauüddin Veled'dir. Mevlânâ soyundan olduğu için Çelebi ünvanını taşımaktadır. Kanun çıkınca İzbudak soyadını almıştır. Babası Mustafa Necip Çelebi, annesi Rabia Hanımdır.¹⁷⁵

Pek küçük yaşta iken Elmas Hoca isminde ihtiyar bir kadının açmış olduğu mahalle mektebine gitti. Sonra Çarçar Hoca adında “gayet dehşetli” bir muallimin mektebine devam etti.¹⁷⁶

Okumaya hevesli olan Veled Çelebi, okul sıralarında öğretmeni tarafından çok beğeniliyordu. Sık sık tahtaya çıkartılıyordu. İlkokuldan sonra kardeşleriyle beraber Mekteb-i Rüşiye'ye devam ettiler. Hocası ona sülüs yazısıyla bir dergi hazırlatmıştı. Bu dergide çıkan “şimden gerü” şiiri onun ilk denemelerindendi.¹⁷⁷

Veled Çelebi'nin medrese tahsili sırasında Abdulgaffar Efendi'den özel dersler aldığı, Farsça öğrendiği kaynaklarda yazılıdır.¹⁷⁸

Devam etmekte olduğu Sultan Veled Medresesi, Dergâh-i Şerif binasının devamı olduğundan ders zamanlarından arta kalan vakitlerini Dergâh-ı Şerif'te cemaate ism-i celâle, mukâbeleye, Mesnevî-i Şerif-e ayırıyordu. Ne kadar alim ve şeyh gelir giderse hepsinin sohbetinde bulunuyordu. Medresede bulunduğu zaman Dergâh-ı Şerif kütüphanesindeki kitapları okuyarak vakit geçiriyordu.¹⁷⁹

---

¹⁷⁴ Feridun Nâfiz, Uzluk, “*Veled Çelebi*”, Selamet Dergisi, C. 1, S. 2, s. 12-13,18, Mayıs 196

¹⁷⁵ Metin Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 17-18.

¹⁷⁶ Nevin Korucuoğlu, *Veled Çelebi İzbudak*, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994, s. 1.

¹⁷⁷ Veled Çelebi İzbudak, *Hatıralarım*, Türkiye Yayınları, İstanbul, 1946.

¹⁷⁸ Korucuoğlu, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 2.

¹⁷⁹ Veled Çelebi İzbudak, *Tekke'den Meclis'e Sıra Dışı Bir Çelebinin Anıları*, Yakup Şafak, Yusuf Öz, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 7.

Veled Çelebi 1885 yılında Konya Vilâyeti Mektubi Kalemi'ne devama başladı. 1886 senesinde 250 kuruşla vilayet gazetesi baş muharrirliğine getirildi.¹⁸⁰

Kendisi açık fikirli olduğundan fikirlerini gazetede kolayca neşretme imkanı buldu. Eline geçen Arapça ve Farsça eserleri tercüme edip gazete de yayınlıyordu. Bu durum pek hoşuna gitmişti.

Kendisi okumaya, yazmaya, tercüme yapmaya, ders almaya ve ders vermeye tiryaki derecesinde bağımlıydı. Bulamadığı kitapları İstanbul'a sipariş veriyordu. Çelebi o günlerde Vilayet Mekteb-i Rüştîyesi'nde Rik'a muallimliğine tayin oldu.¹⁸¹

Dahiliye Nazırı Memduh Paşa ile beraber Konya ve çevresine beraber yaptığı seyahatten bahsederken, Beyşehir'e vardığında orada, kütüphane bulunmadığını, yalnız devlet memuriyeti hevesindeki bir zatın evinde kütüphane bulunduğunu haber aldığıında, Vali Bey ile derhal o evi ziyarete giderler. Toz içindeki kitapları incelerken Hazret-i Sultan Veled'in İbtidâname ve İntihânemesi eline geçti. Konya'ya döndüğünde eski hat ile bir de Rebabnâme ele geçirip "bir takım Mesnevîyât-ı Hazret-i Sultan Veled'e" sahip oldu.¹⁸²

Konya'da tarîkat usûlüne uymadığı gerekçesiyle kendisine karşı yürütülen dedikodulardan kurtulmak için İstanbul'a gitmeye karar verdi. Mart 1889 yılında İstanbul'a gitti. İlk önce Eyüp'teki Bahariye Mevlevîhanesi'ne yerleşti. Şeyh Efendi (Hüseyin Fahreddin Dede) kendisiyle fazlaca alakadar oldu. Çok sevdiği kitaplarını elinden düşürmedi.¹⁸³

Türkçe'de bir şerh nümûnesi olmak ve Türk Lugati'nin yazılış şeklini göstermek arzusuyla yirmi fasılda Fuzûli'nin Su Kasidesi'ni Şerhedip, Aynu'l hayât adını verdi. Türk dilinde ve Edebiyat-ı Osmaniye'ye dair mektep ve Hazîne-i Fünûn mecmualarında mâkaleler neşretti.

Mevlâna'nın meşhur vasiyetnamesini şerh edip içine üç dil üzere yazılmış edebi ve ahlâki birçok parçalar ilave ederek Hayrû'l kelâm ünvanını vererek neşretti.¹⁸⁴

Diyebiliriz ki Veled Çelebi hiçbir anını boş geçirmemiş, sürekli ilimle meşgul olmuştur. Onun en büyük emeli ilim yoluyla İslâm alemine hizmet etmektir. Bunun için kendini çok iyi yetiştirmeye çalışıyor, yurt dışına gitmek istiyordu. Devletin

¹⁸⁰ Korucuoğlu, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 4.

¹⁸¹ Korucuoğlu, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 5.

¹⁸² Korucuoğlu, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 6.

¹⁸³ İzbudak, *Tekke'den Meclis'e Sıra Dışı Bir Çelebinin Anıları*, s. 44.

¹⁸⁴ İzbudak, Öz, *Tekke'den Meclis'e Sıra Dışı Bir Çelebinin Anıları*, s. 54-55.

ekâbir takımı ona devlet kadrolarını tahsîs ederek İstanbul'dan gitmesini istemiyorlardı. Bu yüzden İstanbul'da kaldı.

Veled Çelebi 1908 yılında Yusuf Akçura ve Necip Asım ile Türk Dili üzerine çalışmalar yaptı. İstanbul'da Yusuf Akçura, Necip Asım ve Veled Çelebi işbirliği ile Türk derneği adlı bir ilim cemiyeti kuruldu.¹⁸⁵

Yahya Beyzâde ailesinin büyük kızı Makbule Hanım ile evlendi. Bu evlilikten bir oğlu dünyaya geldi.¹⁸⁶ Çok geçmeden eşi Makbule Hanım hakkın rahmetine kavuştu. Eşinin ölmesiyle çok sarsıldı. Ârif isimli oğluyla yapayalnız kaldı. Yakın akraba ve dostlarının tavsiyesi ve ısrarı üzerine baldızı Zehra Hanım ile evlendi. Bu evlilikten de Emine Nevber isimli kızı ve Muzaffer Gültekin isimli oğlu dünyaya geldi.¹⁸⁷

Veled Çelebi Meşrûtiyet ilanından sonra memuriyetten istifade ederek kalemiyle geçinmeye karar verdi. Sultan II. Abdülhamit tahttan indirilince yerine Sultan Mehmet Reşat geçti. Yeni padişah Mevlevîliğe mensubtu. Veled Çelebi 1909'da vekaleten Galata Şeyhliğine atandı. Bu arada Konya Postnişini olan Abdulhalim Çelebi Efendi'nin bir takım olumsuz hareketleri olunca Konya'daki Çelebiler; "Biz bu adamı istemeyiz, Veled Çelebi'yi isteriz" diyerek mazbata yazıp makama vermişlerdi. Bunun üzerine Padişah'ın da uygun görmesiyle Makam-ı Mevlâna hizmetine tayin oldu.¹⁸⁸

Dokuz sene bu görevi yürüttü. Padişah tarafından çok iltifata tabî oldu. Dönemin İttihat ve Terakki erkânı da Veled Çelebi'ye karşı hürmet gösterdiler. Makamda bulunduğu sıralarda da kitaplarla ve dersleriyle bağlantısını hiç koparmadı.¹⁸⁹

Veled Çelebi Dergâh'ta Postnişin olarak görevini yaptığı sıralarda Birinci Dünya Savaşı çıkmıştı.¹⁹⁰ Sultan Reşat bir Mücâhidîn-i Mevlevîyye alayı teşkilatını arzu etmiş,¹⁹¹ böylece Mevlevî'ler den oluşan bir alay, 1914'te Şam bölgesinde 3 yıl boyunca savaşa katıldı. Veled Çelebi bu birliğin komutanıydı.¹⁹²

Medine'ye gidip Şeyh Kettani'den Arapça tefsîr ve hadis okuduğu Veled Çelebi, İttihat ve Terakki Partisi'nin dağıtılıp Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın hâkim bulunduğu 1919 yılında "makamıyla mütenâsıp görülmeyen" bazı uygulamaları sebebiyle

¹⁸⁵ Korucuoğlu, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 10.

¹⁸⁶ Korucuoğlu, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 11.

¹⁸⁷ Korucuoğlu, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 15.

¹⁸⁸ İzbudak, *Tekke'den Meclis'e Sıra Dışı Bir Çelebinin Anıları*, s. 66.

¹⁸⁹ İzbudak, *Tekke'den Meclis'e Sıra Dışı Bir Çelebinin Anıları*, s. 121.

¹⁹⁰ Köstüklü Nuri, *Vatan Savunmasında Mevlevîhaneler*, Çizgi Kitapevi Yayınları, Konya, 2005.

¹⁹¹ Yakup Şafak, *Mücâhidîn-i Mevlevîyye Kumandanı Veled Çelebi'den Anılar, Notlar, Şiirler*,

Konya İl Kültür Tur. Md. Yay. Konya, 2015.

¹⁹² Korucuoğlu, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 17.

postnişinlik görevinden alınmıştır. Bu sıralarda Şûrâ-yı Devlet azalığına seçilen Veled Çelebi, bu yeni görevi istemeyerek kabul etti.¹⁹³

1921 yılında Milli Mücadele'yi yürüten ekibe katılma arzusuyla Ankara'ya geçti, Ankara Lisesi'nde Farsça öğretmenliğine tayin edildi. Mustafa Kemal'in isteğiyle Çankaya'da bağ evinde ikâmet etti. 1923-1939'da dört dönem Kastamonu Milletvekili, 1939-1943'te de bir dönem Yozgat Milletvekili olarak yirmi yıl TBMM'de görev yaptı.¹⁹⁴ Hayatının sonuna kadar da Türk Dil Kurumu'nda çalıştı.

30 Kasım 1925 tarihinde T.B.M.M. tarafından "Tekke ve Zaviyeler kapatılmasına dair kanun'un kabul edilmesiyle Mevlevîlikle ilgili faaliyetleri sona ermiştir.

Veled Çelebi Türkçülük ve Türkçecilik faaliyetleri çerçevesinde daha önce (ترک) "Trk" şeklinde (و) vav kullanılmadan yazılan kelimeyi(تورک) "Türk" şeklinde, (و) vav kullanarak yazmıştır. Bu gelişme bilim câmiası tarafından yadırganmıştır. Ancak daha sonra kabul görmüştür. Yaptığı yenilikten dolayı adı "vavlı Türk" olarak anıldı. Veled Çelebi, ömrünü Türkçe'ye adanmış nâdir insanlardan biridir. Türk dilini zaman ve mekân boyutları içinde bir bütün olarak görebilmiş, onun imlâ problemlerinden lügatine kadar pek çok meselesi ile uğraşmış, bu konuda eserler vermiştir. Gerek bu eserleri ve gerekse sohbetleri ile millî his ve şuurun uyanmasında, gelişmesinde ve siyasî bir aksiyon haline gelerek Türkiye Cumhuriyeti'nin temel prensipleri hâlini almasında tesirli olmuştur. Yakın tarihimizin mutlakiyet, meşrûtiyet ve cumhuriyet gibi birbirini izleyen üç dönemini dolu dolu yaşamış, bu dönemlerdeki ilim ve edebiyat çalışmalarına katılarak haklı bir şöhret kazanmış, görüşleri ile çağdaşı olan aydınlar üzerinde derin siyasî etki meydana getirmiştir.¹⁹⁵

Veled Çelebi 4 Mayıs 1953 yılında ihtiyarlıktan dolayı Ankara'daki evinde Hakkın rahmetine kavuşmuş ve Cebeci Asri Mezarlığı'na defnedilmiştir..¹⁹⁶

2.1.2. Veled Çelebi'nin Eserleri

Metin Akar Bey'in tesbitlerine göre Veled Çelebi'nin başlıca matbu ve yazma eserleri şunlardır:

Arapça Grameri

Dersaadet Matbaası, İstanbul 1324/1908¹⁹⁷

¹⁹³ Barış Metin, "Veled Çelebi'nin Türk Milliyetçiliğinin Doğuş ve Gelişme Sürecindeki Yeri ve Türk Diline Dair Çalışmaları", *Karadeniz Araştırmaları*, Kış 2012, S.32, s. 99-102.

¹⁹⁴ Barış, s. 102-103.

¹⁹⁵ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 13.

¹⁹⁶ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 62-63.

Atalar Sözlüğü

Kastamonu Saylavı; TDK yayımı, Devlet Basımevi, İstanbul 1936.¹⁹⁸

Aynü'l Hayat

Feridun Nâfiz Uzluk bu eserin 20 cüzden ibaret olduğunu, tek nüshasının da kendisinde bulunduğunu söylüyorsa da kitaplarının intikal ettiği Konya İl Halk Kütüphanesinde yaptığımız araştırmada bu esere rastlamadık.

Eser basılmamıştır. Halen mevcut olup olmadığı hakkında da bilgimiz yoktur.”¹⁹⁹

Bedayü'l-Efkâr

Karabet Matbaası, İstanbul 1310/1894.²⁰⁰

Birbirimizi Tanıyalım

Evkaf-ı İslamiyye Matbaası, İstanbul 1342/1926. Mevlevîlik aleyhinde çıkan bir yazıyı tekzip için neşrettiğimiz makale ile benzeri yazılarının toplandığı küçük bir kitaptır.²⁰¹

Çocuklara Mahsus Letaif-i Hoca Nasreddin

“Eserin basılıp basılmadığını ve halen bulunup bulunduğu yeri tespit edemedik.”²⁰²

Daruülfünun Dersleri

Sırat-ı Müstakim Matbaası, İstanbul 1328/1912.²⁰³

Mesnevî

Mili Eğitim Bakanlığı Şark İslam Klasikleri serisinden Mesnevî'nin III-IV-V-VI. ciltleri İst. 1990-1991 yıllarında yeniden yayımlanmıştır.

Mesnevî (I-VI., İstanbul 1942-1946) Mesnevî'nin ilk mensur Türkçe çevirisidir. Abdülbâki Gölpınarlı çeşitli şerh ve tercümelere karşılaştırarak esere son şeklini vermiş ve her cildin sonuna açıklayıcı notlar ilave etmiştir. Eserin daha sonra birçok baskısı yapılmıştır.

Mesnevî tercümesi Abdülbâki Gölpınarlı tarafından muhtelif şerhlerle karşılaştırılmıştır. Abdülbâki Gölpınarlı önsözünde şöyle yazmaktadır. “Yıllarca Mesnevî ile uğraşan, fâni ömrünü mensup olduğu milletin yücelmesine adanarak

¹⁹⁷ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 107.

¹⁹⁸ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 107.

¹⁹⁹ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 107-108.

²⁰⁰ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 108.

²⁰¹ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 109.

²⁰² Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 109.

²⁰³ Korucuoğlu, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 105.

ebedileştiren, Türklüğü ve Türkçülüğü kendine samimi bir inanç haline getirmiş bulunan Veled Çelebi İzbudak bir hayli uğraşarak Mesnevî'yi tercüme etmiştir.²⁰⁴

Divan-ı Kebir'den Seçme Gazeller

Mevlânâ'nın adı geçen eserinden seçilmiş (iki bin beyitlik) gazeller ile bunların Türkçeye tercümesinden oluşan bir kitaptır. On iki defter halinde olup Feridun N. Uzluk Kitaplığındadır²⁰⁵.

Divan-ı Türkî-i Sultan Veled

Maarif Vekâleti neşriyatından, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1341/1925, 132 s. (Kilisli Rıfat şle birlikte).²⁰⁶

Ekler Lugatı

Hakkında bilgimiz yoktur. Varlığı Feridun Nâfiz Uzluk tarafından bildirilmektedir.²⁰⁷

El-İdrak Haşiyesi

TDK neşri. Devlet Basımevi, İstanbul 1936, 55 s.²⁰⁸

Ferheng-Nâme-i Sadî Tercümesi

Maarif Vekâleti neşriyatından. Matbaa-i Âmire, İstanbul 1340/1924, 20+112+1 s. (Kilisli Rıfat ile birlikte).²⁰⁹

Fethiyyat-ı Divan-ı Kebir Tercümesi

Veled Çelebi Hatıralarında, “Bu da mufassal bir eserdir. Daha basılmamıştır.” Cümleleri ile bu kitap hakkında bilgi verir. Basılmamıştır.²¹⁰

Hayrî'l-Kelâm. Vasiyet-Nâm-i Şerife Şerhi

Necm-i İstikbâl Matbaası, Dersaadet 1330/1912, 55 s.²¹¹

İmlâ Risalesi

Bu eser müsvedde halindedir. Bitirilip bitirilmediğini bilmiyoruz. Basılmamıştır.²¹²

Kur'an-ı Kerim Elifbası ve Kur'an-ı Kerim Tilâvetine Medhal

Kitaphane-i İslam, İstanbul 1339/1923, I. cilt 20 s., II. cilt 23+36 s.²¹³

Letaif-i Hoca Nasreddin

İkbal Kütüphanesi, İstanbul 1327/1907, 255 s.²¹⁴

²⁰⁴ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 109.

²⁰⁵ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 109.

²⁰⁶ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 109.

²⁰⁷ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 110.

²⁰⁸ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 110.

²⁰⁹ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 110.

²¹⁰ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 111.

²¹¹ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 111.

²¹² Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 111.

²¹³ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 111.

Leylâ İle Mecnun

Âlem Matbaası, İstanbul 1311/1895, 108 s.²¹⁵

Lisan-ı Farisî

Hurriyet Matbaası, İstanbul 1327/1912, 262 s.²¹⁶

Livaü'l-Vifak

El yazması halinde olup bir nüshası Feridun N. Uzluk'un kitapları arasında bulunmaktadır.²¹⁷

Menakıb-ı Hazret-i Mevlânâ

Konya Vilâyeti Salnâmesi 1332/1914 içinde, 88 s.

Mevlevîlik tarikatının ileri gelenleri (Sultanü'l-Ulema, Mevlânâ, Tebrizli Şems, Selaheddin Zerkub, Şelebi Hüsameddin, Sultan Veled) ile otuz çelebi efendi, zaviyeler, âsitaneler ve şeyhleri hakkında bilgiler verir²¹⁸

Mevlânâ İle Sultan Veled'in Rumca Şiirleri

Neşredilmedi. El yazması nüshası F.N.Uzluk kitaplığındadır.²¹⁹

Mir Ali Şir Nevaî, Muhakemetü'l-Lügateyn, Osmanlıcaya Nakli

İkdam Matbaası, İstanbul 1325/1899, 104 s.²²⁰

Muvazene

Kasbar Matbaası, İstanbul 1311/1895²²¹

Not Defterleri, Mecmualar

Bunların 10 defterden ibaret olduğunu, tamamının şahsi kitaplığında bulunduğunu Feridun N. Uzluk söylüyor.²²²

Uğuz (Oğuz) Ata, Orhun Âbideleri

Çankırı Basımevi, (tarihsiz), 11+19 s.²²³

Rubaîyyat-ı Hazret-i Mevlânâ

Ahter Matbaası, İstanbul 1312/1894.

Mevlânâ'nın Divan-ı Kebir'inde bulunan rubaîlerin derlenip ayrı bir eser olarak basımıdır.²²⁴

---

²¹⁴ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 112.

²¹⁵ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 112.

²¹⁶ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 112.

²¹⁷ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 113.

²¹⁸ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 113.

²¹⁹ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 115.

²²⁰ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 115.

²²¹ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 115.

²²² Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 115.

²²³ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 116.

²²⁴ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 116.

Seçme Hadis-i Şerifler

İki büyük defter halinde olup el yazması nüshası Feridun N. Uzluk'un kitaplığındadır.²²⁵

Şerh-i Aşk-Nâme-i Hazret-i Bahaeddin Sultan Veled

Mihran Matbaası, İstanbul 1305/1890.²²⁶

Tarih-i Sâdât-ı Mevlevîyye

Çelebi, 1320 yılında, 38 yaşında iken hastalığında bu eserini bitiremeyeceğini düşünerek çok üzüldüğünü söyler. Hakkında başka bilgimiz yoktur.²²⁷

Türk Alfabeti

Harflerin sayısı, çıkış yerlerine göre tertibi, özellikleri, anlamı ve felsefesi konularını anlatan bir eser olup basılmamıştır.²²⁸

Türk Dili

Türk Dili'nin orijinal nüshasının nerede olduğu bilinmemektedir.²²⁹

Türk Diline Medhal

Matbaa-i Âmire, İstanbul 1339/1923, 104 s., Maarif Vekâleti neşriyatından.²³⁰

Türkçe İtikat

Hece vezni ile yazılmış ve basılmış manzum, küçük bir eserdir.²³¹

Bazı Makaleleri

1. "Edebiyyat-ı İslâmiyye", 2. "Muvazene", 3. "Şehri Ramazan", 4. Bedayü'l- Efkâr fî Sanayii'l- Eş'âr", 5. "Kelâm-ı Matbu Kelâm-ı Masnu", 6. "Tarih-i Edebiyat-ı Farisiyye", 7. "Süleyman Çelebi Mevlidi ve Mehazları", 8. "Osmanlı Tarih-i Edebiyatına Dair", 9. "Müstesna Güzeller", 10. "Es-Seyfü'i- Kâtî' fi Reddi ale'l- Cildi's- Sâbi"²³²

Şiirleri

Veled Çelebi aynı zamanda bir şairdir. Konya'da iken yazdığı şiirlerini Konya Mahsulü adlı bir kitapta toplar ama bunun neşri yarım kalır. Daha sonra bütün şiirlerini Mecmua-i Eşarım adı altında toplar. Bu kitap da yayımlanmamıştır. Veled Çelebi'nin bir Mevlevî şairler antolojisine giren şiirleri de vardır.²³³

²²⁵ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 116.

²²⁶ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 116.

²²⁷ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 117.

²²⁸ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 117.

²²⁹ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 118.

²³⁰ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 118.

²³¹ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 119.

²³² Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 119-121.

²³³ Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 121.

2.2. TERCÜMENİN HAZIRLANMA SÜRECİ

1940'lı yıllara doğru o zamanki hükümet, Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in başkanlığında büyük bir tercüme faaliyeti başlatır. Dünya Edebiyatından Tercüme başlığı altında doğudan batıdan birçok eser tercüme ettirilip yayınlanır. Şark İslam Klasikleri serisinin 1 no'lu eseri olarak 1942 yılında Mesnevî Tercümesi neşredilir.²³⁴

Bu tercüme, Maarif Vekaleti tarafından, o zamanlar mebus olarak Mecliste bulunan Veled Çelebi'ye teklif edilir. Belki de ilk önce Veled Çelebi, Bakan Bey'e teklif etmiştir. Çünkü Uzluk Arşivi'ndeki bazı mektuplardan, Çelebi'nin 1937 yıllarının sonlarında Mesnevî Tercümesine başladığı anlaşılmaktadır.

Nitekim halen Selçuk Üniversitesi Mevlânâ Araştırmaları Enstitü Müdürü olan Ali Temizel Bey'in naklettiğine göre Veled Çelebi, Mesnevî-i Şerifi 23 Ekim 1937 ile 2 Şubat 1940 tarihleri arasında tercüme etmiş ve kendi notlarını, o tarihlerde Ankara'da Kızılay kurumunda çalışmakta olan, Mevlevî muhibbi Şücâeddin Onuk'a 5 Kasım 1938 ile 1 Ocak 1942 tarihlerinde istinsâh ettirmişler.

Ali Temizel'in araştırmasına göre eserin başında ve tercümesi yapılan metnin dışında Şücâeddin Onuk'un eser hakkında yaptığı şu açıklama mevcuttur.

“Merhum Veled Çelebi Efendi, Mesnevî-i Şerifi tercüme etmeye başladıkları zaman tarafımdan da istinsâhını emir buyurmuşlar idi. Fakir de emirlerine imtisalen kendi el yazıları ile olan defterlerden birinci cildin başından altıncı cildin sonuna kadar Hatime-i Velede ile birlikte istinsâh etmiştim. Son defterin boş kalan sahifelerine de Divân-ı Kebir'den muhtarâtının bir kısmını kaydettim. Bu tercüme bilâhare Ma'arif Vekaleti tarafından tab' ettirilmiş ise de tercüme aynen muhafaze edilmeyerek bir çok değişiklikler yapılmış olduğundan Çelebi Efendi'nin yapmış olduğu tercümeyi görmek isteyenlerin istifâdelerini temin ve bu fakir-i pür- taksir için de vesile-i rahmet olur ümidiyle Mevlânâ Müzesi Kütüphanesine bırakıyorum. 20 Cemâziyel-âhir 1378 Bende-i Hazret-i Mevlânâ Şücâeddin Onuk”

Mesnevî tercümesinin ilk cildinin iç kapağında şöyle bir ifade vardır. “Veled İzbudak tarafından tercüme edilmiş, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Doçentlerinden Abdülbâki Gölpınarlı tarafından muhtelif şerhlerle karşılaştırılmış ve bu esere bir açıklama ilave edilmiştir.”

²³⁴ Şafak, “Cumhuriyet Döneminde Yayınlanmış İlk Mesnevî Tercümesi”, s. 102 vd.

A. Gölpinarlı tercümenin gözden ve ikmali konusunda şunları söylemektedir: “Mesnevî hakkında birçok eserler yazıldığı halde beyitlerin derhal bulunabilmesi için kelime fihristleri yayınlandığı halde bu kitabın önden sona kadar Türkçe, mensur ve tam bir tercümesi yoktu. Yıllarca Mesnevî ile uğraşan, fani ömrünü mensub olduğu milletin yücelmesine vakfederek ebedileştiren, Türklüğü ve türkçülüğü kendisine samimi bir insan haline getirmiş bulunan Veled Çelebi İzbudak, bir hayli uğraşarak Mesnevî’yi tercüme etmişti. Vekillik yüksek makamı tarafından bu tercümenin düzeltilmesine memur oldum. Bu memuriyeti, Vekilliğin fakire en büyük iltifatı ve hayatının en feyizli mazhariyeti bilerek işe giriştim. Tercümeyi Türkçe, Farsça şerhlerle ve aslı metinle karşılaştırdım. Bu suretle tercüme, ikinci bir elden geçirmiş oldu. Tercümeye esas ittihaz edilen nüshamız, Mevlâna’nın oğlu Sultan Veled’in azadlı kölesi Abdullah oğlu Osman tarafından 723 rebiyülevvelinin on dördüncü günü yazılmıştır.”²³⁵

2.2.1 Aslı Tercümenin Hususiyetleri (Yazı, Dil, Üslûp, Şekil, Not vs.)

Veled Çelebi’nin kendi el yazısıyla Mesnevî tercümesinin müsveddeleri halen S. Ü. Selçuk Araştırma Merkezi Uzluk Arşivi’nde bulunmaktadır. Burada tanıtımı yapılan eser, bu müsveddeleri ihtiva eden defterlerdir. 1. defterin numarası 171’dir. Normal kahve rengi kapaklı açık sarı renkli sayfalarından meydana gelmektedir. Satır sayısı genellikle 22 ila 24 arasında değişmektedir. Kopya kağıdı kullanılarak yazılmış ve defterden asıl yaprakları alınmıştır. Defterler baştan sona kadar Veled Çelebi’nin kendi el yazısıyla rik’a hatla yazılmıştır. Üzerindeki karalamalardan bunun ilk müsvedde olduğunu tahmin ediyoruz. Defterde sayfa numaraları bulunmaktadır. İlk sayfada kenarda şu not vardır: “Tercümeye başlandı. 12 Ramazan sene 1356, 3 Teşrin-i Sani Rumî 1353, (15 Kasım 1937).

Birinci defterin 1. sayfası “Bismillahirrahmanirrahim. Dinle, bu ney nasıl şikayet ediyor.” diye başlamaktadır. Beyit beyit tercüme edilmiş, fakat beyitlere rakam verilmemiştir. Dipnotlardaki izahlar çok fazla değildir. Metin, pasajlar halinde başlıklar esas alınarak yazılmıştır. Özellikle kelimeler ve ibareler parantez içinde ifade edilmiştir. Tercüme daha sonra okunarak bazı küçük ilaveler ve çıkarmalar yapılmıştır. 1. defter 50 yapaktır. 1. defterde giriş, önsöz ve tercüme hakkında notlar da bulunmaktadır.

²³⁵ Ahmet Güner Sayar, “Mesnevî’nin Türkçe İlk Tam ve Mensur Tercümesine Dair Not”, *Dergâh*, Sayı 155, Kış 2003, s. 16.

2.2.2. Dil ve Uslûbu

Mütercim'in ifadesi anlaşılır olmakla beraber eski kelime ve tabirleri de kullanmaktadır. Metne sadık kalmak için bazen izah edici bir uslûbla beyitleri tercüme etmektedir. Bu izahlı tercüme, şiiriyeti ve edebiliği zayıflatmaktadır.

2.3. TERCÜMENİN REDAKSİYONU ve BU HUSUSTAKİ TARTIŞMALAR

Yukarıda zikrettiğimiz üzere 1942-1946 yılları arasında Maârif Vekaleti tarafından (Bakan Hasan Ali Yücel'in gayret ve teşvikiyle) altı cilt halinde yayınlanmış (ve daha sonra da birkaç kez basılmış) olan bu tercümenin baş tarafında şu açıklama vardır "Veled Çelebi tarafından tercüme edilmiş, İstanbul Edebiyat Fakültesi doçentlerinden Abdülbâki Gölpınarlı tarafından muhtelif şerhlerle karşılaştırılmış ve bu esere bir açıklama ilave etmiştir. Bu tercüme ve tashihi çeşitli tartışmalara ve dedikodulara konu olmuş. Veled Çelebi, Abdülbâki Gölpınarlı'yı kendi tercümesini bozmakla suçlamış. A. Gölpınarlı ise tercümenin tamamen kendisine ait olduğunu iddia etmiştir. (Buradaki bilgiler ve eleştiriler, eserin sonraki baskılarından çıkarılmıştır.)²³⁶

Gölpınarlı 1951 yılında neşrettiği Mevlânâ Celaleddin adlı eserinde bir münasebetle "Mesnevî tercümesi benimdir, benim tarafımdan yapılmıştır. Veled Çelebi İzbudak'a ait bir nokta bile yoktur" diye iddia etmekte mütercimi başarısızlıkla ve Türkçe'yi bilmemekle suçlamakta; durumu Bakan Bey'e bildirip tashîh mümkün görmediği için Mesnevî'yi baştan sona tercüme ettiğini fakat kendisinin feragatta bulunarak tercümenin üzerine onun adının yazıldığını bildirmekte, "Bana teşekkür etmesi lazımken şurada burada benim tercümemi bozdu diye söylendiğini duydum." demekte ve maalesef mütercim hakkında hakaretâmiz ifadeler kullanmaktadır.²³⁷

Gölpınarlı'nın, Veled Çelebi'ye karşı yukarıda geçen Çelebi tercümesinin başarısızlığı ve Türkçe bilmez diye sarf ettiği sözler hakikaten ağır ifadelerdir. Veled Çelebi'nin hayatını ve eserlerini okuyup incelediğimizde kendisinin Fars Dili'ne, Arap Dili'ne ve ana dili olan Türkçe'ye ne kadar vâkıf olduğu besbelli ortadadır. Her üç dilde de yazmış olduğu eserleri mevcuttur. Lisan-i Farsi isimli eseri, örnekleri Mesnevî'den seçilerek hazırlanmış Farsça Gramer kitabıdır. Arapça Gramer ise 1908

²³⁶ Yakup Şafak, Yusuf Öz, "Feridun N. Uzluk'a Gönderilen Mevlevî Mektupları", Tekin Kitabevi, Konya, 2007 s. 150-151. Bk. Sultan Veled, *Divan-ı Sultan Veled Adıyla*, F. Nâfiz Uzluk, (hız. Kılıslı Rıfat, tsh. Ahmed Remzi Koryürek), Bozkurt- Uzluk Basımevleri, İstanbul -Ankara, 1941.

²³⁷ Şafak, "Cumhuriyet Döneminde Yayınlanmış İlk Mesnevî Tercümesi", s. 102 vd.

yılında İstanbul'da basılmıştır. Türk Lügatı isimli 12 ciltlik eserini yazmak için kırk yıl uğraştığını bildirmektedir. Türkçe ile ilgili diğer eserlerini daha önceki yazılarımızda zikretmiştik. Kendisi zaten ömrünü Mevlâna'nın eserleriyle tetkik ile geçirmiştir. Aynı zamanda postnişinlik makamını temsil etmiş, hem ilmi yönden hem de manevi yönden rüştünü ispatlamış bir şahsiyettir.

Gölpınarlı'nın, Veled Çelebi'ye karşı yönelttiği bu suçlamalar konusunda, Refi Cevad Ulunay'ın (ö. 1968) Yeni Sabah gazetesinde çıkan 9.11.1951 tarihli yazısı da tartışma konusunu özetlemektedir.²³⁸ Ulunay burada: “Efendi Türkçe bilir, Farsçada bilir. Onun bunları bildiğini biz de biliriz; çünkü hocamızdır” demektedir ve Gölpınarlı'yı tercüme için Bakanlığa iade etmeyip metne müdahalede bulunduğu için suçlamaktadır.²³⁹

Tartışmaya müdahil olanlardan birde Tahir Olgundur. (ö. 1951) O da kendi görüşünü, Feridun N. Uzluk'a yazdığı mektubunda şöyle belirtmiştir.

“Mevlânâ'nın neslinden gelmiş ve onun makamında postnişinlik etmiş Veled Çelebi gibi bir adam dururken, Mesnevî tercümesi tenkidine karışmak, benim gibi acezeye düşmez. Doğrudan doğruya onun vazifesidir. Husûsiyle kendi eserine taarruz ve kendisine hata isnat edilmiştir.

Geçenki arızamda da söylediğim gibi bendeniz mevzûun yüksekliği ve derinliği nisbetinde üslûbun âlî ve rengin olması, yani bir eserin aslıyla tercümesi beyinde ‘muvafakat’ yahut ‘itilaf’ denilen meziyetin bulunması taraftarıyım. Onun için Türkçe olacak diye uydurma sözlerle Kur’ân ve Magz-i Kur’ân’ın tercüme edilebileceğine ihtimal vermiyorum.

Sonra Kur’ân nasıl tercüme değil de tefsire muhtaç ise Mesnevî de mensur ve manzum tercümeden çok fazla şerh ve izaha muhtaçtır.”²⁴⁰

Tahir Olgun mektubuna devam ederek asıl maksadının Veled Çelebi'nin tahrif edilmiş mensur tercümesini gündeme taşımak hususunda: “Bunu yapmak ise Mevlevîliğin şîâr-ı istiğnâkârına aykırı harekette bulunanları ve dolayısıyla kendimizi teşhir etmek olacağı gibi âdetâ uzun ve müstakil bir eser teşkil eyleyecek, hiçbir gazetenin neşretmeyeceği böyle bir eseri de kitap halinde basmak lazım demektedir.”²⁴¹

²³⁸ Refi Cevad Ulunay, *Refi Cevad Ulunay'ın Mevlânâ, İhtifaller ve Konya Yazıları*, haz. Mustafa Özcan, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya, 2003.

²³⁹ Şafak, “Cumhuriyet döneminde Yayınlanmış İlk Mesnevî Tercümesi”, s. 102 vd.

²⁴⁰ Şafak-Öz, “*Feridun N. Uzluk'a Gönderilen Mevlevî Mektupları*,” s. 152.

²⁴¹ Şafak-Öz, “*Feridun N. Uzluk'a Gönderilen Mevlevî Mektupları*,” s. 153-154.

Abdülbâki Gölpınarlı'ya en çok karşı çıkanların başında Tahir Olgun'u görüyoruz. Bunu da Feridun N. Uzluk'a²⁴² yazdığı mektuplardan anlıyoruz. O, Veled Çelebi'yi de başka bir konuda şu sözlerle eleştirmektedir:

“Veled Çelebi sinnen ve ilmen hepimizden büyük maişet itibarıyla müreffeh, meslek dolayısıyla âzade iken kendisi mebus, Mesnevî tenkidine cevap yazmak da zülf-i yâre dokunur bir şey değilken acaba neden bu gibi kayıtlardan kendilerini müsellemler görüyorlar? Müşârun ileyh hazretleri gibi vaktiyle Makam-ı Pir'i işgal eylemiş, sonra da destarlı sikkelerini Ankara Müzesi'ne hediye göndermiş bir zât-ı mukaddes dururken Mevlevîliğin ruhuna tevcih edilen itirazlara bizim gibi aceze-i dervişânın cevap vermeye kalkışması küstahlık olmaz mı?”²⁴³

Yakın dönem kültür tarihine vukûfuyla tanınan, Ahmet Güner Sayar da, Veled Çelebi ile A. Gölpınarlı'nın arasındaki tartışmada ayrıntıları beyan eden bir makale kaleme almış fakat tercümenin Gölpınarlı'ya ait olduğu yönünde tahmin yürütmüştür. Sayar'ın tespiti şöyledir:

“Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan Mesnevî'nin Türkçe tercümesinin kimin tarafından yapıldığı hususunda yazılı bilgi olmasına rağmen, Gölpınarlı'nın şifahi ve yazılı iddialarıyla bu tercüme meselesi karmaşık bir hal almıştır. Gölpınarlı'nın bu iddiaları kadar, Hasan Ali Yücel'in Mesnevî'yi tercüme etmesi için Gölpınarlı'nın görevlendirilmesi, buna mukabil Veled Çelebi eserin mütercimi olarak göstermesi kafaları karıştırmıştır. Benzer şekilde, bu defa Veled Çelebi, Gölpınarlı'nın kendi tercümesini tahrif ettiğini söylemesi bu konu üzerindeki esrar bulutlarını daha da yoğunlaştırmıştır. Görülen oydu ki, Mesnevî'nin Türkçe'ye tercüme meselesi biri diğeri ile çelişen ötekinin de bir başkasını doğruluyan iddiaları ile karmaşık bir yumağa dönüşüyordu. Mevcut düğümlerin çözümü için ilk esaslı tespit tercümenin kim tarafından yapıldığının ortaya konması ile gerçekleşti. Bir bütün olarak, Mesnevî'nin ilk Türkçe mensur tercümesi, Abdülbâki Gölpınarlı tarafından yapılmıştır. Ancak bu tercümenin Veled Çelebi'ye ait olup olmadığını ya da Gölpınarlı tarafından yapılan bu tercümenin ne kadar kusurlu olduğunun veyahut İzbudak tercümesinin hangi noktalarda Gölpınarlı tarafından tahrif edildiğinin araştırılmasını uzmanlara bırakmak gerekiyor.”²⁴⁴

²⁴² Feridun Nâfiz Uzluk, “*M. Bahaeddin Veled Çelebi İzbudak*”, Bütün Yönleriyle Erzurum, Ankara, 1968, s. 199-201.

²⁴³ Şafak-Öz, “*Feridun N. Uzluk'a Gönderilen Mevlevî Mektupları*,” s. 157.

²⁴⁴ Şafak, “*Cumhuriyet Döneminde Yayınlanmış İlk Mesnevî Tercümesi*”, s. 102 vd.

Gölpınarlı adı geçen eserinin 1952 yılındaki ikinci baskısındaki bu nahoş bahsi çıkarmış; 1953'te neşrettiği Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik, (s. 146) adlı çalışmasında tercümeyle sahiplenmeye devam etmiş; nihayet 1973 yılında neşrettiği Mesnevî ve Şerhi adlı kıymetli çalışmasında “Rahmetli Veled İzbudak tarafından Türkçeye çevrilen, tarafımdan gözden geçirilen önsözü ve açılımı yazılan Mesnevî” diyerek tercümenin Veled Çelebiye ait olduğunu itiraf etmiştir.²⁴⁵

2.4. BASILAN TERCÜMENİN HUSUSİYETLERİ

Yayınlanan tercümede, eseri gözden geçiren Abdülbâki Gölpınarlı'nın Mevlânâ ve Mesnevî hakkında geniş bir giriş yazısı vardır. Gölpınarlı her cildin sonuna metni açıklayıcı notlar ifade etmiştir. Beyitler Nicholson neşrine göre rakamlandırılmıştır.²⁴⁶ Orada bulunmayan beyitler özel bir işaretle ayırt edilmiş, eser baskı ve kompozisyonla okuyucuya sunulmuştur.

Yakup Şafak Bey, adı geçen makalesinde²⁴⁷ şu değerlendirmeyi yapmaktadır: “Veled Çelebi ve Abdülbâki Gölpınarlı, tercümeyle esas olan h. 723 (1323) tarihli nüsha hakkında bilgi vermekle beraber bazı önemli hususlara değinmemişlerdir. Bu nüshanın müstensihisi Sultan Veled'in azadlı kölesi Osman b. Abdullah, gerek aileyle mensup biri olması, gerekse istinsâh ettiği başka eserler bulunması açısından önem arz etmektedir. Bu metnin Nicholson metnine ve h. 677 (1278) tarihli Mevlânâ Müzesindeki nüshaya göre durumu nedir? Metnin kenarında bulunan beyitler tercümeyle dahil edilmiş midir? Bu gibi hususlar aydınlatılmamıştır.

Veled Çelebi, Osmanlı döneminde yetişmiş, ifadesi eski tarza daha yakın birisidir.. Bakanlığın redaksiyon görevini de tercümenin biraz daha sadeleştirilmesi amacıyla Gölpınarlı'ya verilmiş olabileceğini düşünmekteyim. (...)

Kitabın, Mesnevî üzerine araştırma yapanlar için kolaylık sağlayabilecek bir mizanpaja sahip olduğunu, keza birinci cildin başında ve her cildin sonunda kıymetli notlar bulunduğunu hatırlatmak isterim.

Sonuç olarak İzbudak'ın Gölpınarlı'nın da katkılarıyla çevirisi, arzedilen aksaklıklara rağmen, istifade edilebilir, iyi bir çalışmadır. Bugün için dili epeyce eskimiş olmasına rağmen uzun zaman, Mesnevî'nin geniş kesimlere ulaşmasına vesile olmuş.

²⁴⁵ Şafak, “Cumhuriyet Döneminde Yayınlanmış İlk Mesnevî Tercümesi”, s. 102 vd.

²⁴⁶ İzbudak, *Mesnevî*, s. 5,

²⁴⁷ Şafak, “Cumhuriyet Döneminde Yayınlanmış İlk Mesnevî Tercümesi”, s. 108.

Bu alanda önemli bir boşluğu doldurmuş; Mevlânâ düşüncesinin yayılmasına hizmet etmiştir.²⁴⁸

2.5. NEŞREDİLEN TERCÜMENİN YANKILARI

Abdulbâki Gölpınarlı tercüme hakkında:

“Meydana gelen tercümenin hatasız olduğunu iddia etmek, insanlığa münafi bir iddiadır. Ancak mümkün olduğu kadar hatadan kaçındığımızı söyleyebiliriz.” Demektedir.

Bu Mesnevî tercümesinin yankıları da büyük olmuştur. Eseri okuyup inceleyenler olumlu veya olumsuz düşüncelerini bildirmişlerdir. Biz burada, bu kıymetli eser yayımlandıktan sonra kim ne değerlendirmede bulunmuş onlara değineceğiz.

Feyzullah Sacid Ülkü (öl.1970) kendisi de Mesnevî'nin birinci cildinin tercümesini yapmıştır. Veled İzbudak tercümesini gördükten sonra kendi bastıracağı birinci cilt mesnevî ile Veled İzbudak'ın birinci cilt Mesnevî'sini karşılaştırma yaparak “İzbudak'ın 1. cildinde 4003 beyit bizim kitabımızda 4118 beyit Türkçe'ye çevrilmiştir. Tercümemize kaynak olan metin Mısır da Nahifi tercümesiyle birlikte basılan metindir.” demektedir.²⁴⁹

Necmettin Halil Onan (öl. 1968) Mesnevî tercümesi hakkında şöyle görüş bildirmiştir:

Mesnevî'nin, her bakımdan taşıdığı kıymet dolayısı ile, bugünkü ifade tarzımızla da dilimize çevrilmesi elbette çok arzu edilir bir şeydi. İşte Veled Çelebi'nin tercüme hususundaki emeği ve değerli arkadaşımız Abdulbâki Gölpınarlı'nın bu tercüme muhtelif şerhlerle karşılaştırarak bir daha gözden geçirmek suretiyle bu emeğe katılan himmeti sayesinde arzumuzun yer bulmuş olduğunu görüyoruz. Bu, bilgimiz ve edebiyatımız namına beğenilecek sevinilecek ve övünülecek bir olaydır. Çıkan eser, altı ciltlik Mesnevî'nin 1. cildinin tercümesidir. Abdulbâki Gölpınarlı tarafından bu cildin başına eserin yazılış saikini ve tarzını anlatan, mahiyet ve değeri ile bundan evvelki tercüme şerhleri hakkında etraflı bilgi veren on beş sayfalık istifadeli bir «önsöz»; sonuna da eserdeki türlü mana hususiyetlerinin anlaşılmasına hizmet eden elli bir sayfalık bir «açıklama» ilave edilmiştir. Bunlar, Gölpınarlı'nın himmetini iki kat değerlendirmektedir. Bu kadar itinalı bir emek karşısında bana düşen vazife,

²⁴⁸ Şafak, “Cumhuriyet Döneminde Yayımlanmış İlk Mesnevî Tercümesi”, s. 108.

²⁴⁹ Şafak, “Cumhuriyet Döneminde Yayımlanmış İlk Mesnevî Tercümesi”, s. 102-108.

ancak Veled Çelebi ile Abdalbâki Gölpinarlı'ya tebrik ve teşekkürlerimizi sunmaktır.²⁵⁰

Kemal Edip Ünsal (öl. 1977) Mesnevî tercümesi hakkında:

“Vekaletçe bastırılan ciltte böylece 115 beyit eksik olduktan başka, yer yer tercüme uygunsuzlukları da görüldü.” demektedir, imzanın altına koyduğu notta “uygunsuz” sıfatına bir de “yanlış” kelimesi eklemektedir.²⁵¹

Feyzullah Sacid Ülkü bir hayli tercüme bozuklukları bulmuş ve İzbudak tercümesine yaptığı eleştiriler daha sonraki eleştirileri de tetikleyecek şu açıklamaları da yapmıştır:

“Abdalbâki Gölpinarlı tarafından incelendiği anlaşılan Veled İzbudak tercümesi nesir halinde olduğu için o tercümede de aslındaki vezin ve ahenk tadı ile coşkunluğu yoktur”

Feyzullah Sacid Ülkü eleştirilerin devamında:

“Tercümede işaretli beyitler Veled İzbudak tercümesinde olmayan, Farsça metne göre İzbudak ve Gölpinarlı'nın yanlış ve uygunsuz tercüme ettikleri beyitlerdir.”

Buna bazı söylentiler de ekleniyor. Muhittin Celal Duru “Gölpinarlı, İzbudak'ın tercümede muvaffak olmadığını yazıyor bazı rivayetler bu tercümeyle Hüseyin Daniş Bey'in (öl. 1943) karıştığını bildiriyor.” demektedir.

Daha önce değindiğimiz gibi tercümeyle olumsuz görüş bildirenlerden biri de Tahir Olgundur. (öl. 1951)

Mesnevîhan Mehmet Tahir Olgun, Feridun Nâfiz Uzluk'a (öl. 1974) yazdığı bir mektubunda bu tercümeden duyduğu huzursuzluğu dile getirmiştir. Tahir-ül Mevlevî şöyle buyurmaktadır:

“Eski talebelerimden şimdi yüzbaşı olan biri, geçenlerde fakirhaneye gelmişti. Söz arasında, “Hocam derslerimizde bize Mevlânâ'yı ve onun Mesnevî'sini o kadar sevdirmiştiniz ki gıyaben aşığı olmuştuk. O sevgi dolayısıyla Mesnevî tercümesini aldım okudum; fakat inkisar-ı hayale uğradım” diye hayıflandı. ”Oğlum kabahat Mesnevî'de değil, onu bu hale getirende” dedim.

Aynı yıllarda 1945'te Feyzullah Sacid Ülkü'nün yaptığı tercümeyle inceleyen Tahir Olgun bu sefer şunları söylemiştir.

²⁵⁰ Necmettin Halil Onan, “Mesnevî Tercümesi”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, I. cilt, Sayı 2, Kış 1943, s. 106-108.

²⁵¹ Şafak, “Cumhuriyet Döneminde Yayınlanmış İlk Mesnevî Tercümesi”, s. 102-108.

“Mevlânâ'nın neslinden gelmiş ve onun makamında postnişinlik etmiş Veled Çelebi gibi bir adam dururken Mesnevî tenkidine karışmak, benim gibi bir acezeye düşmez. Doğrudan doğruya onun vazifesidir. Hususıyla kendi eserine taarruz ve kendisine hata isnad edilmiştir.²⁵²

Bu tercüme yayınlandığında anlaşıldığına göre hem geniş bir ilgi görmüş hem de tereddütlere ve eleştirilere neden olmuştur. Çünkü o zamanlar, bu tür çok yönlü edebi muhtevalı ve veciz eserlerin sadece tercümesiyle yetinmek, alışılmış bir şey değildi. Eleştirilerin yoğunlaştığı nokta, tercümenin maksadı ifadede yetersiz kalmasıdır.²⁵³

Refi Cevat Ulunay da (öl. 1968) benzer bir yaklaşım göstermiş ve “Veled Çelebi'nin tercümesi, şive bakımından beni tatmin etmemiştir.” diyerek görüşünü bildirmiştir.

Biraz önce zikri geçen Muhittin Celal Duru'nun bu tercüme hakkında görüşleri şöyledir: “Milli Eğitim Bakanlığı'nın tercümesinde de bu bizaa ölçüsü mevcuttur. Mesnevî'nin anlaşılmayan, daha doğrusu mütercimın anlayamadığı kısımlarını olduğu gibi sadakatle dilimize çevirmek varken, şârih ve mütercimlerin kendi kanaatlerine ve inançlarına göre, uzak yakın, tevillere sapmaları hareketından Bakanlık tercümeleri de kendini kurtaramamışlardır.

Diğer görüş bildirenlerden Şahap Sıtkı (öl. 1993) “Çeşitli sebeplerden dolayı hasta bir çeviriydi.”

Osman Yüksel Serdengeçdi (öl. 1983) “Bu tercüme müfrit Türkçecilik zamanında yaptırıldığı için tatsızdır. Okunması o kadar zordur ki” demektedir.²⁵⁴

Metin Akar, mezkur eserinde (s. 114-115) Mesnevî Tercümesi hakkında şöyle diyor: “Tercüme, Abdülbâki Gölpınarlı'nın muhtelif şerhlerle karşılaştırıp açıklamalar ilâvesiyle çıkmıştır. Feridun Nâfiz Uzluğ, bu eser hazırlanırken Veled Çelebi'nin en eski ve en doğru kaynakları esas aldığını söyler. Türkiye'de çok okunan temel kültür kitaplarından biridir. Bugüne kadar altı defa basılmıştır. Nurettin Artam, Mesnevî tercümesi için, “büyük eserlerinden biri” nitelemesini yapar.²⁵⁵

Yakup Şafak'ın bu konudaki görüşlerini aktarmak istiyorum:

“Tercüme metninin iki değerli âlimin elinden çıkmış olması bizler için kazançtır. Çeviride genellikle metne bağlı kalınmış bolca müterâdif kelime kullanılmış: bunlar nadiren parantez içine alınmıştır. Tercümede, ifadeyi zorlayacak derecede metne sıkı

²⁵² Ahmet Güner Sayar, “Mesnevî'nin Türkçe ilk tam ve mensur tercümesine dair bir not”, *Dergâh Dergisi*, Sayı 155, Kış 2003, s. 16.

²⁵³ Şafak, “*Cumhuriyet Döneminde Yayınlanmış İlk Mesnevî Tercümesi*”, s. 102 vd.

²⁵⁴ Şafak, “*Cumhuriyet Döneminde Yayınlanmış İlk Mesnevî Tercümesi*”, s. 102-108.

²⁵⁵ Nureeddin Artam, “Veled Çelebi”, *Türk Dili*, C.II, S.2, s. 714.

sıkıya bağılı kalınmadığı ve gerektiğinde ikinci bir kelime ve ibare kullanıldığı için akıcılık sağlanabilmiştir.

Şahsen ben Mesnevî'nin ruhunu yansıtmada, merhum İzbudak'ın başarısız olmadığını düşünüyorum. Dolayısıyla çevirinin bu denli yayılmasında ve okunmasında bu iki faktörün önemli rol oynadığı kanaatindeyim. Ayrıca kitabın Mesnevî üzerine araştırma yapanlar için kolaylık sağlayacak bir mizanpaja sahip olduğunu, keza birinci cildin başında ve her cildin sonunda kıymetli notlar bulunduğunu da hatırlatmak isterim.

Sonuç olarak İzbudak'ın çevirisi arz edilen aksaklıklara rağmen, istifade edilebilir iyi bir çalışmadır. Bugün için dili epeyce eskimiş olmasına karşın uzun zaman, Mesnevî'nin geniş kesimlere ulaşmasına vesile olmuş ve o alanda önemli bir boşluğu doldurmuş; Mevlâna düşüncesinin yayılmasına hizmet etmiştir.”²⁵⁶

2.6. MESNEVÎ'NİN GİRİŞ KISMI VE İLK HİKÂYESİNİN DEĞERLENDİRMESİ

2.6.1. V. Çelebi'nin Asıl Tercümesi ile A. Gölpınarlı'nın Gözden Geçirdiği Matbû Tercümenin Karşılaştırılması

Burada hem Veled Çelebi'nin yaptığı çalışmanın orijinalini görebilmek hem de arz edilen tartışmalara ışık tutmak amacıyla Veled Çelebi'nin kendi yazısıyla (eski harflerle) yazılmış olan nüsha ile matbu tercüme karşılıklı olarak sunulacak, Mesnevî'nin 1. defterinin giriş kısmı ile ilk hikayesi (1-246. beyitler) arz edilecektir. Veled Çelebi'nin Selçuk Üniversitesi Küt. Uzluk Arşivi, no 162 de bulunan defteri esas alınmıştır. Bu defterde her hangi bir mukaddime yoktur, eser birinci beytin tercümesiyle başlamaktadır. Mütercim tarafından parantez içinde verilen ibareler aynen korunmuş, zarureten yapılması gereken ilaveler ise köşeli parantez içinde tarafımızdan sunulmuştur. Veled Çelebi'nin dipnotlarda verdiği bilgiler aynen muhafaza edilmiştir. Beyitlerin numaralandırılmasında Nicholson neşri esas tutulmuştur. Bölümün sonunda değerlendirme yapılacaktır.

²⁵⁶ Şafak, “Cumhuriyet Döneminde Yayınlanmış İlk Mesnevî Tercümesi”, s. 108.

Veled Çelebi'nin Asıl Tercümesi**A. Gölpinarlı'nın Gözden Geçirdiği
Matbu Tercüme**

1. Dinle bu ney nasıl şikayet ediyor; ayrılıklardan hikaye eyliyor.	بشنو این نی چون شکایت می کند از جداییها حکایت می کند 1. Dinle bu ney nasıl şikayet ediyor, ayrılıkları nasıl anlatıyor.
2. Şöyle ki: Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadımdan kadın erkek inlediler.	کز نیستان تا مرا بیریده اند در نفیرم مرد و زن نالیده اند 2. Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadımdan erkek kadın herkes ağlayıp inledi.
3. Ayrılıktan parça parça olmuş sine isterim ki iştiyak derdinin şerhini ona söyleyeyim.	سینه خواهم شرحه شرحه از فراق تا بگویم شرح درد اشتیاق 3. Ayrılıktan parça parça olmuş kalp isterim ki, iştiyak derdini açayım.
4. Asıl vatanından uzak düşen her hangi kimse vatanda bulunduğu zamanları yine arar.	هر کسی کو دور ماند از اصل خویش باز جوید روزگار وصل خویش 4. Aslından uzak düşen kişi, yine vuslat zamanını arar.
5. Ben her türlü cemiyette naleler eyledim. Fena hallilerle de hoş hallilerle de birleştim.	من به هر جمعیتی نالان شدم جفت بدحالان و خوش حالان شدم 5. Ben her cemiyette ağladım, fena hallilerle de eş oldum, iyi hallilerle de.
6. Herkes kendi zannınca benim dostum geçinir. Ama benim içimdeki esrarımı araştırmaz.	هرکسی از ظن خود شد یار من از درون من نجست اسرار من 6. Herkes kendi zannınca benim dostum oldu ama kimse içimdeki sırları araştırmadı.
	سر من از ناله من دور نیست

7. Benim esrarım feryadımdan uzak değildir. (O feryadın içindedir.) (Ancak her) gözde, kulakta o nur yoktur.	لیک چشم و گوش را آن نور نیست 7. Benim esrarım feryadımdan uzak değildir, ancak (her) gözde, kulakta o nur yok.
8. Ten candan can tenden gizli kapalı değildir. Lakin canı görmek için kimseye izin yoktur.	تن ز جان و جان ز تن مستور نیست لیک کس را دید جان دستور نیست 8. Ten candan, can da tenden gizli kapalı değildir, lakin canı görmek için kimseye izin yok.
9. Bu (ney)in sesi ateştir, hava değildir. Kimde bu ateş yoksa yok olsun.	آتشت این بانگ نای و نیست باد هر که این آتش ندارد نیست باد 9. Bu neyin sesi ateştir, hava değil; kimde bu ateş yoksa yok olsun!
10. (Ney)in içine düşen aşk ateşidir. (Mey)in ²⁵⁷ içine düşen aşkın coşmasıdır.	آتش عشقت کاندن نی فتاد جوشش عشقت کاندن می فتاد 10. Aşk ateşidir ki neyin içine düşmüştür, aşk coşkunluğudur ki şarabın içine düşmüştür.
11. Ney, dosttan ayrılanların arkadaşıdır. Onun perdeleri, bizim perdelerimizi ²⁵⁸ yırttı.	نی حریف هرکه از یاری برید پرده‌های ما درید 11. Ney, dosttan ayrılan kişinin arkadaşı, haldaşdır. Onun perdeleri perdelerimizi yırttı.
12. Ney gibi hem zehir hem tiryak ²⁵⁹ kim gördü. Ney gibi hem hemdem hem müştak kim gördü? ²⁶⁰	همچو نی ز هری و تریاقی کی دید همچو نی دمساز و مشتاقی کی دید 12. Ney gibi hem bir zehir, hem bir tiryak, ney gibi hem bir hemdem, hem bir müştak kim gördü?

²⁵⁷ Mey: Şarap

²⁵⁸ Sabır: Temkin, sükûnet, ketm-i aşk ve muhabbet gibi perdeler.

²⁵⁹ Tiryak: Eski zamanda yapılan bir ilaçtır ki güya bütün zehirleri def eder. Her derde şifa olurdu. İşte (ney) de ehil olmayana zehir, ehline şifadır.

²⁶⁰ Dem: Nefestir. Hemdem = ağız ağıza vermiş nefes nefese konuşan çok yakın dostlar. Ney hemdemdir. Neyzenin ağız ile nefes nefese konuşur. Müştaktır, yani ayrı düşmüştür. Çünkü kamışlıktan kesilmiştir. Vatanından cüda düşmüştür. Yahut ney başka cihetten dem vurur. Neyzen ise kâmil olmadığından araları uzaktır.

<p>13. Ney, kanlı yolun vakalarını söyler; Mecnun aşkının kıssalarını söyler²⁶¹.</p>	<p>نی حدیث راه پر خون می‌کند قصه‌های عشق مجنون می‌کند</p> <p>13. Ney, kanla dolu olan yoldan bahsetmekte, Mecnun aşkının kıssalarını söylemektedir.</p>
<p>14. Bu aklın mahremi akılsızlardan başkası değildir²⁶². Dilin müşterisi kulaktan başkası değildir²⁶³.</p>	<p>محرم این هوش جز بیهوش نیست مر زبان را مشتری جز گوش نیست</p> <p>14. Bu aklın mahremi akılsızdan başkası değildir, dil de kulaktan başka müşterisi yoktur.</p>
<p>15. Gam zamanımızda günlerimiz vakitsiz geçti. Günler dahi iniltileyle yoldaş oldu²⁶⁴</p>	<p>در غم ما روزها بی‌گناه شد روزها با سوزها همراه شد</p> <p>15. Bizim gamımızdan günler, vakitsiz bir hale geldi; günler yanırlarla yoldaş oldu.</p>
<p>16. Günler geçtiyse bırak geçsin, perva değildir. Ey paklıkta nazîri olmayan hemen sen kal.</p>	<p>روزها گر رفت گو رو پاک نیست تو بمان ای آنکه چون تو پاک نیست</p> <p>16. Günler geçtiyse, geçip gitsin; korkumuz yok. Ey temizlikte naziri olmayan, hemen sen kal!</p>
<p>17. Balıktan başka her şey suya kanar. Rızkı olmayana da günler uzar²⁶⁵.</p>	<p>هر که جز ماهی ز آبش سیر شد هر که بی روزیست روزش دیر شد</p> <p>17. Balıktan başka her şey suya kandı, rızkı olmayana da günler uzadı.</p>
<p>18. Ham pişkinin halinden anlamaz²⁶⁶</p>	<p>در نیابد حال پخته هیچ خام پس سخن کوتاه باید والسلام</p> <p>18. Ham pişkinin halinden anlamaz,</p>

²⁶¹ Kanlı yol aşk yoludur ki bu yolda nice aşıklar kurban olmuştur. Bu beyitte Mecnun âşıklar zümresinin timsalidir.

²⁶² Akılsızlardan maksat âşıklardır ki akıl ve tedbirleri, idare ve temkinleri kalmamıştır.

²⁶³ Kulak zahirde dile benzemez. Fakat dilin yegane müşterisi ve talibidir. Dilin sırrından kulak anlar. Bu yolda suri benzetmek lazım değildir. Manevi münasebet gerektirir.

²⁶⁴ Yani günlerimizi aşk ve neşe ile yaşayamadık.

²⁶⁵ Maarif hakayık ummanına dalanlar o umman ne kadar geniş olsa kanmaz. Bilakis bu rızıkta mahrum olanların da saatleri yıllar gibi bir türlü geçmez ve neşesiz zevksiz kıvrandır durur. Nasıl ki açlıkta dakikalar geçmez.

öyleyse söz kısa kesilmedir vesselam.	öyleyse söz kısa kesilmelidir vesselam
19.	بند بگسل باش آزاد ای پسر چند باشی بند سیم و بند زر 19. Ey oğul! Bağı çöz azat ol. Ne zamana kadar gümüş, altın esiri olacaksın?
20.	گر بریزی بحر را در کوزه‌ای چند گنجد قسمت یک روزه‌ای 20. Denizi bir testiye dökersen ne alır? Bir günün kısmetini...
21.	کوزه چشم حریصان پر نشد تا صدف قانع نشد پر در نشد 21. Harislerin göz testisi dolmadı. Sedef, kanaatkâr olduğundan inciyle doldu.
22.	هر که را جامه ز عشقی چاک شد او ز حرص و عیب کلی پاک شد 22. Bir aşk yüzünden elbisesi yırtılan, hırstan, ayıptan adamakıllı temizlendi.
23. Ey bizim sevdası güzel aşkımız, sevinçli ol, ey bizim bütün hastalıklarımızın hekimi.	شاد باش ای عشق خوش سودای ما ای طبیب جمله علت‌های ما 23. Ey bizim sevdası güzel aşkımız; şad ol; ey bütün hastalıklarımızın hekimi;
24. Ey bizim kibir ve azametimizin ilacı, ey bizim Eflâatun'umuz ve Câlinus'umuz olan sen!	ای دوائ نخوت و ناموس ما ای تو افلاطون و جالینوس ما 24. Ey bizim kibir ve azametimizin ilacı, ey bütün Eflatun'umuz! Ey bizim Câlinus'umuz!

²⁶⁶ (Ham): Bir kâmil elinden irfan terbiyesi görmeyen.

<p>25. Toprak beden, aşktan dolayı göklere gitti. Dağ oynamaya kalkıştı. Çevik oldu.</p>	<p>جسم خاک از عشق بر افلاک شد کوه در رقص آمد و چالاک شد</p> <p>25. Toprak, beden aşktan göklere çıktı. Dağ oynamaya başladı. Çevikleşti.</p>
<p>26. Ey âşık aşk Tûr'un²⁶⁷ canı oldu. Tûr sarhoş ve Musa düşüp bayıldı.</p>	<p>عشق جان طور آمد عاشقا طور مست و خر موسی صاعقا</p> <p>26. Ey âşık! Aşk, Tûr'un canı oldu. Tur sarhoş, Musa da düşüp bayılmış!</p>
<p>27. Kendi solukdaşım (en yakın arkadaşım) ile çift olsaydım, ney gibi ben de söylenecek şeyleri söylerdim.</p>	<p>با لب دمساز خود گر جفتمی همچو نی من گفتنیها گفتمی</p> <p>27. Zamanımı beraber geçirdiğim arkadaşımın dudağına eş olsaydım (sırlarıma tahammül edecek bir hem dem bulsaydım) ney gibi ben de söylenecek şeyleri söylerdim.</p>
<p>28. Her kimse kim dildeşinden ayrı düşerse yüz türlü nağme bilse bile dilsizdir²⁶⁸.</p>	<p>هر که او از هم زبانی شد جدا بی زبان شد گرچه دارد صد نوا</p> <p>28. Dildeşinden ayrı düşen, yüz türlü nağmesi olsa bile dilsizdir.</p>
<p>29. Gül solup da mevsimi geçince ondan sonra bülbülün başından geçenleri işitemezsin.</p>	<p>چونک گل رفت و گلستان درگذشت نشنوی زان پس ز بلبل سر گذشت</p> <p>29. Gül solup mevsim geçince artık bülbülden maceralar işitemezsin.</p>

²⁶⁷ (Tur): Hazreti Musa'nın münacaata çıktığı dağdır ki orada Tanrı ile konuştu. Tanrı'nın tecellisinden Tur parçalandı. Musa düştü bayıldı. (Tur) Türkçe dağ demektir.

²⁶⁸ Dildeş: İki bir lisani konuşan hemşehriler.

<p>30. Her şey maşuktur. Âşık bir perdedir. Yaşayan maşuktur, Âşık ölüdür.</p>	<p>جمله معشوقست و عاشق پرده‌ای زنده معشوقست و عاشق مرده‌ای</p> <p>30. Her şey maşuktur, aşık bir perdedir. Yaşayan maşuktur, aşık bir ölüdür.</p>
<p>31. Herhangi kimsenin aşktan pervası yoksa o, kanatsız kuş gibidir. Vah ona!</p>	<p>چون نباشد عشق را پروای او او چو مرغی ماند بی پر وای او</p> <p>31. Kimin aşka meyli yoksa o kanatsız bir kuş gibidir vah ona!</p>
<p>32. Sevgilimin nuru önümde, ardımda olmadıkça evvel ve ahir benim nasıl aklım başımda olur.</p> <p>33. Aşk, bu sözün harice fırlayıp yayılmasını ister. Ayine gammaz olmaz da ne olur?²⁶⁹</p>	<p>من چگونه هوش دارم پیش و پس چون نباشد نور یارم پیش و پس</p> <p>32. Sevgilimin nuru önde, artta olmadıkça ben nasıl önü, sonu idrak edebilirim?</p> <p>عشق خواهد کین سخن بیرون بود آینه غماز نبود چون بود</p> <p>33. Aşk bu sözün dışarı çıkıp yazılmasını ister; ayna gammaz olmaz da ne olur?</p>
<p>34. Aynan bilir misin? Neden gammaz değildir. Ondan dolayı ki pas, yüzünden silinmemiştir.</p>	<p>آینه ت دانی چرا غماز نیست زانک زنگار از رخس ممتاز نیست</p> <p>34. Aynan bilir misin neden gammaz değil? Yüzünden tozu pası silinmemiş de ondan</p>
<p>HİKÂYE Padişahın bir halayığa aşık olması,</p>	<p>حکایت عاشق شدن پادشاه بر کنیزکی و خریدن پادشاه او را و رنجور شدن کنیزک و تدبیر شاه در معالجه او</p> <p>HİKÂYE Padişahın bir halayığa aşık</p>

²⁶⁹ Gammaz: Koğucu, bir yerden bir yere söz götüren. Gizli sırrı başkasına söyleyen meydana çıkaran.

padişahın onu alması, halayığın hastalanması, onu iyi etmek hususunda padişahın tedbiri.	olup satın alması, halayığın hastalanması, onu iyi etmek için tedbiri
35. Ey dostlar! Bu hikayeyi dinleyiniz. Kim hakikatte o bizim bugünkü halimizdir.	بشنوید ای دوستان این داستان خود حقیقت نقد حال ماست آن 35. Ey dostlar! Bu hikayeyi dinleyiniz. Hakikatte o bizim bu günkü halimizdir.
36. Bundan evvel bir padişah var idi. O hem dünya hem din saltanatına malikti.	بود شاهی در زمانی پیش ازین ملک دنیا داشت و هم ملک دین 36. Bundan evvelki zamanda bir padişah vardı. O hem dünya, hem din saltanatına malikti.
37. Nasılsa padişah bir gün hususi adamlarıyla av için hayvana binmişti.	اتفاقا شاه روزی شد سوار با خواص خویش از بهر شکار 37. Padişah, bir gün hususi adamlarıyla av için hayvana binmiş giderken.
38. Padişah caddede bir halayık gördü. Padişah o halayığın kölesi oldu.	یک کنیزک دید شه بر شاهراه شد غلام آن کنیزک پادشاه 38. Ana caddede bir halayık gördü, o halayığın kölesi oldu.
39. Can kuşu kafeste çırpınmaya başladı. Mal verdi, o halayığı satın aldı.	مرغ جاننش در قفس چون می طپید داد مال و آن کنیزک را خرید 39. Can kuşu kafeste çırpınmağa başladı. Mal verdi, o halayığı satın aldı
40. Onu alıp da arzusuna nail oldu. Fakat kazara o halayık hastalandı.	چون خرید او را و برخوردار شد آن کنیزک از قضا بیمار شد 40. Onu alıp arzusuna nail oldu. Fakat kazara o halayık hastalandı.
	آن یکی خر داشت و پالانش نبود

<p>41. Birisinin eşeği varmış. Fakat palanı yokmuş. Palanı ele geçirmiş. Bu sefer eşeği kurt kapmış.</p>	<p>یافت پالان گرگ خر را در ربود</p> <p>41. Birisinin eşeği varmış, fakat palanı yokmuş. Palanı ele geçirmiş, bu sefer eşeği kurt kapmış.</p>
<p>42. Birisinin ibriği²⁷⁰ varmış. Fakat suyu elde edememiş. Suyu bulmuş ama ibrik kırılmış.</p>	<p>کوزه بودش آب می‌نامد بدست آب را چون یافت خود کوزه شکست</p> <p>42. Birisinin ibriği varmış, fakat suyu elde edememiş. Suyu bulunca da ibrik kırılmış.</p>
<p>43. Padişah sağdan soldan hekimleri topladı. Dedi ki: her ikimizin hayatımız da sizin elinizdedir.</p>	<p>شه طبیبان جمع کرد از چپ و راست گفت جان هر دو در دست شماست</p> <p>43. Padişah sağdan soldan hekimleri topladı. Dedi ki: ikimizin hayatı da sizin elinizdedir.</p>
<p>44. Benim canım kolaydır. Asıl canımın canı odur. Ben dertli hastayım, dermanım odur.</p>	<p>جان من سهلست و جان جانم اوست دردمند و خسته‌ام درمانم اوست</p> <p>44. Benim hayatım bir şey değil, asıl canımın canı odur. Ben dertliyim, hastayım dermanım o.</p>
<p>45. Her kim benim canıma derman ederse benim inci ve mercanımı (atiyye ve ihsanımı) o aldı.</p>	<p>هر که درمان کرد مر جان مرا برد گنج و در و مرجان مرا</p> <p>45. Kim benim canıma derman ederse benim hazinemî, incimi ve mercanımı (atiyye ve ihsanımı) o aldı (demektir)</p>
<p>46. Hepsi birden dediler ki: “Can feda</p>	<p>جمله گفتندش که جانبازی کنیم فهم گرد آریم و انبازی کنیم</p> <p>46. Hepsi birden dediler ki: “Canımızı</p>

²⁷⁰ İbrik: Ucu emzikli toprak destidir.

edelim, fikirlerimizi toplayıp tedavide iştirak eyleyelim.	feda edelim. Beraberce düşünüp beraberce tedavi edelim.
47. Bizim her birerlerimiz cihan Mesiha'sıdır ²⁷¹ . Her hastalığın ilacı bizim elimizdedir.	هر یکی از ما مسیح عالمیست هر الم را در کف ما مرهمیست 47. Bizim her birimiz bir âlem Mesihi'dir, elimizde her hastalığa bir ilâç vardır".
48. Kibirlerinden Allah isterse (inşallah) demediler. İmdi Allah onlara insanların acizliğini gösterdi.	گر خدا خواهد نگفتند از بطر پس خدا بنمودشان عجز بشر 48. Kibirlerinden Allah isterse (inşallah) demediler. Allah da onlara insanların âcizliğini gösterdi.
49. İnşallah sözünü terk etmekten maksadım, insanların yürek katılığı ve mağrurluğudur. Yoksa yalnız o (inşallah) demek değildir; o ârızî bir haldir.	ترک استثنا مرادم قسوتیست نه همین گفتن که عارض حالتیست 49. İnşallah sözünü terk ettiklerini söylemeden maksadım, insanların yürek katılığını ve mağrurluğunu söylemektir. Yoksa ârızî bir halet olan inşallah'ı söylemeyi unuttuklarını anlatmak değildir.
50. Hey! Nice (inşallah)ı diliyle söylemeyen vardır ki onun canı (inşallah) ile eş olmuştur.	ای بسا ناورده استثنا بگفت جان او با جان استثناست جفت 50. Hey gidi hey nice inşallahı diliyle söylemeyen vardır ki canı o inşallah ile eş olmuştur.
51. İlaç ve tedavi nevinden her ne	هرچه کردند از علاج و از دوا گشت رنج افزون و حاجت ناروا ۵۱. İlaç ve tedavi nevinden her ne

²⁷¹ (Mesiha) Hazreti İsa'dır. Ölülerini dirilttiği için en hazık hekimlerin bir piri sayılır.

yapılırsa hastalık arttı, hacet kabul olmadı.	yapıldıysa hastalık arttı, maksat da hâsıl olmadı.
52. O halayık hastalıktan kıl gibi oldu.	آن کنیزک از مرض چون موی شد چشم شه از اشک خون چون جوی شد 52. O halayıkcağız, hastalıktan kıl gibi olunca padişahın kanlı gözyaşı ırmağa döndü.
53. Kazara sirkencübin safrayı artırdı. Badem yağı da kuruluk tesiri gösterdi.	از قضا سرکنگبین صفرا فزود روغن بادام خشکی می نمود 53. Kazara sirken gübin safrayı artırdı. Badem yağı da kuruluk tesirini göstermeğe başladı.
54. Kara helile kabız oldu, sürgünlük geçti. Su nefit gibi ateşin yardımcı oldu.	از هلیله قبض شد اطلاق رفت آب آتش را مدد شد همچو نفت 54. Karahelileyle kabız oldu, ferahlığa gitti; su, nefit gibi ateşe yardım etti.
Halayığın tedavisi hususunda hekimlerin acizlikleri padişaha belli olması ve padişahın Tanrı dergâhına yüz tutması ve padişahın bir veliyullahı rüyada görmesi	ظاهر شدن عجز حکیمان از معالجه کنیزک بر پادشاه و روی آوردن پادشاه به درگاه خداوند و در خواب دیدن پادشاه ولی را Halayığın tedavisinde hekimlerin âciz kalmalarını padişahın anlaması, Tanrı tapusuna yüz tutması ve bir uluyu rüyada görmesi
55. Padişah o hekimlerin âciz	شه چو عجز آن حکیمان را بدید پا برهنه جانب مسجد دوید 55. Padişah, hekimlerin âciz kaldıklarını

kaldıklarını görünce yalınayak mescid cihetine koştu.	görünce yalınayak mescide koştu.
56. Mescide gidip mihrap tarafına yöneldi. Secde yeri padişahın göz yaşından sırsıklam oldu.	رفت در مسجد سوی محراب شد سجده‌گاه از اشک شه پر آب شد 56. Mescide gidip mihrap tarafına yöneldi. Secde yeri göz yaşından sırsıklam oldu.
57. Hakta fanilik dalgınlığından kendine geldiğinde medh ü sena hususunda hoş bir tarzda ağız açtı.	چون به خویش آمد ز غرقاب فنا خوش زبان بگشاد در مدح و دثنا 57. Yokluk istiğrakından kendisine gelince ağzını açtı, hoş bir tarzda medhü senaya başladı.
58. Şöyle ki: Ey en az bahşişi dünya mülkü olan Tanrım! Ben ne söyleyeyim, zaten sen gizlileri bilirsin.	کای کمینه بخششت ملک جهان من چه گویم چون تو می‌دانی نهان 58. En az bahşişi dünya mülkü olan Tanrım! Ben ne söyleyeyim? Zaten sen gizlileri bilirsin.
59. Ey hep dileklerde sığınacağımız! Biz bu seferde yolu yanıldık.	ای همیشه حاجت ما را پناه بار دیگر ما غلط کردیم راه 59. Ey daima dileğimize penah olan Tanrı! Biz bu sefer de yolu yanıldık
60. Ama sen dedin ki ben gerçi senin gizlilerini bilirsem de sen yine onları meydana çıkar.	لیک گفتی گرچه می‌دانم سرت زود هم پیدا کنش بر ظاهر ت 60. Ama sen ben gerçi senin gizlediğin şeyleri bilirim. Fakat sen yine onları meydana dök dedin.
	چون برآورد از میان جان خروش

<p>61. Padişah ta can evinin ortasından derin inilti çıkarınca ihsan-ı ilahi denizi coşmaya başladı.</p>	<p>اندر آمد بحر بخشایش به جوش 61. Padişah, ta can evinden coşunca bağışlama denizi de coşmaya başladı.</p>
<p>62. Ağlama esnasında uykuya daldı. Rüyasında bir pir göründü.</p>	<p>در میان گریه خوابش در بود دید در خواب او که پیری رو نمود 62. Ağlama esnasında uykuya daldı. Rüyasında bir pir göründü.</p>
<p>63. Dedi ki: Ey padişah müjde, hâcetlerin kabuldür. Yarın bir yabancı gelirse o bizdendir.</p>	<p>گفت ای شه مزده حاجاتت رواست گر غریبی آیدت فردا ز ماست 63. Dedi ki: Ey padişah, müjde; dileklerin kabul oldu. Yarın bir yabancı gelirse o, bizdendir.</p>
<p>64. O gelen hazık hekimdir. Onu doğru bil. Çünkü o emin, gerçek erenlerdendir.</p>	<p>چونک آید او حکیم حادثست صادقش دان کو امین و صادقست 64. O gelen hazık hekimdir. Onu doğru bil. Çünkü o emin ve gerçek erenlerdendir.</p>
<p>65. İlacında kati sihri²⁷² görürsün. Mizacında da kudret-i ilahiye müşahede eylersin.</p>	<p>در علاجش سحر مطلق را ببین در مزاجش قدرت حق را ببین 65. İlacında kati sihri gör, mizacında da Hak kudretini müşahede et.</p>
<p>66. Vade zamanı gelip gündüz</p>	<p>چون رسید آن وعدهگاه و روز شد آفتاب از شرق اخترسوز شد 66. Vade zamanı gelip gündüz olunca,</p>

²⁷² Sihri: Cadılık, göz bağcılık derler. Birtakım hile ve hud'adan ibarettir. Bazı eşyanın havasını bilerek avama acip garip şeyler gösterirler. Pek müessir, fevkalade şeylere de derler.

olduğunda güneş doğu tarafından yıldız yakıp gündüze çevirdiğinde;	güneş doğudan görünüp yıldızları yakınca;
67. Padişah o rüyada kendine gösterdikleri zatı görmek için pencerede bekliyordu.	بود اندر منظره شه منتظر تا ببیند آنچه بنمودند سر 67. Rüyada kendine gösterdikleri zatı görmek için pencerede bekliyordu.
68. Bir de faziletli, sermayeli bir kimse gördü ki: Gölge ortasında beliren bir güneş gibi idi.	دید شخصی فاضلی پر مایه‌ای آفتابی در میان سایه 68. Bir de gördü ki, faziletli, fevkalâde hünerli, bilgili bir kimse, gölge ortasında bir güneş;
69. Uzaktan hilal gibi erişti. Hayal gibi hem var hem yok idi.	می‌رسید از دور مانند هلال نیست بود و هست بر شکل خیال 69. Uzaktan hilal gibi erişmekte, yok olduğu halde hayal şeklinde var gibi görünmekte.
70. Ruhumuzda da yok gibi bir hayal var. Fakat o hayal üzerine kurulmuş koca bir âlem var ki,	نیست ووش باشد خیال اندر روان تو جهانی بر خیالی بین روان 70. Ruhumuzda da hayal yok gibidir. Sen bütün bir cihanı bir hayal üzere yürür gör.
71. Onların barışıkları da cenkleri de öğünmeleri de utanmaları da hep hayal üzeredir.	بر خیالی صلحشان و جنگشان وز خیالی فخرشان و ننگشان 71. Onların barışları da, savaşları da hayale müstenittir. Öğünmeleri de, utanmaları da bir hayalden ötürüdür.

72. Evliyallahın tutuldukları hayalet tuzakları, Tanrı bahçelerindeki ay çehrelilerin vuran akisleridir.	آن خیالاتی که دام اولیاست عکس مهرویان بستان خداست 72. Evliyanın tuzağı olan o hayaller, Tanrı bahçelerindeki ay çehrelilerin akisleridir.
73. İmdi padişahın rüyada müşahede eylediği hayal de misafir pirin çehresinde kendini gösterdi.	پس خیالی که شه اندر خواب دید در رخ مهمان همی آمد پدید 73. Padişahın rüyada gördüğü hayal de o misafir pirin çehresinde görünüş duruyordu.
74. Mabeyinciler yerine padişah kendi koştı. O gaipten gelen konuğun huzuruna gitti.	شه به جای حاجیان در پیش رفت پیش آن مهمان غیب خویش رفت 74. Padişah bizzat mabeyincilerin yerine koştı. O gaipten gelen konuğun huzuruna vardı.
75. Her iki deniz birbirine dalıp çıkma meşk ettiler ²⁷³ . Her iki can dikişsiz birbirine merbut oldular.	هر دو بحری آشنا آموخته هر دو جان بی دوختن بر دوخته 75. Her ikisi de aşinalık (yüzgeçlik) öğrenmiş bir tek denizdir, her ikisi de dikilmeksizin birbirine bağlanmışlardı.
76. Padişah “Benim asıl sevgilim sensin o değildir. Fakat dünyada iş işten çıkar ²⁷⁴ .”	گفت معشوقم تو بودستی نه آن لیک کار از کار خیزد در جهان 76. Padişah: Benim asıl sevgilim sensin, o değil. Fakat dünyada iş işten çıkar.

²⁷³ Farisîsi olan (aşına) hem denizde yüzmek hem de aşinalık yek diğeriyle tanışıp konuşmadır ki Türkçeye tamamıyla çıkmaz?

²⁷⁴ Yani bir iş, başka bir işin zuhuruna sebep, hatıra getirir.

77. Ey aziz! Sen bana hazreti Mustafa gibisin. Ben de sana Ömer'im. Senin hizmetin uğrunda belime gayret kemeri bağlanmışım.” dedi.	ای مرا تو مصطفی من چو عمر از برای خدمتت بدم کمر 77. Ey aziz, sen bana Mustafa'sın. Ben de sana Ömer gibiyim. Senin hizmetin uğrunda belime gayret kemerini bağladım.” dedi.
Muvaffakiyetlerin efendisi Tanrı Teâla'dan muvaffakiyyet ve bütün ahvalde edebe riayet niyaz eylemek ve edep ve terbiyesizliğin zararlarının vehameti hakkındadır.	از خداوند ولی ال التقیق در خواست توفیق رعایت ادب در همه حالها و بیان کردن وخامت ضررهای بی ادبی Muvaffakiyetler verici Ulu Tanrı'dan muvaffakiyyet ve bütün ahvalde edebe riayet dileyiş, edepsizlik ve terbiyesizliğin pek fazla zararları.
78. Tanrı'dan edebe muvaffak olmak dileyelim. Edebi olmayan Tanrı'nın lütfundan mahrumdur.	از خدا جویم توفیق ادب بی ادب محروم گشت از لطف رب 78. Tanrı'dan edebe muvaffakiyyetler olmayı dileyelim. Edebi olmayan kimse Tanrı'nın lütfundan mahrumdur.
79. Edebi olmayan yalnız kendine kötülük etmiş olmaz. Belki bütün âfâkı ateşe vermiş olur.	بی ادب تنها نه خود را داشت بد بلک آتش در همه آفاق زد 79. Edebi olmayan yalnız kendine kötülük etmiş olmaz. Belki bütün dünyayı ateşe vermiş olur.
80. Alışverişsiz, dedikodusuz Tanrı sofrası gökten iniyordu.	مایده از آسمان در می رسید بی شری و بیع و بی گفت و شنید 80. Alışverişsiz, dedikodusuz Tanrı sofrası gökten iniyordu.

<p>81. Musa kavmi içinde birkaç kimse terbiyesizce (hani sarımsak, mercimek) dediler.</p>	<p>در میان قوم موسی چند کس بی ادب گفتند کو سیر و عدس 81. Mûsa kavmi içinde birkaç kimse terbiyesizce “hani sarımsak, mercimek” dediler.</p>
<p>82. Ondan sonra gökyüzünün sofrası, ekmeği kesildi. Şimdi bize ekme, bel belleme, orak sallama kaldı</p>	<p>منقطع شد خوان و نان آسمان ماند رنج زرع و بیل و داس مان 82. Ondan sonra gökyüzünün sofrası, ekmeği kesildi; ekme, bel belleme, orak sallama kaldı.</p>
<p>83. Yine İsa şefaata edince Cenâb-ı Hak yemek sofrası tabaklarda ganimet gönderdi.</p>	<p>باز عیسی چون شفاعت کرد حق خوان فرستاد و غنیمت بر طبق 83. Sonra İsa şefaata edince Hak yemek sofrası ve tabaklarla ganimetler gönderdi.</p>
<p>84. Yine küstahlar edebi terk ederek sofradan yemek artığını aşırıldılar.</p>	<p>باز گستاخان ادب بگذاشتند چون گدایان زله‌ها برداشتند 84. Yine küstahlar edebi terk ederek sofradan yemek artığını aşırıldılar.</p>
<p>85. Hz. İsa bunlara yalvardı. (Bu devamlıdır. Yeryüzünden kalkmaz.</p>	<p>کرده عیسی لایه ایشان که این دایمست و کم نگردد از زمین 85. İsa bunlara yalvardı. “Bu devamlıdır, yeryüzünden kalkmaz.</p>
<p>86. Su-i zan etmek, hırs göstermek Büyükler sofrası huzurunda küfran-ı nimet sayılır.) dedi.</p>	<p>بد گمانی کردن و حرص اورسی کفر باشد پیش خوان مهتری 86. Bir ulu kişinin sofrası başında kötü zanna düşmek ve harislik etmek küfürdür.” dedi.</p>
	<p>زان گدارویان نادیده ز آز</p>

<p>87. O dilenci suratlı körlerden dolayı onlara o rahmet kapısı kapandı.</p>	<p>آن در رحمت بریشان شد فراز 87. O rahmet kapısı, hırslardan dolayı bu görmedik dilencilerin yüzlerine kapandı.</p>
<p>88. Zekatı vermeyince yağmur yağmaz. Zinadan dolayı dahi etrafa veba yayılır.</p>	<p>ابر بر ناید پی منع زکات وز زنا افتد وبا اندر جهات 88. Zekat verilmeyince yağmur bulutu gelmez, zinadan dolayı da etrafa veba yayılır.</p>
<p>89. Senin içine her ne zaman bir kasvet bir keder çökerse o da pervasızlıktan, küstahlıktan ileri gelir.</p>	<p>هر چه بر تو آید از ظلمات و غم آن ز بی‌باکی و گستاخیست هم 89. İçine kasvetten, gussadan ne gelirse korkusuzluktan ve küstahlıktan gelir.</p>
<p>90. Kim dost yolunda pervasızlık ederse o kimse erlerin yolunu vurucudur. Namert odur.</p>	<p>هر که بی‌باکی کند در راه دوست رهزن مردان شد و نامرد اوست 90. Kim dost yolunda pervasızlık ederse erlerin yolunu vurucudur. Namert odur.</p>
<p>91. Edepten dolayı bu felek nura gark olmuştur. Yine edepten dolayı melekler masum ve tertemiz oldular.</p>	<p>از ادب پرنور گشته‌ست این فلک وز ادب معصوم و پاک آمد ملک 91. Edepten dolayı bu felek nura gark olmuştur: yine edepten dolayı melekler mâsum ve tertemiz olmuşlardır.</p>
<p>92. Küstahlıktan dolayı güneş tutulması vaki oldu. Cüretkarlığından dolayı şeytan kapıdan kovuldu.</p>	<p>بد ز گستاخی کسوف آفتاب شد عزازیلی ز جرات رد باب 92. Güneşin tutulması, küstahlık yüzündendir. Bir melek olan azâzil de yine küstahlık yüzünden kapıdan</p>

	sürülmüştür.
Rüyada gösterilen veliyullah ile padişahın görüşmesi	ملاقات پادشاه با آن ولی که در خوابش نموده بودند Padişahın, kendisine rüyada gösterilen veli ile görüşmesi
93. Kollarını açıp onu kucakladı. Aşk gibi gönlüne canı içine aldı.	دست بگشاد و کنارانش گرفت همچو عشق اندر دل و جاننش گرفت 93. Kollarını açıp kucakladı, aşk gibi gönlüne aldı. Canının içine çekti.
94. Elini, alnını öpmeye, makamından ve tarikinden sormaya ²⁷⁵ başladı.	دست و پیشانی‌ش بوسیدن گرفت از مقام و راه پرسیدن گرفت 94. Elini alnını öpmeğe oturduğu yeri geldiği yolu sormağa başladı.
95. Sora sora sadre kadar ²⁷⁶ çekti ve dedi ki: akıbet sabır sayesinde defineyi buldum.	پرس پرسان می‌کشیدش تا بصدر گفت گنجی یافتم آخر بصبر 95. Sora sora odanın başköşesine kadar çekti ve dedi ki: “Nihayet sabırla bir define buldum.
96. Ey nur-i ilahi, ey hall-ı müşkilat ey (sabır genişlemenin anahtarıdır.) kelim-i âlisinin manası	گفت ای نور حق و دفع حرج معنی الصبر مفتاح الفرج 96. [Ey hakkın nuru darlığı gideren zat!] Sabır genişliğin anahtarıdır” sözünün mânası!
	ای لقای تو جواب هر سؤال مشکل از تو حل شود بی قیل و قال

²⁷⁵ Memleketinden ve yolculuk ahvalinden sormak manasına gelir.

²⁷⁶ Sadr: (1)Göğüs, sine (2) Odanın en yüksek yeri büyükler oturur.

<p>97. Ey zatı şerif senin didarın her sualin cevabıdır. Hiç dedikodusuz senden müşkil hallolur.</p>	<p>97. Ey vuslatı, her sualin cevabı senin yüzünden müşkül, konuşmaksızın, dedikodusuz hallolur gider.</p>
<p>98. Bizim gönlümüzde olanların hepsine sen tercümanısın. Her ayağı çamura batanların elini tutan.</p>	<p>ترجمانی هرچ ما را در دلست دستگیری هر که پایش در گلست</p> <p>98. Sen gönlümüzde olanların tercümanısın. Her ayağı çamura batanın elini tutan sensin.</p>
<p>99. Merhaba ey mücteba ey Murtaza²⁷⁷ sen kaybolursan hemen kaza gelir. Dünya dar gelir.</p>	<p>مرحبا یا مجتبی یا مرتضی ان تغب جاء القضا ضاق الفضا</p> <p>99. Ey seçilmiş, ey Tanrı'dan razı olmuş ve Tanrı rızasını kazanmış kişi merhaba! Sen kaybolursan hemen kaza gelir. Feza daralır.</p>
<p>100. Sen halkın efendisisin sana müştak olmayan bayağlaşmıştır. Vazgeçmezse suratına şamar indirilir.</p>	<p>انت مولی القوم من لا یشتهی قد ردی کلا لئن لم ینته</p> <p>100. Sen, kavmin ulususun, sana müştak olmayan, seni arzulamayan bayağlaşmıştır. Bundan vazgeçmezse...”</p>
<p>101. O meclis, o ikram ziyafeti bertaraf olduktan sonra o zatın elini tutup hareme götürdü.</p>	<p>چون گذشت آن مجلس و خوان کرم دست او بگرفت و برد اندر حرم</p> <p>101. O ağırlama, o hal hatır sorma meclisi geçince o zatın elini tutup hareme götürdü.</p>
	<p>بردن پادشاه آن طبیب را بر سر بیمار تا حال او را ببیند</p>

²⁷⁷ Mucteba: Seçme, güzide, halkın iyisi. Murteza: Herkesi memnun ve hoşnut eden.

Padişahın tabib-i ilahiye hastanın halini görmek üzere hareme götürmesi	Padişahın hastayı görmek üzere hekimi götürmesi
102. Padişah hastanın ve hastalığının hikayesini anlatıp sonra hastanın yanına oturttu.	قصه رنجور و رنجوری بخواند بعد از آن در پیش رنجورش نشاند 102. Padişah, hastayı ve hastalığını anlatıp sonra onu hastanın yanına götürdü.
103. Hekim hastanın yüzünü, rengini, nabzını görüp, idrar muayenesi yaptıktan sonra keza bu muayenenin alametlerini ve bunlara müteallik eşyayı da sorup dinledi.	رنگ رو و نبض و قاروره بدید هم علاماتش هم اسبابش شنید 103. Hekim, hastanın yüzünü görüp, nabzını sayıp, idrarını muayene etti. Hastalığının ârazını ve sebeplerini de dinledi
104. Ve dedi ki: o hekimlerin yaptıkları her nevi tedavi tamir değildir. Belki büsbütün viran etmişlerdir.	گفت هر دارو که ایشان کرده اند آن عمارت نیست ویران کرده اند 104. Dedi ki: "Öbür hekimlerin çeşitli tedavileri, tamir değil; büsbütün harap etmişler.
105. Onlar derunun ahvalinden haberdar değillermiş. Körlüklerinden dolayı hepsinin aklı harice nazar eylemiştir. ²⁷⁸	بی خبر بودند از حال درون بود هوش جمله از کوری برون 105. Onlar iç ahvalinden haberdar değildirlen. Körlüklerinden hepsinin aklı dışarıda."
	دید رنج و کشف شد بروی نهفت

²⁷⁸ Bir nüshada "استعیدالله مما یفترون" onların iftiralarından Tanrıya sığınırım" dır.

<p>106. Hekim-i ilahi hastalığı gördü ve ona gizli şeyler keşf oldu. Fakat gizledi ve padişaha söylemedi.</p>	<p>لیک پنہان کرد و با سلطان نگفت 106. Hekim hastalığı gördü, gizli şey ona açıldı. Fakat onu gizledi ve sultana söylemedi.</p>
<p>107. Hastalığı (safra) ve (sevda) dan değildi²⁷⁹. Her odunun kokusu dumanından zuhura gelir.</p>	<p>رنجش از صفرا و از سودا نبود بوی هر هیزم پدید آید ز دود 107. Hastalığı safra ve sevdadan değildi. Her odunun kokusu, dumanında meydana çıkar.</p>
<p>108. İnlemesinden gördü ki o gönül hastasıdır. Vücudu afiyettedir. Amma o gönülden tutulmuştur.</p>	<p>دید از زاریش کو زار دلست تن خوشست و او گرفتار دلست 108. İnlemesinden gördü ki, o gönül hastasıdır. Vücudu afiyettedir ama o gönüle tutulmuştur.</p>
<p>109. Âşıklık gönül iniltisinden meydana çıkar. Gönül hastalığı gibi hastalık olamaz.</p>	<p>عاشقی پیداست از زاری دل نیست بیماری چو بیماری دل 109. Âşıklık gönül iniltisinden belli olur, hiçbir hatalık gönül hastalığı gibi değildir.</p>
<p>110. Aşığın hastalığı bütün hastalıklarından ayırır. Aşk esrarı ilahisinin (usturlab)ıdır.²⁸⁰</p>	<p>علت عاشق ز علتها جداست عشق اصطرلاب اسرار خداست 110. Âşığın hastalığı bütün hastalıklardan ayırır. Aşk, Tanrı sırlarının usturlâbıdır.</p>
<p>111. Aşıklık ister o cihetten olsun. İster</p>	<p>عاشقی گر زین سر و گر زان سرست عاقبت ما را بدان سر رهبرست 111. Âşıklık, ister o cihetten olsun, ister</p>

²⁷⁹ Safra ve sevda: Kan irin gibi hastanın ifrazatı hakkında eski hekim ıstılahıdır.

²⁸⁰ Usturlab: Yerin, göğün burçlarını, yıldızlarını, şark ve garp vesair hududunu gösterir, eski bir nucum aletidir.

bu cihetten olsun akıbet bizim için o tarafa kılavuzdur ²⁸¹ .	bu cihetten, âkibet bizim için o tarafa kılavuzdur.
112. Aşkın şerh ve beyanı zımnında her ne söylersem aşk bahsine gelince o sözlerden mahcup olurum.	هرچه گویم عشق را شرح و بیان چون به عشق آیم خجل باشم از آن 112. Aşk şerh etmek ve anlatmak için ne söylersem söyleyeyim... asıl aşka gelince o sözlerden mahcup olurum.
113. Lisanın tefsiri gerçi izah edicidir, fakat lisan vasıtalığı olmayarak aşkın kendisi daha iyi aydınlatıcıdır.	گرچه تفسیر زبان روشن‌گوست لیک عشق بی زبان روشن‌ترست 113. Dilin tefsiri gerçi pek aydınlatıcıdır, fakat dile düşmeyen aşk daha aydındır.
114. Kalem yazma hususunda süratlidir. Ama aşk mebhasine gelince kendi kendine çatlar parçalanır.	چون قلم اندر نبشتن می شتافت چون بعشق آمد قلم بر خود شکافت 114. Çünkü kalem, yazmada koşup durmaktadır, ama aşk bahsine gelince; çatlar, âciz kalır.
115. Aşkın şerhinde akıl çamura saplanmış, eşek gibi yattı kaldı. Aşkın âşıklığın şerh ve izahını yine aşk söyledi.	عقل در شرحش چو خر در گل بخت شرح عشق و عاشقی هم عشق گفت 115. Aşkın şerhinde akıl, çamura saplanmış eşek gibi yattı kaldı. Aşk, âşıklığı yine aşk şerh etti.
116. Güneşin vücuduna delil yine güneş kendisidir. Sana güneş için delil	آفتاب آمد دلیل آفتاب گر دلیلت باید از وی رو متاب 116. Güneşin vücuduna delil, yine güneştir. Sana delil lazımsa güneşten

²⁸¹ O cihet hakiki aşk, bu cihet mecazi aşk.

<p>lazımsa güneşten yüz çevirme! Delil kendisidir.</p>	<p>yüz çevirme.</p>
<p>117. Gerçi gölge dahi güneşin varlığından nişan verirsede güneş her anda hayat nûru bahşeyler. (Kendini parlak gösterir)</p>	<p>از وی ار سایه نشانی می‌دهد شمس هر دم نور جانی می‌دهد</p> <p>117. Gerçi gölge de güneşin varlığından bir nişan verir, fakat asıl güneş her an can nuru bahşeyler.</p>
<p>118. Gölge sana gece masalı gibi uyku getirir. Ama güneş doğuverince ay olanca nur ile parlar. (yani aşk, güneş başka ışığa delil ve izaha hacet bırakmaz.²⁸²)</p>	<p>سایه خواب آرد ترا همچون سمر چون برآید شمس انشق القمر</p> <p>118. Gölge sana gece masalı gibi uyku getirir. Ama güneş doğuverince ay yarılır (nuru görünmez olur.</p>
<p>119. Zaten şems gibi garip emsali nadir şey cihanda bulunmaz. O hayat-ı bakiye Şemsi ki onun dünü bugünü yoktur. (Öyle eyyama merbut değildir.²⁸³.)</p>	<p>خود غریبی در جهان چون شمس نیست شمس جان باقیی کش امس نیست</p> <p>119. Zaten cihanda güneş gibi misli bulunmaz bir şey yoktur. Baki olan can güneşi öyle bir güneştir ki, asla gurup etmez.</p>
<p>120. Şems hariçte gerçi tektir. Amma onun emsalini tasvir (kalemle, aletle</p>	<p>شمس در خارج اگر چه هست فرد می‌توان هم مثل او تصویر کرد</p> <p>120. Güneş, gerçi dışarda tektir, fakat onun mislini tasvir etmek mümkündür.</p>

²⁸² انشق القمر Ayeti kerimesine işaretir ki dürrü mansur tefsirinde ayın en parlak ziya neşretmesinden kinaye olduğunu yazar.

²⁸³ شمس جان باقیست اورا امس نیست nüşadır. Can güneşi bâkidir; gecesi olmaz.

<p>lisanla şeklini yapmak eni konu tarif eylemek) suretiyle kâbildir.</p>	
<p>121. Ama kendisinden (esir)²⁸⁴ hasıl olan Şemsin²⁸⁵ zihninde de hariçte de nazirî olamaz</p>	<p>لیک شمسی که از او شد هست اثیر نبودش در ذهن و در خارج نظیر</p> <p>121. Ama kendisinden esir var olan güneş, öyle bir güneştir ki, ona zihinde de, dışarıda da benzer olamaz.</p>
<p>122. Onun zatını tasavvura sığdırmak kâbil midir ki onun bir misli daha tasavvura gelsin.</p>	<p>در تصور ذات او را گنج کو تا در آید در تصور مثل او</p> <p>122. Nerde tasavvurda onun sığacağı bir yer ki misli tasvir edilebilsin!.</p>
<p>123. Şemseddin'in didarı bahsi gelince, dördüncü kat güneşi başını içeri çekti, battı.</p>	<p>چون حدیث روی شمس الدین رسید شمس چارم آسمان سر در کشید</p> <p>123. Şemseddin'in sözü gelince dördüncü kat göğün güneşi başını çekti, gizlendi.</p>
<p>124. Onun adı yâd olunca onun ihsanlarından bazı remizlerin şerhi vacip oldu.</p>	<p>واجب آید چونک آمد نام او شرح رمزی کردن از انعام او</p> <p>124. Onun adı anılınca ihsanlarından bir remzi anlatmak vacip oldu.</p>
<p>125. Bu esnada can, eteğimi büküp yakaladı. Çünkü Yusuf'un gömleği</p>	<p>این نفس جان دامنم بر تافتست بوی پیراهان یوسف یافتست</p> <p>125. Can şu anda eteğimi çekiyor. Yusuf'un gömleğinden koku almış!</p>

²⁸⁴ Esir: Alemleri doldurup bütün cisimlerin mesamatına nüfuz eden bir cisim ki sada hararet ziya hep bunun içinde intişar eder.

²⁸⁵ شمس جان کو خارج آمد از اثیر de nüshadır Esir haricinde olan can güneşi demektir.

kokusunu buldu.	
126.	<p>کز برای حق صحبت سالها بازگو حالی از آن خوش حالها</p> <p>126. “Yıllarca süren sohbet hakkı için o güzel haller den tekrar bir hali söyle anlat.</p>
127.	<p>تا زمین و آسمان خندان شود عقل و روح و دیده صد چندان شود</p> <p>127. Ki yer gök gülsün, sevensin. Akıl ruh ve göz de yüz derece daha fazla sevince, neşeye dalsın”(diyor)</p>
<p>128. Dedim ki: beni külfete sokma! Şimdi ben fanilik alemindeyim, zihnim durakladı. Onun evsafını serdedemem.</p> <p>129. Ayık olmayan her ne söylerse ister mükellef tabirler sarf etsin, dilerse haddinden fazla zerafet satmaya kalkışsın münasip düşmez.</p>	<p>لا تکلفنی فانی فی الفنا کلت افهامی فلا احصی ثنا</p> <p>128. Beni külfete sokma, çünkü ben şimdi yokluktayım. Zihnim durakladı, onu öğmekten âcizim.</p> <p>کل شیء قاله غیر المفیق ان تکلف او تصلف لا یلیق</p> <p>129. Ayık olmayan kişinin her söylediği söz- dilerse tekellüfe düşsün, dilerse haddinden fazla zerafet satmaya kalkışsın – yaraşır söz değildir.</p>
130. Eşi nazirî olmayan o sevgilinin vasfında ben ne söyleyeyim ki bir damarım bile ayık değildir.	<p>من چه گویم یک رگم هشیار نیست شرح آن یاری که او را یار نیست</p> <p>130. Eşi bulunmayan o sevgilinin vasfına dair ne söyleyeyim ki bir damarım bile ayık değil!</p>
	شرح این هجران و این خون جگر

<p>131. Bu hicranın bu ciğer kanı meselesinin şerhini bu zaman bırak, başka bir vakte terk eyle</p>	<p>این زمان بگذار تا وقت دگر 131. Bu ayrılığın, bu ciğer kanının şerhini şimdi geç başka bir zamana kadar bunu bırak”</p>
<p>132. Can dedi ki beni doyur ben açım. Çabuk ol vakit keskin kılıçtır</p>	<p>قال اطعمنی فانی جائع واعجل فالوقت سیف قاطع 132. (Can) dedi ki: “Beni doyur, çünkü ben açım. Çabuk ol çünkü vakit keskin bir kılıçtır.</p>
<p>133. Arkadaş! Sufi! Bulunduğu vaktin adamıdır. (yarın) sözü tarikat kaidesinden hariçtir.</p>	<p>با شد ابن الوقت صوفی ای رفیق نیست فردا گفتن از شرط طریق 133. Ey yoldaş, ey arkadaş! Sûfi, vakit oğludur (bulunduğu vaktin iktizasına göre iş görür). “Yarın” demek yol şartlarından değildir.”</p>
<p>134. Sen yoksa sufi bir zat değil misin? İhmal, varı yoğa tehvil eder.</p>	<p>تو مگر خود مرد صوفی نیستی هست را از نسیه خیزد نیستی 134. Sen yoksa sūfi bir er değil misin? Vara, veresiyeden yokluk gelir.”</p>
<p>135. Ona dedim: Sevgilinin esrarını kapalı geçmek daha hoştur. Artık sen hikayeler zımında kulak ver.</p>	<p>گفتمش پوشیده خوشتر سر یار خود تو در ضمن حکایت گوش دار 135. Ona dedim ki: “Sevgilinin sırlarını gizli kapalı geçmek daha hoştur. Sen artık hikayelere kulak ver. İşi onlardan anla!</p>
<p>136. En iyisi odur ki güzeller esrarı başkasına müteallik söz arasında söylenmiş olsun.</p>	<p>خوشتر آن باشد که سر دلبران گفته آید در حدیث دیگران 136. Dilberlere ait sırların, başkalarına ait sözler içinde söylenmesi daha hoştur.</p>

<p>137. O dedi ki: Bu meseleyi olanca üryanlığıyla söyle ki dine imâna müteallik mesail gizli olmaktan ise âşikar olmak daha hoştur²⁸⁶.</p>	<p>گفت مکشوف و برهنه گوی این آشکارا به که پنهان ذکر دین</p> <p>137. O, “Bunu apaçık söyle ki dini açık olarak anmak gizli anmaktan iyidir.</p>
<p>138. Perdeyi kaldır ve üryan söyle ki; ben cananla arada bir gömlek dahi olarak yatmak istemem</p>	<p>پرده بردار و برهنه گو که من می‌نخسیم با صنم با پیرهن</p> <p>138. Perdeyi kaldır ve açıkça söyle ki ben, güzelle gömlekleli olarak yatmam” dedi.</p>
<p>139. Dedim ki o ayan bir halde üryan olursa ne sen kalırsın ne kucağın kalır, ne bel kalır.</p>	<p>گفتم ار عریان شود او در عیان نه تو ماننی نه کنارت نه میان</p> <p>139. Dedim ki: “O apaçık soyunur, çırılçıplak bir hale gelirse ne sen kalırsın, ne kucağın kalır, ne belin!</p>
<p>140. Arzu göster ama derecesine göre göster. Bir ot yaprağı bir dağı çekmeye takat getirmez.</p> <p>141. Bu âlemi aydınlatan güneş eğer bir parça yaklaşıcak olsa her şeyi yakar.</p>	<p>آرزو می‌خواه لیک اندازه خواه بر نتابد کوه را یک برگ کاه</p> <p>140. İşte ama, derecesine göre iste; bir otun, bir dağı çekmeğe kudreti yoktur.</p> <p>آفتابی کز وی این عالم فروخت اندکی گر پیش آید جمله سوخت</p> <p>141. Bu âlemi aydınlatan güneş, bir parçacık yaklaştı mı, her şey yandı gitti!</p>

²⁸⁶ گفت مکشوف و برهنه و بی غلول باز گو دفعم مده ای بوالفضول
Nüsha. Sevgili yani hazreti Şems meselesini din iman meselesi ad eylemiştir.

<p>142. Fitne, kargaşalık ve kan dökmesini talebe kalkışma. Bundan sonra (Şemsi Tebriz) den bahsetme²⁸⁷.</p>	<p>فتنه و آشوب و خون ریزی مجو بیش ازین از شمس تبریزی مگو</p> <p>142. Fitneyi, kargaşalığı ve kan dökücülüğü araştırma, Şems-i Tebrizi'den bundan fazla bahsetme.</p>
<p>143. Bu hikayenin sonu gelmez. Baştan başa haydi o padişahın hikayesini yine söyle.</p>	<p>این ندارد آخر از آغاز گو رو تمام این حکایت بازگو</p> <p>143. Bunun sonu yoktur; sen yine hikâyeye başla, onu tamamlamana bak!”</p>
<p>Halayığın hastalığını bulmak için o veliyullah'ın halayığ ile yalnız kalmalığı padişahın dilemesi</p>	<p>خلوت طلبیدن آن ولی از پادشاه با کنیزک جهت در یافتن رنج کنیزک</p> <p>O velinin, halayığın hastalığını anlamak için padişahın halayığla halvet olmayı dilemesi</p>
<p>144. Dedi ki: Padişahım! Halayığın oturduğu yeri halvet eyle. Yerliyi de yabancıyı da uzaklaştır.</p>	<p>گفت ای شه خلوتی کن خانه را دور کن هم خویش و هم بیگانه را</p> <p>144. (Hekim) dedi ki: “Ey padişah, evi halvet et, yakını da uzaklaştır.</p>
<p>145. Kimse köşeden, bucaktan kulak vermesin ki halayıktan bazı şeyler soracağım.</p>	<p>کس ندارد گوش در دهلیزها تا بیرسم زین کنیزک چیزها</p> <p>145. Köşeden bucaktan kimse kulak vermesin de ben bu cariyecikten bir şeyler sorayım.”</p>
	<p>خانه خالی ماند و یک دیار نی</p>

²⁸⁷ Bu beyit Hazreti Şems vakasını Şamildir.

<p>146. O mahal boşaldı, kimse kalmadı. Hekim ile hastadan başka kimse yok idi.</p>	<p>جز طبیب و جز همان بیمار نی 146. Oda boşaldı, hekim ile hastadan başka kimsecikler kalmadı.</p>
<p>147. Tatlılıkla güzellikle dedi ki: Senin memleketin neresidir? Çünkü her memleket halkının ilacı başka başkadır.</p>	<p>نرم نرمک گفت شهر تو کجاست که علاج اهل هر شهری جداست 147. Hekim tatlılıkla, yumuşak yumuşak dedi ki: “Memleketin neresi? Çünkü her memleket halkının ilacı başka başkadır.</p>
<p>148. O memlekette akrabalar kimlerdir? Kimlerle aile ve irtibat nasıl yaptınız?</p>	<p>واندر آن شهر از قرابت کیستت خویشی و پیوستگی با چیستت 148. O memlekette akrabalar kimler var? Kime yakınsınız; neye bağlısınız?”</p>
<p>149. Elini kızın nabzına koyup birer birer felekten çektiği cevri ü meşakkati izah ettirdi</p>	<p>دست بر نبضش نهاد و یک بیک باز می‌پرسید از جور فلک 149. Elini kızın nabzına koyup birer birer felekten çektiği cevri ve meşakkati soruyordu.</p>
<p>150. Çünkü mesale; bir adamın ayağına diken batarsa o ayağını dizi üstüne koyar.</p>	<p>چون کسی را خار در پایش جهد پای خود را بر سر زانو نهاد 150. Bir adamın ayağına diken batınca ayağını dizi üstüne kor.</p>
<p>151. İğne ucu ile diken başı arar bulamazsa, dudak ve parmağı ile orayı ıslatır.</p>	<p>وز سر سوزن همی جوید سرش ور نیابد می‌کند بال لب ترش 151. İğne ucu ile diken başını arar durur, bulamazsa orasını dudağıyla ıslatır.</p>

152. Ayağa batan dikenini bulmak bu derece müşkül olursa, yüreğe batan diken nasıl olur? Artık cevabını sen ver.	<p>خار در پا شد چنین دشوار یاب خار در دل چون بود واده جواب</p> <p>152. Ayağa batan dikenini bulmak, bu derece müşkül olursa yüreğe batan diken nicedir? Cevabını sen ver!</p>
153. Yürekteki dikenini her süprüntü göreydi gamlar kederler herkese el uzatabilirler miydi?	<p>خار دل را گر بدیدی هر کسی دست کی بودی غمان را بر کسی</p> <p>153. Her çerçöp (mesabesinde olan) gönül dikenini göreydi gamlar kederler herkese el uzatabilir miydi?</p>
154. Bir kimse eşeğin kuyruğu altına diken koyar. Eşek onu gidermesini bilmez. Boyuna çifte atar. Zıplar.	<p>کس به زیر دم خر خاری نه خر نداند دفع آن بر می جهد</p> <p>154. Bir kişi, eşeğin kuyruğu altına diken kor. Eşek onu oradan çıkarmasını bilmez, boyuna çifte atar.</p>
155. Zıpladıkça diken daha kuvvetli batar. Akıllı birisi olmalı ki o dikenini çıkarsın,	<p>بر جهد وان خار محکمتر زند عاقلی باید که خاری بر کند</p> <p>155. Zıplar, zıpladıkça da diken daha kuvvetli batar. Dikeni çıkarmak için akıllı bir adam lazım.</p>
156. Eşek dikenini def etmek için can acısıyla boyuna çifte atar. Her tarafını yaralar.	<p>خر ز بهر دفع خار از سوز و درد جفته می انداخت صد جا زخم کرد</p> <p>156. Eşek dikenini çıkarabilmek için can acısıyla can atar durur ve yüz yerini daha yaralar.</p>

<p>157. O hakim diken çıkarır üstad idi. Her yere el koyup, tecrübeden geçirdi.</p>	<p>آن حکیم خارچین استاد بود دست می زد جابجا می آزمود</p> <p>157. O dikenı çıkararı hekim üstaddı. Halayığın her tarafına elini koyup muayene ediyordu.</p>
<p>158. Masal yolunda halayığa memlekette ki eşinin dostunun halinden sordu.</p>	<p>زان کنیزک بر طریق داستان باز می پرسید حال دوستان</p> <p>158. Halayıktan hikaye yoluyla dostların ahvalini sormaktaydı.</p>
<p>159. Kız, nice esrarını hekime alenen kendi yerinden, efendilerinden, yerinden yurdundan anlattı.</p>	<p>با حکیم او رازها می گفت فاش از مقام و خواجگان و شهر و باش</p> <p>159. Kız, bütün sırlarını hekime açıkça söylemekte , kendi durağından, efendilerinden, şehirden ve şehrinin dışından bahsetmekteydi.</p>
<p>160. Hekim bir taraftan kızın anlatmasına kulak verirdi bir taraftan da nabzının atmasına zihin veriyordu.</p>	<p>سوی قصه گفتنش می داشت گوش سوی نبض و جستنش می داشت هوش</p> <p>160. Hekim, kızın anlatmasına kulak vermekte nabzına ve nabzının atmasına dikkat etmekteydi.</p>
<p>161. Bakalım nabzı kimin adı anılmakla atacak tabi cihanda gönlünün arzusu o olacaktır.</p>	<p>تا که نبض از نام کی گردد جهان او بود مقصود جانش در جهان</p> <p>161. Nabzı kimin adı anılınca atarsa cihanda gönlünün istediğı odur (diyordu).</p>
	<p>دوستان و شهر او را برشمرد</p>

<p>162. Memleketindeki dostlarını saydı, ondan sonra başka bir memleketi yad eyledi.</p>	<p>بعد از آن شهری دیگر را نام برد 162. Memleketindeki dostlarını saydı, döktü. Ondan sonra diğer, bir memleketi andı.</p>
<p>163. Dedi ki : Memleketinden çıktığında en evvel hangi memlekette bulundun ?</p>	<p>گفت چون بیرون شدم از شهر خویش در کدامین شهر بودستی تو پیش 163. ‘Memleketinden çıkınca en evvel hangi memlekette bulundun?’ dedi.</p>
<p>164. Kız bir memleketin adını söyledi ondan da geçti yüzünün rengi, nabızı değişmedi.</p>	<p>نام شهری گفت و هم زان در گذشت رنگ روی و نبض او دیگر نگشت 164. Kız bir şehrin adını söyleyip geçti. Fakat yüzünün rengi nabzının atması başkalaşmadı.</p>
<p>165. Memleketleri oradaki zatlari birer birer yerlerini tuz etmek yenilen mahalleri tekrar söyledi.</p>	<p>خواجگان و شهرها را یک به یک باز گفت از جای و از نان و نمک 165. Efendileri ve şehirleri birer birer saydı; o yerleri, yurtları , oralarda geçirdiği zamanları , tuz ekmek yediği kişileri tekrar tekrar söyledi.</p>
<p>166. Şehir şehir ev ev hikaye etti . Ne damarı kımıldadı ne de çehresi sarardı.</p>	<p>شهر شهر و خانه خانه قصه کرد نه رخ جنبید و نه رخ گشت زرد 166. Şehir şehir , ev ev saydı döktü, kızın ne damarı oynadı, ne çehresi sarardı.</p>
	<p>نبض او بر حال خود بد بیگزند تا برسید از سمرقند چو قند</p>

167. Hiçbir tesir göstermeden nabızı hali üzeri bulundu derken şeker gibi Semerkant ²⁸⁸ şehrinden sordu.	167. Hekim şeker gibi Semerkant şehrini soruncaya kadar kızın nabızı tabîî haldeydi fazla atmıyordu.
168. Hemen nabızı attı çehresi kızardı, sarardı. Çünkü Semerkantlı bir kuyumcudan ayrılmıştı ²⁸⁹ .	نَبْضِ جَسْتِ وِ رُویِ سَرخِ وِ زَرْدِ شَد کَزِ سَمَرْقَنْدِیِ زَرگَرِ فَرْدِ شَد 168. Semerkandı sorunca nabızı attı, çehresi kızardı, sarardı. Çünkü o Semerkantlı bir kuyumcudan ayrılmıştı.
169. Tabip hastadan bu sırrı elde edip dert ve belânın aslına erişince kıza sual eyledi.	چُونِ زِ رَنْجُورِ آنِ طَیِّبِ اَیْنِ رَازِ یَافْتِ اَصْلِ آنِ دَرْدِ وِ بَلَا رَا بَازِ یَافْتِ 169. O hekim hastadan bu sırrı elde edip o dert ve belânın aslına erişince :
170. Onun semti Semerkantın neresindedir. Kız dedi (Gatfer) mahallesinde köprü başındadır.	گَفْتِ کُویِ اوِ کِدَامَسْتِ دَرِ گَظْرِ اوِ سَرِ پُلِ گَفْتِ وِ کُویِ غَاتْفَرِ 170. Onun semti hangi mahallede? Diye sordu. Kız “Köprü başında , Gatfer mahallesinde.” dedi.
171. Hekim dedi hastalığın ne olduğunu şimdi anladım. Çar çabuk seni tedavi hususunda sihirler göstereceğim.	گَفْتِ دَانَسْتَمِ کِهِ رَنْجَتِ چِیَسْتِ زُودِ دَرِ عِلَاجَتِ سَحْرَهاِ خَوَاهَمِ نَمُودِ 171. Hekim, ”Hastalığının ne olduğunu hemen anladım. Seni tedavi hususunda sihirler göstereceğim;
172. Sevin ilişik etme, emin ol. Yağmur çimenlere ne tesir gösterirse	شَادِ بَاشِ وِ فَارَغِ وِ آمَنِ کِهِ مَنِ آنِ کَنَمِ بَا تُو کِهِ بَارَانِ بَا چَمَنِ 172. Sevin, ilişik etme, emin ol ki yağmur çimenlere ne yaparsa ben de

²⁸⁸ Kand: Şeker demektir. Şehrin adı Semerkand olmasıyla o tatlı teşbihi yapmışlardır.

²⁸⁹ Burada ve başka yerlerde hariç nüshalarında hem kelime hem beyit ihtilafları görülür. Binlerce hariç beyitler var. Biz dergahı Mevlânadaki asıl nüshaya itimad ediyoruz.

ben de sana onu yapacağım.	sana onu yapacağım;
173. Senin gamını ben çekerim sen gam çekme ben sana yüz tane babadan daha şevkatliyim.	من غم تو می خورم تو غم مخور بر تو من مشفقترم از صد پدر 173. Ben, senin gamını çekmekteyim; Ben sana yüz babadan daha şevkatliyim;
174. Aman sakın ha! Bu sırrı kimseye söyleme. Padişah senden ne kadar arar tararsa yine sakla.	هان و هان این راز را با کس مگو گرچه از تو شه کند بس جست و جو 174. Aman sakın ha, bu sırrı kimseye söyleme; padişah senden bunu ne kadar sorup soruşturrsa yine sakla;
175. Esrarın gönlünde gizli kalırsa muradın çabucak hasıl olur ²⁹⁰ .	چونک اسرار ت نهان در دل شود آن مرادت زودتر حاصل شود 175. Sırların gönülde gizli kalırsa o muradın çabucak hasıl olur dedi
176. Hazreti Peygamber buyurdu ki: “Her kim sırrını saklarsa yakında muradı ile birleşir.	گفت پیغامبر که هر که سر نهفت زود گردد با مراد خویش جفت 176. Peygamber demiştir ki: “Her kim sırrını saklarsa çabucak muradına erişir.
177. Tohum toprak içinde gizlenince onun sır olması bahçenin yeşillenmesi neticesini verir.	دانه چون اندر زمین پنهان شود سر او سرسبزی بستان شود 177. Tohum toprak içinde gizlenince, onun gizlenmesi, bahçenin yeşillenmesiyle neticelenir.
178. Altın gümüş gizli olmayalardı,	زر و نقره گر نبودندی نهان پرورش کی یافتندی زیر کان 178. Altın ve gümüş gizli olmasalardı

²⁹⁰ nüşa. گورخانه راز تو چون دل شود

maden altında nasıl beslenirlerdi.	madende nasıl musaffa olurlar, nasıl altın gümüş haline gelirlerdi?
179. O hekimin vaatleri, taltifleri o hastayı korkudan emin eyledi.	وعددها و لطفهای آن حکیم کرد آن رنجور را ایمن ز بیم 179. O hekimin vaatleri ve lütufları hastayı korkudan emin etti.
180. Hakiki olan vaatleri insanın içi derhal kabul eder. İçinden gelmeyen vaatler insanı ıstıraba sokar.	وعددها باشد حقیقی دل پذیر وعددها باشد مجازی تا سه گیر 180. Hakiki olan vaatleri gönül kabul eder, içten gelmeyen vaatleri ise insanı ıstıraba sokar.
181. Erbabı keremin vaatleri akıp duran bir hazinedir. Nâehillerin vaatleri gönül üzüntüsüdür. ²⁹¹	وعدۀ اهل کرم گنج روان وعدۀ نا اهل شد رنج روان 181. Kerem ehlinin vaatleri akıp duran, eseri daima görünen hazinedir. Ehil olmayanların, kerem sahibi bulunmayanların vaatleri ise gönül azabıdır.
Halayığın hastalığını o veliyullahın anlaması ve marazı huzur-u şahaneye arz etmesi	در یافتن آن ولی رنج کنزک را و عرضه داشتن رنج را پیش پادشاه O velinin, halayığın hastalığını anlaması ve padişaha arz etmesi
182. Ondan sonra hekimi-i ilahi kalkıp padişahın huzuruna azimet eyledi. Padişahı bu meseleden bir miktar haberdar eyledi.	بعد از آن برخاست و عزم شاه کرد شاه را زان شمه‌ای آگاه کرد 182. Ondan sonra hekim, kalkıp padişahın huzuruna gitti, padişahı bu meseleden birazcık haberdar etti.
	گفت تدبیر آن بود کان مرد را

²⁹¹ 1. Fariside revan hem ruh hemde rayiç para, geçer akçe, yürüyen giden demektir.

<p>183. Dedi ki: “Çare odur ki o kuyumcuyu aşk derdinin tedavi için buraya getirelim.</p>	<p>حاضر آريم از پی این درد را 183. Dedi ki: “Çare şundan ibaret: bu derdin iyileşmesi için o adamı getirelim.</p>
<p>184. O uzak şehirden kuyumcuyu para ve hilatle mağrur ederek buraya davet ediniz. (184a) Padişah bu hâkikatı işitince hekimin nasihatını candan gönülden kabul eyledi.</p>	<p>مرد زرگر را بخوان زان شهر دور بازر و خلعت بده او را غرور 184. Kuyumcuyu o uzak şehirden çağır. Onu altınla elbiseyle aldat!” چونک سلطان از حکیم آن را شنید پند او را از دل و از جان گزید (184a) Padişah, hekimden bu sözü duyunca nasihatını, candan gönülden kabul etti.</p>
<p>185. İmdi o tarafa ehliyetli, kifayetli, iş bilir birkaç kişi gönderdi.</p>	<p>پس فرستاد آن طرف یک دو رسول حاذقان و کافیان بس عدول 185. O tarafa ehliyetli, kifayetli, âdil bir iki kişiyi elçi olarak gönderdi.</p>
<p>Padişahın Semerkantdaki kuyumcuyu getirmek üzere adamlar göndermesi hikayesi</p>	<p>حکایت فرستادن پادشاه رسولان بسورقند باوردن زرگر Padişahın, kuyumcuyu getirmek üzere Semerkand’e elçiler yollaması</p>
<p>186. Padişahın inayet ve atıfeti müjdesini vermek üzere iki bey Semerkand’a geldiler.</p>	<p>تا سمرقند آمدند آن دو امیر پیش آن زرگر ز شاهنشاه بشیر 186. O iki bey, kuyumcuya padişahın muştucu olarak Semerkand’e kadar geldiler.</p>
<p>187. Dediler ki: “Ey kıymetli üstad: Ey hünerinde kâmil zat: evsafın şehirlere</p>	<p>کای لطیف استاد کامل معرفت فایش اندر شهرها از تو صفت 187. Dediler ki: “Ey lûtuf sahibi üstad, ey marifette kâmil kişi! Öğülmen</p>

yayılmıştır.	şehirlere yayılmıştır.
188. İşte falan padişah, kuyumcu başılık için seni ihtiyar eyledi. Zira değerlisin	نک فلان شه از برای زرگری اختیار کرد زیرا مهتری 188. İşte filan padişah, kuyumcu başılık için seni seçti. Zira (bu işte) pek büyüksün. Pek kâmilisin.
189. İşte o hilatı şu altın gümüşü alınız. Oraya varınca padişahın havassından ve nedimelerinden olacaksın.	اینک این خلعت بگیر و زر و سیم چون بیایی خاص باشی و ندیم 189. Şimdicek şu elbiseyi, altın ve gümüşü al da gelince de padişahın havassından ve nedimlerinden olursun.
190. Adamcağız birçok parayı hilatı görünce mağrur oldu. Şehrinden, çoluk çocuğundan ayrıldı.	مرد مال و خلعت بسیار دید غره شد از شهر و فرزندان برید 190. Adam; çok malı, çok parayı görünce gururlandı, şehirden çoluk çocuktan ayrıldı.
191. Adamcağız neşeli bir halde yola düştü. Haberi yok ki padişah onu canına kast eyledi.	اندر آمد شادمان در راه مرد بی خبر کان شاه قصد جاننش کرد 191. Adam neşeli bir halde yola düştü. Haberi yoktu ki padişah, canına kastetmişti.
192. Arap atına binip sevinçle koşturuyordu. Kendi kan bahasını hilat sandı.	اسپ تازی برنشست و شاد تاخت خونبهای خویش را خلعت شناخت 192. Arap atına binip sevinçle koşturdu, kendi kanının diyetini elbise sandı.
193. Ey olanca mecnunuyetiyle sefer giden kendi ayağınla fena bir kazaya gidiyorsun.	ای شده اندر سفر با صد رضا خود به پای خویش تا سو القضا 193. Ey yüzlerce razılıkla sefere düşen ve bizzat kendi ayağıyla kötü bir kazaya giden!
	در خیالش ملک و عز و مهتری گفت عزرائیل رو آری بری

194. Kendi hayalince mansıb izzet ve ikbal, öbür taraftan Azrail de (git fayda elde edersin) diyor.	194. Hayalinde mülk, şeref ve ululuk. Fakat Azrail “Git, evet, muradına erişirsin” demekte
195. O yabancı adam yoldan gelince hekim, huzuru şahaneye edep ve terbiye ile götürdü.	چون رسید از راه آن مرد غریب اندر آوردش به پیش شه طیب 195. O garip kişi yoldan gelince, hekim, onu padişahın huzuruna götürdü;
196. Ta ki o Tiraz şehrinin şema gibi nur saçan dilberinin yani halayığın başında yanıp yakıla.	سوی شاهنشاه بردش خوش بناز تا بسوزد بر سر شمع طراز 196. Güzellik mumunun başı ucunda yanıp yıkılması için onu, padişahın yanına izzet ve ikramla ilettili.
197. Padişah onu görüp çok iltifat eyledi. Altın hazinesini ona teslim eyledi.	شاه دید او را بسی تعظیم کرد مخزن زر را بدو تسلیم کرد 197. Padişah, onu görünce pek ağırladı, altın hazinesini ona teslim etti.
198. Sonra hekim dedi ki, ey büyük sultan o halayığı bu zata ver.	پس حکیمش گفت ای سلطان مه آن کنیزک را بدین خواجه بده 198. Sonra hekim dedi ki: “Ey büyük sultan, o cariyeciğı bu tacire ver;
199. Ki halayık onun visaliyle ifakat bulsun. Visal suyu, iştiyak ateşini söndürsün.	تا کنیزک در وصالش خوش شود آب وصلش دفع آن آتش شود 199. Ki visaliyle iyileşsin, visalinin suyu o ateşi gidersin.”
200. Padişah ay o çehreliyi o kuyumcuya bağışladı. O her iki mülakat müştaklarını çiftleştirdi.	شه بدو بخشید آن مه روی را جفت کرد آن هر دو صحبت جوی را 200. Padişah, o ay yüzlüyü kuyumcuya bahşetti. O iki sohbet müştakını birbirine çift etti.
	مدت شش ماه می‌راندند کام

<p>201. Altı ay kadar murat sürdüler: o kızda tamamen iyileşti.</p>	<p>تا به صحت آمد آن دختر تمام 201. Altı ay kadar murat alıp murat verdiler. Bu suretle o kız da tamamıyla iyileşti.</p>
<p>202. Ondan sonra hekim kuyumcuya bir nevi şerbet yaptı. O da içti. Kızın karşısında eridi.</p>	<p>بعد از آن از بهر او شربت بساخت تا بخورد و پیش دختر می‌گذاخت 202. Ondan sonra hekim, kuyumcuya bir şerbet yaptı, kuyumcu içti. Kızın karşısında erimeğe başladı.</p>
<p>203. Hastalıktan dolayı onun güzelliği kalmayınca kızın canında da onun külfetini çekmek hevesi kalmadı.</p>	<p>چون ز رنجوری جمال او نماند جان دختر در وبال او نماند 203. Hastalık yüzünden kuyumcunun güzelliği kalmayınca kızın canı, onun derdinden azat oldu. Ondan vazgeçti.</p>
<p>204. Çirkin, nahoş, sarı suratlı olunca azar azar kızın gönlünde de bir soğukluk hasıl oldu.</p>	<p>چونک زشت و ناخوش و رخ زرد شد اندک‌اندک در دل او سرد شد 204. Kuyumcu çirkinleşip hastalanınca, yüzü sararıp solunca kızın gönlü de yavaş yavaş ondan soğudu.</p>
<p>205. Renge ait olan aşklar aşk değil er için ardır.</p>	<p>عشقهایی کز پی رنگی بود عشق نبود عاقبت ننگی بود 205. Ancak zâhiri güzelliğe ait bulunan aşklar aşk değildir. Onlar nihayet bir âr olur.</p>
<p>206. Keşki esasından ar olsaydı da o fena hüküm ve ceza bu adamın başına gelmeyeydi.</p>	<p>کاش کی کان ننگ بودی یکسری تا نرفتی بر وی آن بد داوری 206. Keşki kuyumcu baştanbaşa ayıp ve âr olsaydı, tamamıyla çirkin bulunsaydı da başına bu kötü hal gelmeseydi.</p>
<p>207. Kuyumcunun yüzünden ırmak gibi</p>	<p>خون دويد از چشم همچون جوی او دشمن جان وی آمد روی او 207. Kuyumcunun gözünden ırmak gibi</p>

kanlar aktı. Çehresi canının hasmı oldu.	kanlar aktı. Yüzü canına düşman kesildi.
208. Kendi kanadı tavusun düşmanı oldu. Çok padişahın müthiş kuvvetli olması helakını mucip olmuştur.	دشمن طاووس آمد پر او ای بسی شه را بکشته فر او 208. Tavus kuşunun kanadı, kendisine düşmandır. Nice padişahlar vardır ki kuvvet ve azametleri helâklerine sebep olmuştur.
209. Kuyumcu dedi ki: “Ben o ahuyum ki göbeğimin miskinden dolayı bu avcı benim saf kanımı dökmüştür.	گفت من آن آهوم کز ناف من ریخت این صیاد خون صاف من 209. Kuyumcu, “Ben o ahuyum ki göbeğimin miskinden dolayı bu avcı, benim saf kanımı dökmüştür.
210. Ah! Ben o sahra tilkisiyim ki derim için başımı kestiler.	ای من آن روباه صحرا کز کمین سر بریدندم برای پوستین 210. Ah, ben o sahra tilkisiyim ki postum için beni tuzağa düşürüp tuttular, başımı kestiler.
211. Hey! Ben o fil gibiyim ki kemiğim için filcinin açtığı yara kanımı döktü.	ای من آن پیلی که زخم پیلبان ریخت خونم از برای استخوان 211. Ah, ben o filim ki dişimi elde etmek için filci benim kanımı döktü.
212. Benden aşağı birisi için kanımı döken bilmiyor ki benim kanım uyumaz.	آنک کشتستم پی مادون من می‌ندانند که نخسید خون من 212. Beni, benden aşağı birisi için öldüren, kanımı döken; bilmiyor ki benim kanım uyumaz!
213. Bugün bana ise yarın onadır. Benim gibi adamın kanı zayı olmak kâbil midir?	بر منست امروز و فردا بر ویست خون چون من کس چنین ضایع کیست 213. Bugün bana ise yarın onadır. Böyle benim gibi bir adamın kanı nasıl zayı olur?

<p>214. Duvar gerçi uzun bir gölge düşürür. Ama o gölge tekrar ona avdet eder.</p>	<p>گر چه دیوار افکند سایه دراز باز گردد سوی او آن سایه باز</p> <p>214. Duvar gerçi (günün ilk kısmında yere) uzun bir gölge düşürür; fakat o gölge, gölgeyi meydana getirene avdet eder.</p>
<p>215. Bu cihan bir dağdır. Bizim yaptıklarımız nidadır. O nidaların aksi yine bizim tarafımıza gelir.</p>	<p>این جهان کوهست و فعل ما ندا سوی ما آید نداها را صدا</p> <p>215. Bu cihan dağdır, bizim yaptıklarımız ses. Seslerin aksi yine bizim semtimize gelir” dedi.</p>
<p>216. Bunu söyledi. O anda toprak altına gitti. O halayıkta aşktan, hastalıktan, tertemiz oldu.</p>	<p>این بگفت و رفت در دم زیر خاک آن کنزک شد ز عشق ورنخ پاک</p> <p>216. Kuyumcu, bu sözleri söyledi ve hemen toprak altına gitti. O Cariyecik de aşktan ve hastalıktan arındı tertemiz oldu.</p>
<p>217. Çünkü ölenlerin aşkı ebedi değildir. Zira ölenler tekrar bizim tarafa gelecek değildir.</p>	<p>زانک عشق مردگان پاینده نیست چونک مرده سوی ما آینده نیست</p> <p>217. Çünkü ölülerin aşkı ebedi değildir. Çünkü ölü tekrar bize gelmez.</p>
<p>218. Canlı aşk ruhta ve gözde her anda goncadan daha taze olur.</p>	<p>عشق زنده در روان و در بصر هر دمی باشد ز غنچه تاز مثر</p> <p>218. Diri aşk, ruhta ve gözdedir. Her anda goncadan daha taze olur durur.</p>
<p>219. Öyle birinin aşkını ihtiyar eyle ki ve bedi olsun. Sana canı artıran şaraptan sakilik eylesin.</p>	<p>عشق آن زنده گزین کو باقیست کز شراب جانفزایت ساقیست</p> <p>219. O dirinin aşkını seç ki bakidir ve canına can katan şaraptan sana sakilik eder.</p>
	<p>عشق آن بگزین که جمله انبیا یافتند از عشق او کار و کیا</p>

220. Öyle bir zatın aşkını ihtiyar eyle ki cümle enbiya o zatın aşkından iş güç buldular.	220. Onun aşkını seç ki bütün peygamberler, onun aşkıyla kuvvet ve kudret buldular, iş güç sahibi oldular.
221. Sen (bizim için o şahın huzuruna izin yoktur) deme Kerim olan zatlara hiçbir iş müşkül değildir.	تو مگو ما را بدان شه بار نیست با کریمان کارها دشوار نیست 221. Sen “Bize o padişahın huzuruna varmağa izin yoktur” deme. Kerim olan kişilere, hiçbir iş güç değildir.
Onun beyanındadır ki kuyumcuyu öldürmek ve zehir vermek Tanrı tarafından işaret ile vaki oldu. Hevayı nefsani ile değil.	بیان آنک کشتن و زهر دادن مرد بزرگ باشارت الهی بود نه بهوای نفس و تأمل فاسد Kuyumcuyu öldürme ve zehirlenmenin Tanrı emriyle olup padişahın isteğiyle olmadığı
222. O adamın hekim eliyle öldürülmesi ne bir ümit için idi, ne de korkudan dolayı idi.	کشتن آن مرد بر دست حکیم نه پی اومید بود و نه ز بیم 222. O adamın, hekimin eliyle öldürmesi, ne ümit içindi, ne kokudan dolayı.
223. O hekim onu padişahın hatırı için öldürmedi. Tanrının emri ve ilhamı gelmeden bu işi yapmadı.	او نکشتنش از برای طبع شاه تا نیامد امر و الهام اله 223. Tanrı'nın emri ve ilhamı gelmedikçe hekim, onu padişahın hatırı için öldürmedi.
224. Hazreti Hızır, o çocuğun boğazını kesmesi gibi ki onu sırrını avam-ı nas anlayamaz.	آن پسر را کش خضر ببیرید خلق سر آن را در نیابد عام خلق 224. Hızır'ın, o çocuğun boğazını kesmesindeki sırrı halkın avam kısmı anlayamaz.
225. Tanrı canibinden vahiy ve cevap	آنک از حق یابد او وحی و جواب هرچه فرماید بود عین صواب 225. Tanrı tarafından vahiy ve cevaba

alan kimse her ne buyurursa aynı sevap olur.	nail olan kişi her ne buyurursa o buyruk, doğrunun ta kendisidir.
226. Can bağışlayabilen eğer öldürürse layıktır. Çünkü o naibi ilahidir. Onun eli Tanrının elidir.	انک جان بخشد اگر بکشد رواست نایبست و دست او دست خداست 226. Can bağışlayan kişi öldürse de caizdir. O, naiptir, eli Tanrı elidir.
227. İsmail gibi huzuruna baş koy. Sevinerek gülererek kılıcı önünde can ver ki	همچو اسمعیل پیشش سر بنه شاد و خندان پیش تیغش جان بده 227. İsmail gibi onun önüne baş koy. Kılıcının önünde sevinerek, gülererek can ver.
228. Hz. Muhammed'in huzuru ilahide temiz canı gibi senin canın da ebedi sevinçli kalsın.	تا بماند جاننت خندان تا ابد همچو جان پاک احمد با احد 228. Ki Ahmed'in pâk canı, Ahad'la nasıl ebediyse senin canın da ebede kadar sevinçli ve gülümser bir halde kalsın.
229. Aşıklar ferah kadehini o vakit çekerler. Ki sevgili onları kendi eliyle öldüre.	عاشقان جام فرح آنکه کشند که به دست خویش خوبانشان کشند 229. Aşıklar, ferah kadehini, güzellerin elleriyle öldürdükleri vakit içerler.
230. Padişah şehvet uğrunda o kanı dökmedi. Su-i zannı kavgayı bırak.	شاه آن خون از پی شهوت نکرد تو رها کن بدگمانی و نبرد 230. Padişah o kanı şehvet uğrunda dökmedi. Su-i zanda bulunma, münakaşayı bırak.
231. Sen mülevveslik etti diye bir zanda bulundun. Sulu şey süzülünce, süzülende tortu bırakır mı?	تو گمان بردی که کرد آلودگی در صفا غش کی هلد پالودگی 231. Sen onun hakkında kötü ve pis iş işledi deyip fena bir zanda bulundun. Su süzülüp durulunca, berrak bir hale

	gelince bu berraklıkta bulanıklık ve tortu kalır mı, süzülüş suda tortu bırakır mı?
232. Bu riyazetler, bu eziyet çekmeler o ocakta gümüşün posasını çıkarmak içindir.	بهر آنست این ریاضت وین جفا تا بر آرد کوره از نقره جفا 232. Bu riyazatlar, bu cefa çekmeler, ocağın posayı gümüşten çıkarması içindir.
233. İyinin kötünün imtihanı altın tortusunu gidermek içindir.	بهر آنست امتحان نیک و بد تا بجوشد بر سر آرد زر زبد 233. İyinin, kötünün imtihanı, altının kaynayıp tortusunun üste çıkması içindir.
234. Eğer işi Tanrı ilhamı olmasaydı, o yırtıcı bir köpek olurdu. Padişah olmak nerede.	گر نبودى كارش الهام اله او سگى بودى دراننده نه شاه 234. Eğer işi tanrı ilhamı olmasaydı o, yırtıcı bir köpek olurdu. Padişah olmazdı.
235. O padişah şehvetten, hırstan hevayı nefsaniden pak idi. İyilik yaptı ama kötü görünüşlü iyilik yaptı.	پاک بود از شهوت و حرص و هوا نیک کرد او لیک نیک بد نما 235. Şehvetten de tertemizdi, hırstan da, nefis isteğinden de. Güzel bir iş yaptı, fakat zahiren kötü görünüyordu.
236. Hz. Hızır denizde gemiyi deldiyse, Hızır'ın o delmesinde yüzlerce sağlamlık var.	گر خضر در بحر کشتى را شکست صد درستی در شکست خضر هست 236. Hızır, denizde gemiyi deldiyse de onun bu işi delişinde yüzlerce sağlamlık var.
237. O kadar nuraniyetiyle, o kadar marifetullah ile beraber Hz. Musa'nın vehm-i beşerisine o sır kapalı bulundu. Artık sen kanatsız uçmaya kalkışma.	وهم موسى با همه نور و هنر شد از آن محبوب تو بی پر میپر 237. O kadar nur ve hünerle beraber Musa'nın vehmi, ondan mahcuptu; artık sen kanatsız uçmağa kalkışma!

<p>238. O kırmızı güldür. Sen ona kan deme, o padişah akıl sarhoşudur. Sen ona Mecnun adı verme.</p>	<p>آن گل سرخست تو خونش مخوان مست عقلست او تو مجنونش مخوان</p> <p>238. O kırmızı güldür. Sen ona kan deme, o akıl sarhoşudur. Sen ona deli adını takma.</p>
<p>239. Onun muradı Müslüman kanı olsaydı, kâfirim ben eğer onun adını ağzıma alırsam.</p>	<p>گر بدی خون مسلمان کام او کافریم گر بردمی من نام او</p> <p>239. Onun muradı Müslüman kanı dökmek olsaydı, kâfirim onun adını ağzıma alırsam.</p>
<p>240. Bir haydutun methinden arşullah zangır zangır titrer. Onu methettiğinden dolayı günahatan korunanlarda su-i zanna uğrar.</p>	<p>می پلرزد عرش از مدح شقی بدگمان گردد ز مدحش متقی</p> <p>240. Arş kötü kişinin öğülmesinden titrer; suçlardan ve şüpheli şeylerden korunan kişi de kötü methedilince, metheden kişi hakkında fena bir zanna düşer.</p>
<p>241. O padişah idi. Hem de pek uyanık bir padişah idi. Has bir zat idi hem de Hassatullah idi.</p>	<p>شاه بود و شاه بس آگاه بود خاص بود و خاصة الله بود</p> <p>241. O padişahı, hem de çok uyanık bir padişah. Has bir zattı, de Tanrı hası.</p>
<p>242. Bir adamı böyle bir padişah öldürürse, manen taht-ı saltanata ve daha âli makama yükseltir.</p>	<p>آن کسی را کش چنین شاهی کشد سوی بخت و بهترین جاهی کشد</p> <p>242. Bir kişi böyle bir padişah öldürürse onu, iyi bir bahta eriştirir, en iyi bir makama çeker, yükseltir.</p>
<p>243. Eğer onun faydasını onu kahrında görmeseydi o mücessem bir lütf-ı ilahi olan padişah kahr yapmak ister miydi</p>	<p>گر ندیدی سود او در قهر او کی شدی آن لطف مطلق قهرجو</p> <p>243. Eğer onu kahretmede yine onun için bir fayda görmeseydi; o mutlak lütf, nasıl olur da kahretmeyi isterdi?</p>

<p>244. Çocuk yara ve hacamat korkusundan titrer. Şefkatli ana o keder esnasında sevinçlidir.</p>	<p>طفل می لرزد ز نیش و احتجام مادر مشفق در آن گم شادکام</p> <p>244. Çocuk hacamatcının neşterinden titrer durur, esirgeyen ana ise onun gamından sevinçlidir.</p>
<p>245. Bir can alır yüz can verir. Senin vehmine sığmayan bir şey vardır ki işte onu verir.</p>	<p>نیم جان بستاند و صد جان دهد آنچ در و همت نیاید آن دهد</p> <p>245. Yarı can alır, yüz can bağışlar. Senin vehmine gelmeyen o şey yok mu? Onu verir.</p>
<p>246. Sen kendinden kıyas edersin amma çok uzaklarda kaldın sen, iyice dikkat et.</p>	<p>تو قیاس از خویش می گیری ولیک دور دور افتاده ای بنگر تو نیک</p> <p>246. Sen kendince aklından bir kıyas yapmaktasın ama çok, pek çok uzaklara düşmüşsün. İyice bak.</p>

2.6.2. Değerlendirme

1 a. Redaktör, mütercimim bazı beyitlerine hiçbir müdahalede bulunmamıştır. Örnek:

مرغ جانش در قفس چون می طپید
داد مال و آن کنیزک را خرید

ORİJİNAL NÜSHA: 1/39. Can kuşu kafeste çırpınmaya başladı. Mal verdi, o halayığı satın aldı.

MATBÛ NÜSHA: 1/39. Can kuşu kafeste çırpınmağa başladı. Mal verdi, o halayığı satın aldı.

آن یکی خر داشت و پالانش نبود
یافت پالان گرگ خر را در ربود

O. N. 1/41. Birisinin eşeği varmış, fakat palanı yokmuş. Palanı ele geçirmiş. Bu sefer eşeği kurt kapmış.

M. N. 1/41. Birisinin eşeği varmış, fakat palanı yokmuş. Palanı ele geçirmiş, bu sefer eşeği kurt kapmış

گفت معشوقم تو بودستی نه آن
لیک کار از کار خیزد در جهان

O. N. 1/76. Padişah “Benim asıl sevgilim sensin o değildir. Fakat dünyada iş işten çıkar.

M. N. 1/76. Padişah: Benim asıl sevgilim sensin, o değil. Fakat dünyada iş işten çıkar.

ماید از آسمان در می رسید
بی شری و بیع و بی گفت و شنید

O. N. 1/80. Alışverişsiz, dedikodusuz Tanrı sofrası gökten iniyordu.

M. N. 1/80. Alışverişsiz, dedikodusuz Tanrı sofrası gökten iniyordu.

عاشقی گر زین سر و گر زان سرست
عاقبت ما را بدان سر رهبرست

O. N. 1/111. Aşıklık ister o cihetten olsun, ister bu cihetten olsun, âkıbet bizim için o tarafa kılavuzdur

M. N. 1/111. Âşıklık, ister o cihetten olsun, ister bu cihetten, âkıbet bizim için o tarafa kılavuzdur.

1 b. Redaktör bazı beyitlerde cüzi bir tasarrufta bulunmuştur. Örnek:

جمله گفتندش که جانبازی کنیم
فهم گرد آریم و انبازی کنیم

O. N. 1/46. Hepsi birden dediler ki: “Can feda edelim, fikirlerimizi toplayıp tedavide iştirak eyleyelim.

M. N. 1/46. Hepsi birden dediler ki: “Canımızı feda edelim. Beraberce düşünüp beraberce tedavi edelim.

شاد باش و فارغ و آمن که من
آن کنم با تو که باران با چمن

O. N. 1/172. Sevin ilişik etme, emin ol. Yağmur çimenlere ne tesir gösterirse ben de sana onu yapacağım.

M. N. 1/172. Sevin, ilişik etme, emin ol ki yağmur çimenlere ne yaparsa ben de sana onu yapacağım;

مرد مال و خلعت بسیار دید
غره شد از شهر و فرزندان برید

O. N. 1/190. Adamcağız birçok parayı, hilatı görünce mağrur oldu. Şehirden, çoluk çocuğundan ayrıldı.

M. N. 1/190. Adam çok malı, çok parayı görünce gururlandı; şehirden çoluk çocuktan ayrıldı.

شاه دید او را بسی تعظیم کرد

مخزن زر را بدو تسلیم کرد

O. N. 1/197. Padişah onu görüp çok iltifat eyledi. Altın hazinesini ona teslim eyledi.

M. N. 1/197. Padişah, onu görünce pek ağırladı; altın hazinesini ona teslim etti.

بهر آنست این ریاضت وین جفا

تا بر آرد کوره از نقره جفا

O. N. 1/232. Bu riyazetler, bu eziyet çekmeler o ocakta gümüşün posasını çıkarmak içindir.

M. N. 1/232. Bu riyazatlar, bu cefa çekmeler, ocağın posayı gümüşten çıkarması içindir.

1 c. Redaktör bazı beyitlerde fazlaca değişiklik yapmıştır. (Ancak beytin manasını etkileyecek değişiklikler azdır.) Örnek:

بد گمانی کردن و حرص اورسی

کفر باشد پیش خوان مهتری

O. N. 1/86. Su-i zan etmek, hırs göstermek, büyükler sofrası huzurunda küfran-ı nimet sayılır.) dedi.

M. N. 1/86. Bir ulu kişinin sofrası başında kötü zanna düşmek ve harislik etmek küfürdür.” Dedi.

زان گدارویان نادیده ز آز

آن در رحمت بریشان شد فراز

O. N. 1/87. O dilenci suratlı körlerden dolayı onlara o rahmet kapısı kapandı.

M. N.1/87. O rahmet kapısı, hırslardan dolayı bu görmedik dilencilerin yüzlerine kapandı.

گفت ای نور حق و دفع حرج

معنی الصبر مفتاح الفرج

O. N. 96. Ey nur-i ilahi, ey hallâl-i müşkilât, ey (sabır genişlemenin anahtarıdır) kelâm-ı âlisinin manası

M. N. 1/96. Ey hakkın nuru darlığı gideren zat! Sabır genişliğin anahtarıdır” sözünün mânası!

چون رسید از راه آن مرد غریب

اندر آوردش به پیش شه طیب

O. N. 1/195. O yabancı adam yoldan gelince hekim, huzuru şahaneye edep ve terbiye ile götürdü.

M. N. 1/195. O garip kişi yoldan gelince, hekim, onu padişahın huzuruna götürdü.

2.Redaktör, mütercimim kullandığı eski kelime ve terkipleri, daha yeni kelimelerle değiştirmiş, cümleleri sadeleştirmiştir.

گفت ای شه مزده حاجاتت رواست

گر غریبی آیدت فردا ز ماست

O. N. 1/63. Dedi ki: Ey padişah müjde, hâcetlerin kabuldür. Yarın bir yabancı gelirse o bizdendir.

M. N. 1/63. Dedi ki: Ey padişah, müjde; dileklerin kabul oldu. Yarın bir yabancı gelirse o, bizdendir.

پس خیالی که شه اندر خواب دید

در رخ مهمان همی آمد پدید

O. N. 1/73. İmdi padişahın rüyada müşahede eylediği hayal de misafir pirin çehresinde kendini gösterdi.

M. N. 1/73. Padişahın rüyada gördüğü hayal de o misafir pirin çehresinde görünüş duruyordu.

علت عاشق ز علتها جداست

عشق اصطرلاب اسرار خداست

O. N. 1/110. Aşığın hastalığı bütün hastalıklarından ayrıdır. Aşk esrar-ı ilahi'nin (usturlab)ıdır.

M. N. 1/110. Âşığın hastalığı bütün hastalıklardan ayrıdır. Aşk, Tanrı sırlarının usturlâbıdır.

هرچه گویم عشق را شرح و بیان

چون به عشق آیم خجل باشم از آن

O. N. 1/112. Aşkın şerh ve beyanı zımnında her ne söylersem aşk bahsine gelince o sözlerden mahcup olurum.

M. N. 1/112. Aşk şerh etmek ve anlatmak için ne söylersem söyleyeyim... asıl aşka gelince o sözlerden mahcup olurum.

3 a. Genel olarak metne daha bağlı olan mütercimim, çevrileri uzuncadır ve bazı açıklayıcı ifadeler eklenmiştir. Redaktör bunları kısaltma yoluna gitmiş ve daha edebi bir metin elde etmeye çalışmıştır. Örnek:

گرچه تفسیر زبان روشن‌گراست

لیک عشق بی زبان روشن‌ترست

O. N. 1/113. Lisanın tefsiri gerçi izah edicidir, fakat lisan vasıtalığı olmayarak aşkın kendisi daha iyi aydınlatıcıdır.

M. N. 1/113. Dilin tefsiri gerçi pek aydınlatıcıdır, fakat dile düşmeyen aşk daha aydındır.

خود غریبی در جهان چون شمس نیست
شمس جان باقیی کش امس نیست

O. N. 1/119. Zaten şems gibi garip emsali nadir şey cihanda bulunmaz. O hayat-ı bakiye Şemsi ki onun dünü bugünü yoktur. (Öyle eyyama merbut değildir.)

M. N. 1/119. Zaten cihanda güneş gibi misli bulunmaz bir şey yoktur. Bâki olan can güneşi öyle bir güneştir ki, asla gurup etmez.

من چه گویم یک رگم هشیار نیست
شرح آن یاری که او را یار نیست

O. N. 130. Eşi nazirî olmayan o sevgilinin vafında ben ne söyleyeyim ki bir damarım bile ayık değildir.

M. N. 1/130. Eşi bulunmayan o sevgilinin vafına dair ne söyleyeyim ki bir damarım bile ayık değil!

گفت پیغامبر که هر که سر نهفت
زود گردد با مراد خویش جفت

O. N. 1/176. Hazreti Peygamber buyurdu ki: “Her kim sırrını saklarsa yakında muradı ile birleşir.

M. N. 1/176. Peygamber demiştir ki: “Her kim sırrını saklarsa çabucak muradına erişir.

دشمن طاووس آمد پر او
ای بسی شه را بکشته فر او

O. N. 1/208. Kendi kanadı tavusun düşmanı oldu. Çok padişahın müthiş kuvvetli olması helakını mucip olmuştur.

M. N. 1/208. Tavus kuşunun kanadı, kendisine düşmandır. Nice padişahlar vardır ki kuvvet ve azametleri helâklerine sebep olmuştur.

3 b. Redaktör az olarak da tercüme-yi genişletme yoluna gitmiştir. Örnek:

وعدۀ اهل کرم گنج روان
وعدۀ نا اهل شد رنج روان

O. N. 1/181. Erbabı keremin vaatleri akıp duran bir hazinedir. Nâehillerin vaatleri gönül üzüntüsüdür.

M. N. 1/181. Kerem ehlinin vaatleri akıp duran, eseri daima görünen hazinedir. Ehil olmayanların, kerem sahibi bulunmayanların vaatleri ise gönül azabıdır.

تا بماند جانت خندان تا ابد

همچو جان پاک احمد با احد

O. N. 1/228.Hz. Muhammed'in huzuru ilahide temiz canı gibi senin canın da ebedi sevinçli kalsın.

M. N. 1/228. Ki Ahmed'in pâk canı, Ahad'la nasıl ebediyse senin canın da ebede kadar sevinçli ve gülümser bir halde kalsın.

تو گمان بردی که کرد آلودگی

در صفا غش کی هلد پالودگی

O. N. 1/231. Sen mülevveslik etti diye bir zanda bulundun. Sulu şey süzülünce, süzülende tortu bırakır mı?

M. N. 1/231. Sen onun hakkında kötü ve pis iş işledi deyip fena bir zanda bulundun. Su süzülüp durulunca, berrak bir hale gelince bu berraklıkta bulanıklık ve tortu kalır mı, süzülüş suda tortu bırakır mı?

4.Redaktör bazen tekrarları önlemiş, yanlış anlaşılan ifadeleri değiştirmiş, fazla gördüğü ibareleri hafifletmek yoluna gitmiş, bazen de cümle yapısını değiştirmiştir.

یک کنیزک دید شه بر شاه راه

شد غلام آن کنیزک پادشاه

O. N. 1/38. Padişah caddede bir halayık gördü. Padişah o halayığın kölesi oldu.

M. N.1/38. Ana caddede bir halayık gördü, o halayığın kölesi oldu.

شه به جای حاجبان در پیش رفت

پیش آن مهمان غیب خویش رفت

O. N. 1/74. Mabeyinciler yerine padişah kendi koştu. O gaipten gelen konuğun huzuruna gitti.

M. N. 1/74. Padişah bizzat mabeyincilerin yerine koştu. O gaipten gelen konuğun huzuruna vardı.

انت مولی القوم من لا یشتهی

قد ردی کلا لئن لم ینته

O. N. 1/100. Sen halkın efendisisin sana müştak olmayan bayağılaşmıştır. Vazgeçmezse suratına şamar indirilir.

M. N. 1/100. Sen, kavmin ulususun, sana müştak olmayan, seni arzulamayan bayağılaşmıştır. Bundan vazgeçmezse...”

نبض او بر حال خود بد بی‌گزند

تا بپرسید از سمرقند چو قند

O. N. 1/167. Hiçbir tesir göstermeden nabzı hali üzeri bulundu derken şeker gibi Semerkant şehrinden sordu.

M. N. 1/167. Hekim şeker gibi Semerkant şehrini soruncaya kadar kızın nabzı tabii haldeydi fazla atmıyordu.

5. Mütercim bazı beyitleri atlamış, nadir olarak da dalgınlıkla bazen kelimeleri yanlış tercüme etmiştir. Redaktör böyle yerleri ikmal ve tashih etmiştir.

Örnek:

بند بگسل باش آزاد ای پسر
چند باشی بند سیم و بند زر

O. N. 1/19. Orijinal metinde yoktur.

M. N. 1/19. Ey oğul! Bağ çöz azat ol. Ne zamana kadar gümüş, altın esiri olacaksın?
گر بریزی بحر را در کوزه‌ای
چند گنجد قسمت یک روزه‌ای

O. N. 1/20. Orijinal metinde yoktur.

M. N. 1/20. Denizi bir testiye dökersen ne alır? Bir günün kısmetini...

کوزه چشم حریصان پر نشد
تا صدف قانع نشد پر در نشد

O. N. 1/21. Orijinal metinde yoktur.

M. N. 1/21. Harislerin göz testisi dolmadı. Sedef, kanaatkâr olduğundan inciyle doldu.

هر که را جامه ز عشقی چاک شد
او ز حرص و عیب کلی پاک شد

O. N. 1/22. Orijinal metinde yoktur.

M. N. 1/22. Bir aşk yüzünden elbisesi yırtılan, hırstan, ayıptan adamakıllı temizlendi.

کز برای حق صحبت سالها
بازگو حالی از آن خوش حالها

O. N. 1/126. Orijinal metinde yoktur.

M. N. 1/126. “Yıllarca süren sohbet hakkı için o güzel haller den tekrar bir hali söyle anlat.

تا زمین و آسمان خندان شود
عقل و روح و دیده صد چندان شود

O. N. 1/127. Orijinal metinde yoktur.

M. N. 1/127. Ki yer gök gülsün, sevin sin. Akıl ruh ve göz de yüz derece daha fazla sevince, neşeye dalsın”(diyor)

Biz gerek tercümenin orijinalini gerekse matbu tercümeyle Gölpinarlı, Tahir-ül Mevlevî ve Adnan Karaismailoğlu'nun tercümeleleriyle giriş bölümü ve ilk hikayeyi tercümeleleriyle karşılaştırdık. Tercümelerin çoğunlukla birbirleriyle uyumlu olduklarını gördük. Aşağıdaki beyitlerde farklılıklar olduğunu da müşahade ettik. (Farklılıkları da koyu harflerle belirttik.)

در غم ما روزها بیگانه شد

روزها با سوزها همراه شد

Orijinal nüsha. N. 1/15. Bizim gamımızdan günler, vakitsiz bir hale geldi; günler yanlışlarla yoldaş oldu.

Matbu nüsha. N. 1/15. Gamımızla günler **geçti, akşamlar oldu**; günler yanlışlarla yoldaş kesildi de **yandı gitti**.

Abdülbâki Gölpinarlı G. 1/15. Gamımızla günler geçti, akşamlar oldu; günler yanlışlarla yoldaş kesildi de yandı gitti.

Tahir Mevlevî (Olgun) M. 1/15. **Gamlı geçen günlerimiz uzadı ve sona ermesi gecikti. O günler, mahrumiyetten ve ayrılıktan hasıl olan ateşlerle arkadaş oldu-yani ateşlerle yanmalarla geçti.**

Adnan Karaismailoğlu 1/15 Kederimizde günler vakitsiz oldu. Günler, yanlışlarla yoldaş oldu.

من چگونه هوش دارم پیش و پس

چون نباشد نور یارم پیش و پس

O. N. 1/33. Aşk, bu sözün **dışarı çıkıp yazılmasını** ister; ayna gammaz olmaz da ne olur?

M. N. 1/. bu sözün söylenmesini ister; ayna gammaz olmazda ne olur?

A. G. 1/33. Aşk bu sözün söylenmesini ister; ayna gammaz olmazda ne olur?

T. M. 1/33. “Aşk, bu sözün **meydana çıkmasını** istiyor. Ayna, koğucu olmaz da ne olabilir.”

A. K. 1/33. Aşk bu sözün dışarı çıkmasını ister. Ayna nasıl yansıtamaz olur?

چونک آید او حکیم حادثست

صادقتش دان کو امین و صادقست

O. N. 1/64. O gelen hazık hekimdir. Onu doğru bil, çünkü o emin ve gerçek erenlerdendir.

M. N. 1/64. Gelirse, işinin ehli bir hekimdir o; gerçek bil onu; emindir çünkü, gerçektir O.

A. G. 1/64. Gelirse, işinin ehli bir hekimdir o; gerçek bil onu; emindir çünkü, gerçektir O

T. M.1/64. Gelince onu bil ki hazık bir hekim ve **sadık** bir emindir-**yani, öbür şarlatan doktorlar gibi yalancı doktor ve hilekar değildir.-Hakiki bir tabipte lazım gelen hazakat, emanet ve sadakat sıfatlarına haizdir.**

A.K. 1/64. Mahir bir hekim olan bu kişi geldiğinde, ona güven. Çünkü o, emin ve doğru bir kişidir.

ماید از آسمان در می رسید
بی شری و بیع و بی گفت و شنید

O. N. 1/80. Alışverişsiz, dedikodusuz Tanrı sofrası gökten iniyordu.

M. N. 1/80. Tanrı sofrası alışverişsiz **pazarlıksız, parasız-pulsuz gelip durmadaydı.**

A. G. 1/80. Tanrı sofrası alışverişsiz **pazarlıksız, parasız-pulsuz gelip durmadaydı.**

T. M. 1/80. **“Zahmet ve baş ağrısı olmaksızın; alım-satım yorgunluğu bulunmaksızın** gökten sofrayı iniyordu”.

A. K. 1/80. Gökten alım satımsız ve konuşup dinlemeksizin sofrayı gelmekteydi.

لا تکلفنی فانی فی الفنا
کلت افهامی فلا احصی ثنا

O. N. 1/128. Beni külfete sokma, çünkü ben **şimdi** yoklukta'yım. Zihnim durakladı, onu öğmekten acizim .

M. N. 1/128. Beni külfete sokma, **sıkıştırma**, yoklukta'yım çünkü ben; Anlayışlarım bile dilsiz hale geldi, övemiyorum bile onu.

A. G. 1/128. Beni külfete sokma, **sıkıştırma**, yoklukta'yım çünkü ben; Anlayışlarım bile dilsiz hale geldi, övemiyorum bile onu.

T. M. 1/128. **Ey Hüsameddin; Şems'in ahvalini izah etmek hususunu bana teklif etme. Zira ben manevi yokluk halindeyim. Anlayışım ve anlatışım azalmıştır.**

Onun senasını sayıp dökmem.

A. K. /128. Ona dedim: “Bana görev yükleme. Çünkü ben yoklukta'yım. Anlayışlarım köreldi, övgü sayamıyorum.

نیم جان بستاند و صد جان دهد
آنچ در و همت نیاید آن دهد

O. N.1/245. Yarı can alır, yüz can bağışlar. Senin vehmine gelmiyen o şey yok mu? Onu verir.

M. N. 1/245. Yarım can alır, yüzlerce can bağışlar; vehme bile gelmeyen bir şey vardır ya, onu verir işte.

A. G. 1/245. Yarım can alır, yüzlerce can bağışlar; vehme bile gelmeyen bir şey vardır ya, onu verir işte.

T. M. 1/245. **İnsana ruhu nefhetmiş olan Allah;** yarım canı alır, karşılığında yüz can verir; hatta vehm-ü **hayale** gelmeyecek şeyler ihsan buyurur.

A. K. 1/245. Yarım can alır, yüz can verir. Tasavvur edemeyeceğini verir.

Arz edilen değişiklikler, başlıklar içinde geçerlidir.

Sonuç olarak redaktör daha sade ve daha edebi bir metin ortaya koyabilmek için arz edilen tasarruflarda bulunmuştur. Fakat bu değişiklik ve iyileştirmeler, genel olarak manayı ciddi düzeyde değiştirecek nitelikte değildir.

SONUÇ

1207 yılında dünya'ya gelen Mevlânâ, hayatı boyunca kendini insanlığın kirlenmiş olan gönüllerini temizlemeye adanmıştır. Üstün ahlakıyla, hoş sohbetiyle, derin bilgisiyle insanlığa rehberlik etmiştir. Bulunduğu ortamları gül bahçesine çevirmiştir. Onun dünyasında tembelleğe, ümitsizliğe, karamsarlığa, olumsuzluğa ve kötülüğe asla yer olmamıştır. Fikir dünyasının kaynağı Kur'an ve Peygamberimizin hadisleridir.

Mesnevî yazıldığı dönemden beri şöhretini hiç yitirmemiştir Tüm zamanlarda insanlığın baş ucu kitaplarından biri olmuştur. Kaynak olarak ayetler hadisler, ata sözleri ve halk hikayeleri gibi konulardan beslenmiştir. Bu kitabı okuyan kendine göre mutlaka bir yakınlık bulur. Şüphesiz Mevlevîliğe ve Mesnevî kitabına en çok hizmet edenlerin başında Mevlânâ'nın soyundan gelenler olmuştur.

Bizim tezimize konu olan Veled Çelebi İzbudak, Mevlânâ'nın soyundan gelmektedir. Küçüklüğünden itibaren iyi bir eğitim almış, Konya son postneşinlerindedir. Aynı zamanda yaşadığı dönemin dil ve edebiyat âlimlerindedir. Kendisi Mevlânâ Müzesinde 1177 numarasıyla kayıtlı 723/1323 tarihli kıymetli yazma nüshayı Türkçeye çevirmiştir. Bu tercüme, Maarif Vekaleti tarafından o zamanlar mebus olarak Mecliste bulunan Veled Çelebi'ye teklif edilmiştir. Bu eser Mesnevî adıyla 1942-1946 yıllarında 6 cilt halinde Maarif Vekaleti tarafından neşredilmiştir. Veled Çelebi'nin tercümesi yayınlanmadan önce Bakanlık tarafından Abdülbâki Gölpınarlı'ya kontrol ettirilmiştir.

Tezimiz iki bölümden oluşmaktadır. Yapılan tercüme yakın tarihli olduğu için tezimizde fazla kaynak sıkıntısı çekmedik. Kaynaklara kolayca ulaşabildik diyebiliriz. Mevlânâ ve Mesnevî hakkında kısa bir malumat verdikten sonra asıl konumuza giriş yaptık. Konumuz gereği birinci bölümde, daha çok Mesnevî'nin birinci cildi üzerinde çalışma yaptık. Nicholson neşrine göre eksik veya fazla beyitleri tespit etmeye çalıştık. Yine Nicholson neşrine göre metnin durumunu ele almaya çalıştık. Mesnevî'nin giriş kısmı ile ilk hikayesindeki nüsha farklılıklarını bulduk. Tercüme esas olan, Farsça metni inceleyerek, katalog bilgilerinden, cilt, kâğıt ve ebat, yazı türü, kayıtlar ve mühürler hakkında kısa kısa bilgiler aktardık. Altı cilt olan eserin tamamının bölüm başlıklarını ve beyit sayılarını tespit ettik. Veled

Çelebi'nin tercüme ettiği Mesnevî'yi Nicholson neşriyle kıyaslamalar yaptık. Bu kıyaslamayı yaparken bu konuya ilaveten Nicholson'un Mesnevî'ye katkısından bahsetmeden olmazdı. Nicholson neşrinde kullanılmış olan nüshalar hakkında kısa kısa bilgiler verdik.

Tezin ikinci bölümünde, Mesnevî'nin giriş kısmı ile ilk hikayesini değerlendirdik. Veled Çelebi'nin asıl tercümesiyle Abdülbaki Gölpınarlı'nın matbu tercümesindeki tercüme farklarını bir tablo oluşturarak kıyasladık. Bu kıyaslama sonucunda gördük ki, bazı beyitlerin tercümesi her ikisinde aynıdır. Bazı beyitlerde kelime farkları vardır. Bazı beyitlerde de aynı mana farklı kelimelerle tercüme edilmişlerdir. Veled Çelebi, Osmanlı döneminde yetişmiş, tercümelerdeki ifadesi eski tarza daha yakın birisidir. Abdülbâki Gölpınarlı'nın ifadesi ise günümüz Türkçesine yakın olduğu anlaşılmaktadır.

O dönemde böyle bir tercüme ihtiyacı vardı. Bu tercüme aslında büyük bir boşluğu doldurmuştur. Tercümenin hazırlama sürecine değindik. Kıymetli bir eserin tercümesi olması hasebiyle yankısı da büyük olmuştur. Tercüme yayınlanmasıyla beraber bazı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Yayınlanan tercümede eseri gözden geçiren Abdülbâki Gölpınarlı'nın Mevlânâ ve Mesnevî hakkında geniş bir yazısı vardır. Her cildin sonuna metni açıklayıcı notlar eklemiştir. İlk zamanlar bu esere Abdülbâki Gölpınarlı sahip çıksa da daha sonraki yıllarda bu fikrinden vazgeçerek Veled Çelebi'nin eseri demiştir. İkili arasında oluşan tartışmaya ve bu tartışmaya müdahil olanlara değindik.

Böylece Cumhuriyet döneminde yayınlanmış ilk Mesnevî tercümesinin hazırlanışı tercüme esas alınan nüshanın özellikleri, tercümenin niteliği ve üslubu, redaksiyonu, ülkemizde uyandırdığı yankı ve kültürümüzdeki etkisi konularında derli toplu bir sonuca varılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Ahmed Eflâkî, *Menâkıbü'l ârifîn*, nşr. Tahsin Yazıcı, Cilt I-II, Ankara, 1961;
Ariflerin Menkıbeleri, trc. Tahsin Yazıcı, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2006.

Akar, Metin, *Veled Çelebi İzbudak*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.

Artam, Nureddin, "Veled Çelebi", *Türk Dili*, C.II, S.22, s. 714.

Ateş, Ahmed - Abdulvehhap Tarzı, *Farsça Grameri*, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1982.

_____, "Mesnevî'nin On Sekiz Beytinin Manası", *60. Doğum Yılı Münasebeti ile Fuat Köprülü Armağanı*, Sayı 1, Kış 1953, s. 37-50.

Barış, Metin, "Veled Çelebi'nin Türk Milliyetçiliğinin Doğuş ve Gelişme Sürecindeki Yeri ve Türk Diline Dair Çalışmaları," *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 32, Kış 2012, s. 99-122.

Çetin, Nihat M. "Matnawi'nin Konya Kütüphanesindeki Eski Yazmalar", *Şarkiyat Mecmuası*, S.IV, (1961).

Derin, Süleyman, *İngiliz Oryantalizmi ve Tasavvuf*, İstanbul, 2006.

_____, "Reynold Alleyne Nicholson," *DİA*, XXXIII. Cilt, 2007.

Furûzânfer, Bediüzzaman, *Risâle der Tahkik-i Ahvâl ü Zindegânî-yi Celâleddin Muhammed Meşhûr be Mevlevî*, Tahran, 1333 hş.; Mevlânâ Celâleddin, trc. F. Nafiz Uzluk, İstanbul, 1963, s. 145-146.

Gölpınarlı, Abdülbâki, *Mevlânâ Müzesi Müzelik Yazma Kitaplar Kataloğu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2003.

_____, *Mesnevî ve Şerhi*, Cilt I-VI, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.

_____, *Mevlânâ Celâleddin*, İnkilâp Kitabevi, İstanbul, 1985.

_____, *Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi Kataloğu*, Cilt I-IV, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1967.

_____, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İnkilâp ve Aka Yayını, 2. bs., İstanbul, 1983.

Güleç, İsmail, “R. A. Nicholson’un Mesnevî Tercüme ve Şerhi Üzerine”, *Dîvân İlmî Araştırmalar*, Sayı 20, 2006, s. 227-240.

İzbudak, Veled, *Mesnevî*, Mili Eğitim Bakanlığı Yayınları, Cilt, I-VI, Ankara, 1990.

_____, (Mevlevî Menâkıbnâmesi), *Konya Salnâmesi*, 1911, s. 748-825.

_____, *Hatıralarım*, Türkiye Yayınları, İstanbul, 1946; 2.bs., *Tekke’den Meclis’e Stradıışı Bir Çelebi’nin Anıları*, nşr.Y.Şafak-Y.Öz, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.

_____,- Ahmet Remzi - Tâhirü’l-Mevlevî, *Feridun Nâfiz Uzluk’a Gönderilen Mevlevî Mektupları*, nşr. Y. Şafak-Y Öz, Tekin Kitabevi, Konya, 2007.

Karaismailoğlu, *Adnan, Mevlânâ ve Mesnevî*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001.

_____, *Mesnevî*, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Cilt I-III, Ankara, 2007.

Korucuoğlu, Nevin, *Veled Çelebi İzbudak*, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994.

Köstüklü, Nuri; *Vatan Savunmasında Mevlevîhaneler*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2005.

Mevlânâ, *Fîhi mâ Fih*, nşr. B. Furûzânfer, Tahran, 1348 hş.; trc. Abdülbâki Gölpınarlı, İstanbul, 1959.

_____, *Külliyât-ı Şems yâ Dîvân-ı Kebîr*, nşr., Bedîuzzamân Furûzânfer, Cilt I-VII, Tahran, 1336-1345 hş.; (Dîvân-ı Kebîr adıyla), trc. Abdülbâki Gölpınarlı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Cilt I-VII, Ankara, 1992.

_____, *Mecâlis-i Seb’a*, (Mevlânâ’nın Yedi Öğüdü adıyla) nşr. M. F. Nafiz Uzluk, (tsh. Ahmed Remzi Akyürek, trc. M. Hulûsi) Bozkurt Basımevi, İstanbul, 1937; (Mecâlis-i Seba Yedi Meclis adıyla) trc. Abdülbâki Gölpınarlı, Yeni Kitap Basımevi, Konya, 1965.

_____, *Mektûbât*, (Mevlânâ’nın Mektupları adıyla) nşr. M. F. Uzluk (tsh. Ahmed Remzi Akyürek), Sebat Basımevi, İstanbul, 1937; (Mektuplar adıyla) trc. Abdülbâki Gölpınarlı, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1963.

_____, *The Mathnawi of Jalalu’ddin Rumi*, nşr. İng. trc. ve şerh: Reynold A. Nicholson, Cilt I-VIII, London, 1925-1940; Önsözlerin terc. “The Matnavî of Jalâlu’ddin Rûmî’ye Önsöz”, Çev. Ekrem Yıldız, Mevlânâ Araştırmaları -II-, 2008, s. 251, 252, 255, 257; trc. Veled İzbudak, *Mesnevî*, I-VI, İstanbul, 1942-1946,

Abdülbâki Gölpınarlı, *Mesnevî ve Şerhi*, I-VI, (MEGSB Yayınları) İstanbul, 1985, *Tâhirü'l-Mevlevî*, (Olgun) Şerh-i, *Mesnevî*, c. I-VI, Şamil Yayınları, İstanbul, Adnan Karaismailoğlu, *Mesnevî*, I-VI, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002.

_____, *Rubâiyyât-ı Hazret-i Mevlânâ*, nşr. Veled Çelebi, İstanbul, 1312; (Rubailer adıyla), trc. Abdülbâki Gölpınarlı, Ankara, 1982; (Mevlânâ'nın Rubailerini adıyla trc. M.Nuri Gençosman, MEGSB Yayınları, İstanbul, 1988; (Hz.Mevlânâ'nın Rubailerini adıyla) trc. Şefik Can, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1990.

Nicholson, Reynold A., *The Mathnawi of Jalalu'ddin Rumî*, I-VIII, London, 1925-1940.

Olgun, *Tâhirü'l- Mevlevî, Şerh-i Mesnevî*, Cilt I, İstanbul, tsz.; Sâdi Aytan'ın "Tâhirü'l-Mevlevî, Hayatı ve Eserleri" başlıklı yazısı, (Şamil Yayınları) Onan, N.Halil, "Mesnevî Tercümesi," *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt I, Sayı 2, Kış 1943.

Önder, Mehmet, *Mevlânâ ve Mevlevîlik*, Aksoy Yayıncılık, İstanbul, 1998. _____ve diğerleri, *Mevlânâ Bibliyografyası*, Cilt I-II, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1973.

Öngören, Reşat, "Mevlânâ", *DİA*, XXIX. Cilt, 2004.

Safâ, Zabihullah, *Târîh-i Edebiyyât der Îrân*, Cilt I-V, Tahran, 1332 hş. vd.

Sayar, Ahmet Güner, "Mesnevî'nin Türkçe İlk Tam ve Mensur Tercümesine Dair Bir Not," *Dergâh Dergisi*, Sayı 155, Kış 2003.

Subaşı, Muhsin İlyas, *Batı'daki Mevlânâ*, İstanbul, 2007.

Sultan Veled, *Divan-ı Sultan Veled*, nşr. F. Nafiz Uzluk, hzr. Kilisli Rıfat, tsh. Ahmed Remzi Akyürek, Bozkurt-Uzluk Basımevleri, İstanbul-Ankara, 1941.

_____, *Mesnevî-i Veleddî Bahr-i Hafif Meşhur be Veled-Name*, nşr. Celâleddîn Hümâyî, Tahran, 1315-1316 hş.; İbtidâ-nâme, trc. Abdülbâki Gölpınarlı, Ankara, 1976.

Şafak, Yakup, "Veled Çelebi ve Çelebilik Makamında Geçen Yıllar", *Aşkın Sultanları-Son Dönem İstanbul Mevlevîleri Sempozyum Kitabı*, İstanbul, 2010, s. 67-80.

_____, *Mücâhidîn-i Mevlevîyye Kumandanı Veled Çelebi'den Anılar, Notlar, Şiirler*, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya, 2015.

_____, *Hazret-i Mevlânâ'nın Eserleri*, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya, 2004.

_____,Karpuz, Haşim, “Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmalar Merkezi’ndeki Feridun Nâfiz Uzluk Arşivi”, *Tıp Tarihi Araştırmaları*, Sayı 11, 2003, s. 74-77.

_____, “Veled Çelebi’den Soyu veAilesiyle İlgili Notlar ve Anılar”, *Nüsha*, Sayı 33, s. Ankara, 2011, s. 101-116.

_____, “*Cumhuriyet Döneminde Yayınlanmış İlk Mesnevî Tercümesi*”, Yedi İklim, S. 334, s. 102-108.

_____, “Pejûhişi der Ebyât-ı İlhâkî be Mesnevî”, *Mîrâs-i Pârs*, Sayı 18, s. 39-40, Tahran, 1394 hş.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, I-VIII. Cilt, 1977-1998.

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), I-XXX. Cilt, 1988.

Temizel, Ali, *Mevlânâ, Çevresindekiler, Mevlevîlikle İlgili Eski Türkçe Eserler*, Selçuk Ün. Yayınları, Konya, 2009.

Ulunay, Refî Cevat, *Refî Cevad Ulunay’ın Mevlânâ, İhtifaller ve Konya Yazıları*, haz. Mustafa Özcan, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya, 2003.

Uzluk, Feridun Nâfiz, “M. Bahaeddin Veled Çelebi İzbudak”, *Bütün Yönleriyle Erzurum*, Ankara, 1968, s. 199-201.

_____, “Veled Çelebi”, *Selamet Dergisi*, Sayı 2, Mayıs 1962, s. 12-13,18.